

E-ISSN : 2149-6544

DOI : 10.26809/joa

JOURNAL OF AWARENESS

International Peer-Reviewed and Open Access Electronic Journal
Uluslararası Hakemli ve Açık Erişimli Elektronik Dergi

ratingacademy.com.tr/ojs

Volume / Cilt : 5

Issue / Sayı : 1

Year / Yıl : 2020

JOURNAL OF AWARENESS

E-ISSN: 2149-6544

*International Peer-Reviewed and Open Access Electronic Journal
Uluslararası Hakemli ve Açık Erişimli Elektronik Dergi*

**Volume / Cilt: 5
Issue / Sayı: 1
January / Ocak 2020**

Web: <https://ratingacademy.com.tr/journals/index.php/Joa>

E-mail: joa@ratingacademy.com.tr ; journals@ratingacademy.com.tr

Address: Sarıcaeli Köyü ÇOMÜ Sarıcaeli Yerleşkesi No: 119, Merkez-Çanakkale / TÜRKİYE

ABSTRACTING & INDEXING

	CEEOL (Central And Eastern European Online Library)		OPAC Plus
	Infobase Index		(DRJI) Directory of Research Journals Indexing
	(BASE) Bielefeld Academic Search Engine		<i>World Wide Science</i>
	Google Scholar		(TIB) German National Library of Science and Technology
	ASOS Index		Scilit
	AcademicKeys		Scipio.ro
	I2OR		OAJI
	Scientific World Index		Cite Factor
	(PBN) Polish Scholarly Bibliography		Journal Factor
	Cosmos Impact Factor		ScopeMed: Directory of Medical Articles
	Research Bible		Digital Object Identifier System
	Scholarsteer		CrossRef
	Root_Index		Budapest Open Access Initiative

PKP INDEX	PKP Index	DIIF	DIIF
iThenticate®	iThenticate	OCLC WorldCat®	OCLC WorldCat
Scientific Indexing Services (SIS)	Scientific Indexing Services (SIS)	ZDB	German Journal Database (ZDB): Zeitschriftendatenbank
ISIFI	ISIFI	Turkish Journal Park Academic	Turkish Journal Park Academic
(ISRA) International Society for Research Activity	(ISRA) International Society for Research Activity	EZ3	Electronic Journals Library
SOBIAD	SOBIAD	LIBRARY OF CONGRESS	The Library of Congress
HARVARD LIBRARY	<i>Harvard Library HOLLIS</i>	ESJI Eurasian Scientific Journal Index www.ESJIndex.org	(ESJI) Eurasian Scientific Journal Index
Semantic Scholar	Semantic Scholar	CNKI SCHOLAR	CNKI Scholar
Euro Pub	Euro Pub		Journal Index
	<i>Society of Economics and Development</i>		

JOURNAL OF AWARENESS

ABOUT THE JOURNAL / DERGİ HAKKINDA

Journal of Awareness

(E-ISSN 2149-6544) is an international refereed journal which started to be published in 2016. The journal aims to include works in such scientific branches as; Anthropology, Public Administration, History, Geography, Theology, Philosophy, Folklore, Psychology, Sociology, International Relations, Architecture, Archeology, Art History, Literature, Linguistics, Communication Sciences, Law

....
In this framework, high quality theoretical and applied articles are going to be published. The views and works of academicians, researchers and professionals working in all fields of humanities are brought together. The articles in the journal is published 4 times a year; WINTER (January), SPRING (April), Summer (July), AUTUMN (October). Journal of Arts is a free of charge, electronic and open access journal. The DOI (Doi Prefix: 10.31566/joa) number is assigned to all the articles published in the Journal.

Papers are wellcomed both in **English** and **Turkish**.

Manuscripts are sent to online Manuscript Submission System. Send your manuscript to the editor at <https://www.ratingacademy.com.tr/ojs/index.php/joa/about/submissions> or joa@ratingacademy.com.tr

For any additional information, please contact with the editors at joa@ratingacademy.com.tr

Journal of Awareness

(E-ISSN 2149-6544) 2016'da yayın hayatına başlayan uluslararası hakemli ve süreli bir dergidir. Dergi, Antropoloji, Kamu Yönetimi, Tarih, Coğrafya, İlahiyat, Felsefe, Halk Bilimi (Folklör), Psikoloji, Sosyoloji, Uluslararası İlişkiler, Mimarlık, Sanat Tarihi, Arkeoloji, Dilbilim, İletişim Bilimleri, Edebiyat ve Hukuk gibi bilim dallarındaki özgün, derleme ve çeviri içerikli bilimsel araştırmalar ile uygulama, araştırma, inceleme çalışmalarına yer vermektedir. Bu çerçevede, yüksek kalitede teorik ve uygulamalı makalelere yer verilmektedir. Beşeri bilimler alanında çalışan sanatçılar, akademisyenler, araştırmacılar ve profesyonellerin görüş ve çalışmaları bir araya getirilmektedir. Dergideki makaleler; KIŞ (Ocak), BAHAR (Nisan), YAZ (Temmuz) ve GÜZ (Ekim) dönemleri olmak üzere yılda dört kez yayımlanmaktadır. Journal of Arts, ücretsiz-açık erişimli elektronik bir dergidir. Dergide yayımlanan tüm makalelere DOI numarası (Doi Prefix: 10.31566/joa) atanmaktadır.

Derginin yayın dili **Türkçe** ve **İngilizce**'dir.

Yazılar, Makale Takip Sistemi üzerinden elektronik ortamda gönderilmektedir.

Makalelerinizi, <https://www.ratingacademy.com.tr/ojs/index.php/joa/about/submissions> adresinden online olarak yükleyebilir ya da joa@ratingacademy.com.tr adresine yollayabilirsiniz.

Ayrıntılı bilgi için: joa@ratingacademy.com.tr adresine mail atabilirsiniz.

JOURNAL OF AWARENESS

Owner / Sahibi

RATING ACADEMY

Ar-Ge Yazılım Yayıncılık Eğitim Danışmanlık ve Organizasyon Ticaret
Limited Şirketi

Editors/Editörler

Prof. Dr. Turgay BERKSOY
Marmara University
(Chief Editor)

Assist. Prof. Dr. Ahmet KAYAN
Harran University
(Co-Editor)

v

Managing Editor/Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Cumali YAŞAR
Çanakkale Onsekiz Mart University

Contact / İletişim Bilgileri

Adress: Sarıcaeli Köyü ÇOMÜ Sarıcaeli Yerleşkesi No: 119,
Çanakkale / TÜRKİYE
Tel: +90 555 477 00 66

Web : <https://ratingacademy.com.tr/journals/index.php/JoA>

E-mail : joa@ratingacademy.com.tr

EDITORIAL BOARD / EDITORYAL KURUL

Adrian RUNCEANU, Constantin Brancusi University from Targu Jiu, Romania

Agnieszka SZPLIT, The Jan Kochanowski University, Poland

Andrea QUINTILIANI, Pegaso Telematin University, Italy

Andreas YUMARMA, President University, Indonesia

Araz ASLANLI, Azerbaijan State Economics Üniversitesi, Azerbaijan

Francisco Fernando Ribeiro RAMOS, Coimbra Business School, Portugal

Goran PERIC, Business School of Applied Studies, Serbia

Hasan KAPLAN, Çanakkale Onsekiz Mart University, Turkey

Helena SANTOS-RODRIGUES, Instituto Politécnico de Viana do Castelo, Portugal

Irvan TRANG, Sam Ratulangi University, Indonesia

Lyudmila ZINCHENKO, Bauman Moscow State Technical University, Russian Federation

Mahmaod Ibrahim AL-RAWAD, Al Hussein Bin Talal University, Jordan

Mario J. PINHEIRO, Universidade de Lisboa- UL, Portugal

Michal CHMIELECKI, Clark University, United States

Mumtaz Hussain SHAH, University of Peshawar, Pakistan

Octavio REYES, Universidad Virtual del Estado de Guanajuato (UVEG), Mexico

Olayinka Idowu KAREEM, Philipps University of Marburg, Germany

Özge UYSAL ŞAHİN, Çanakkale Onsekiz Mart University, Turkey

Paola FERRETTI, Dipartimento di Economia e Management University of Pisa, Italy

Sameh AJLOUNI, Yarmouk University, Jordan

Slobodan Rajko ČEROVIĆ, Singidunum University, Serbia

Tuba KORKMAZ, Çanakkale Onsekiz Mart University, Turkey

JOURNAL OF AWARENESS

REFEREES IN THIS ISSUE / BU SAYININ HAKEMLERİ

[Aysen ŐİMŐEK KANDEMİR](#), Kocaeli University, Turkey

[Sevim KOŐER](#), Kocaeli University, Turkey

[Özlem ŐZŐEVİK](#), Istanbul Technical University, Turkey

[Teoman TEKKŐKOŐLU](#), Mimar Sinan Fine Arts University, Turkey

[İBRAHİM ARVAS](#), İzzet Baysal University, Turkey

[Zeynep KADIOŐLU](#), Trakya Üniversity, Turkey

[Selehattin YILMAZ](#), Çanakkale Onsekiz Mart University, Turkey

[Őamil ŐZTŐRK](#), Çanakkale Onsekiz Mart University, Turkey

[Őenol ÇELİK](#), Bingöl University, Turkey

WRITING AND PUBLISHING POLICIES

Journal of Awareness (E-ISSN 2149-6544) is an international refereed journal which started to be published in 2016. The journal aims to include original papers in the main titles of humanities. In this framework, high quality theoretical and applied articles are going to be published. The views and works of academicians, researchers and professionals working in all fields of humanities are brought together. The articles in the journal is published 4 times a year; **WINTER (January), SPRING (April), Summer (July), AUTUMN (October)**. **Journal of Awareness** is an **electronic and open access** journal. The [DOI](#) (Doi Prefix: 10.31566/joa) number is assigned to all the articles published in the Journal.

Manuscripts submitted to *Journal of Awareness* should be in line with ***the following publication policies and writing rules***. The evaluation process is not started for articles that are not prepared in accordance with the publication principles and the writing rules.

- 1. Journal of Awareness** (E-ISSN 2149-6544) is an international refereed journal which started to be published in 2016. The journal aims to include original papers in the main titles of humanities. In this framework, high quality theoretical and applied articles are going to be published. The views and works of academicians, researchers and professionals working in all fields of humanities are brought together. The articles in the journal is published 4 times a year; **WINTER (January), SPRING (April), Summer (July), AUTUMN (October)**. All articles submitted for publication are evaluated by the editors in chief, editorial board and referees.
- 2.** The journal accepts the studies written in **Turkish** and **English**. Original research papers, technical notes, letters to the editor, discussions, case reports and compilations are published in the journal.
- 3.** Only the original scientific researches are included. It is essential that the information created in scientific study needs to be new, suggest new method or give a new dimension to an existing information
- 4.** *Journal of Awareness* is an **open access electronic journal**. All articles published in the journal are assigned the **DOI number**. Researchers worldwide will have full access to all the articles published online and can download them with zero subscription fees.
- 5.** The editors-in-chief and the relevant editors have the authority not to publish the articles, to make regulations based on the format or to give back to the author for correction that do not comply with the conditions of publication within the knowledge of the editorial board. All studies submitted to *Journal of Awareness* are sent to at least **two referees** after the initial review of the editors in chief, and editors related to the study issue with respect to formatting and content. After having positive feedbacks from both of the referees, the manuscripts are published.

In case of having one positive and one negative feedback from the referees, the manuscript is sent to a **third referee**. Identities of authors are kept in the posts to be sent to the referees (Double-blind peer review). In addition, the authors are not informed about the referee

6. The referee process is carried out by the **editors in chief**. A study that the editors in chief does not find suitable or does not accept is not included in the journal, even though the referee process is positive. In this regard, authors can not create a liability for the journal and other boards of the journal.
7. The editors in chief have **7 days** for the appointment of the referees after the arrival of the manuscript. While they appoints the referees, they take the views of the other editors related to the study issue. The studies sent to the referees for evaluation are expected to be answered within **30 days**. In case this is overcome, the editor makes a new referee appointment and withdraws the request from the former referee.
8. Required changes must be made by the author within **15 days** after the decision of "Correction required" given in article acceptance decision.
9. The studies submitted for publication in the journal must have **not been published elsewhere** or have **not been sent another journal to be published**. The studies or their **summaries which were presented in a conference or published can be accepted** if it is indicated in the study. In addition, if **the work is supported by an institution or is produced from a dissertation**, this should be indicated by a footnote to the title of the work. Those who want to withdraw their publications for publication for some reason must apply to the journal management with a letter. The editorial board assumes that the article owners agree to abide by these terms.
10. All responsibility of the studies belong to the authors. Studies should be prepared in accordance with international scientific ethics rules also mentioned in the journal. Where necessary, a copy of the ethics committee report must be added.
11. The articles submitted to the *Journal of Awareness* are sent to the referees after they have been checked with the "iThenticate" plagiarism scanning program to see if they are partially or completely copied (plagiarism) from another study. Regulation is demanded from the author for the articles which are high in the plagiarism result (**20% and over**). If the required regulation is not made within **60 days**, the study is rejected.
12. Copyright of all published studies belongs to the *Journal of Awareness*.
13. **No copyright payment** is made.
14. No study has differentiation or superiority from another study. Each author and study has the same rights and equality. No privileges are recognized.
15. Studies submitted for publication in our journal must be prepared according to the rules of spelling of journal. Spelling and template are included in are included in the "Author Guidelines" heading
16. Articles submitted for evaluation must not exceed 25 pages after they are prepared according to the specified template. Article summary should not exceed 300 words and minimum 3 and maximum 7 keywords should be written.

STYLE REQUIRMENTS

1. The text must be written **single spaced** by using standard Microsoft Office Word format. Margins should be 2,5 cm for all sides of the page.
2. The total length of any manuscript submitted must not exceed **25 pages** (A4).
3. The manuscript, which does not show the names of the authors, must include the followings: Title, Abstract, Keywords near the abstract, **JEL (Journal of Economics Literature) codes**, introduction, main text, conclusion, references and appendix.
4. No footer, header or page numbers required.
5. The manuscript language can be **Turkish** or **English**
6. Each manuscript must include abstract, no more than **150 words**.
7. At most **5 key** words must be written below the abstract.
8. **Abstract**, key words and JEL codes must be written in Times New Roman 10 font size and single spaced. It also should be in italic letters.
9. **The main text** should be written in Times New Roman 12 font size and single spaced. The first line of the paragraph should be shifted by 1,25 cm from the left margin. Paragraph spacing after a single paragraph (6 nk) should be given.
10. All the headlines, set in the midst, should be written in bold, in Times New Roman 12 font size and 1,5 spaced.
11. Headings and subheadings must be numbered 2., 2.1., 2.1.1. as etc decimally with bold letters. All headings should be written in bold but only the first letters of the subtitles should be capital. Spacing before and after a heading (6 nk) should be given.
12. **All the tables, figures and graphs** must beheadlined and sequentially numbered. The titles of the tables and figures should be placed above the table or figures, and references belonging to table or figure should be under them. The headline must be written in Times New Roman 12 font and with bond letters. References for the tables (figure of graph) must be below the table (figure or graph) with a font size of 11 font.
13. Equations should be numbered consecutively and equation numbers should appear in parentheses at the right margin.
14. Citations in text must be done according to the HARWARD REFERANCE TECHNIQUE. In text citations, the author's last name and the year of publication (and page number of the publication if necessary) for the source must appear in the text
 - i. If the last name of the author is used , the publication date should be written in parenthesis.

Gürkaynak (2002) agree that chemical solutions ...

- ii.** If the last name of the author is not used, the last name of the author, the publication year and page number of the publication must appear .

The last studies (Pınar 2003: 12)...

- iii.** If there are two authors, last names of both of the authors should be written.

Cinicioglu and Keleşoğlu (1993) mention about the soft paddings...

- iv.** If there are more than two authors, cite only the surname of the first author followed by “et al.”

...asserted by Öztoprak et al.. (1999)

- v.** If an author has more than one publishment in the same year, different symbols (i.e. a,b,c..) must be used with the years.

...result of the studies made by Bozbey et al (2003a)

- vi.** If the resource is anonymous the word “anon” must be used.

...the realities spoken in recent times (Anon 1998: 53) ...

- vii.** if a newspaper article with an unknown writer is used, name of the newspaper, date of publication, page number should be written.

The floods occured in the region effect the structural features (Atlas, 1998: 6)

- viii.** The studies made use of thesis, alphabetically ordered according to the surnames of the writers. The name of the magazine, book or booklet , etc. should be in italic and bold letters.

- ix.** For Internet resources, the name of the writer should be shown as mentioned before. If no writers name, the name of the resources and the date must be given

Some knowledge takes place about the bazaar (İMKB, 23.06.2003)

- x.** For the internet resources with unknown writers URL-sequence number and year should be written as follow:

(URL-1, 2003), (URL-1 and URL-2, 2003), According to URL-1 (2003)

15. References must be prepared as below:

Books :

SURNAME, NAME, Publication Year, Name of Book, Publishing, Place of Publication, ISBN.

MERCER, P.A. and SMITH, G., 1993, Private Viewdata in the UK, 2

Journals:

SURNAME, NAME , Publication Year, Name of Article, Name of Journal, Volume Number and Page Numbers.

EVANS, W.A., 1994, Approaches to Intelligent Information Retrieval, Information Processing and Management, 7 (2), 147-168.

Conferences:

SURNAME, NAME , Publication Year , Name of Report, Name of Conference Bulletin, Date and Conference Place, Place of Publication : Publishing , Page Numbers

SILVER, K., 1991, Electronic Mail: The New Way to Communicate, 9th International Online Information Meeting, 3-5 December 1990, London, Oxford: Learned Information, 323-330.

Thesis :

SURNAME,NAME , Publication Year, Name of Thesis, Master's Degree/Doctorate, Name of Institute

AGUTTER, A.J., 1995, The Linguistic Significance of Current British Slang, Thesis (PhD), Edinburgh University.

Maps:

SURNAME, NAME , Publication Year, Title, Scale, Place of Publication: Publishing.

MASON, James, 1832, Map of The Countries Lying Between Spain and India, 1:8.000.000, London: Ordnance Survey.

Web Pages:

SURNAME, NAME, Year, Title [online], (Edition), Place of Publication , Web address: URL

HOLLAND, M., 2002, Guide to Citing Internet Sources [online], Poole, Bournemouth University, http://www.bournemouth.ac.uk/library/using/guide_to_citing_internet_sourc.html, [Date Accessed: 4 November 2002].

YAYIN İLKELERİ VE YAZIM KURALLARI

Journal of Awareness (E-ISSN:2149-6544) 2016'da yayın hayatına başlayan uluslararası hakemli ve süreli bir dergidir. Dergi, beşeri bilimler alanlarında özgün bilimsel çalışmalara yer vermektedir. Bu çerçevede, yüksek kalitede teorik ve uygulamalı makaleler yayınlamaktadır. Beşeri bilimler alanında çalışan sanatçılar, akademisyenler, araştırmacılar ve profesyonellerin görüş ve çalışmaları bir araya getirilmektedir. Dergideki makaleler; **KIŞ (Ocak)**, **BAHAR (Nisan)**, **YAZ (Temmuz)** ve **GÜZ (Ekim)** dönemleri olmak üzere yılda dört kez yayımlanmaktadır. *Journal of Awareness* ücretli-açık erişimli elektronik bir dergidir. Dergide yayımlanan tüm makalelere [DOI numarası](#) (Doi Prefix: 10.31566/joa) atanmaktadır.

Değiye gönderilecek yazılarda yazarların **yayın ilkeleri ve yazım kurallarına uyması gerekmektedir**. Yayın ilkeleri ve yazım kurallarına uygun olarak hazırlanmayan yazılar için değerlendirme süreci başlatılmaz.

YAYIN İLKELERİ

1. *Journal of Awareness* (E-ISSN 2149-6544) 2016'da yayın hayatına başlayan uluslararası hakemli ve süreli bir dergidir. Dergi, *beşeri bilimler* alanlarında özgün bilimsel çalışmalara yer vermektedir. Bu çerçevede, yüksek kalitede teorik ve uygulamalı makaleler yayınlamaktadır. Beşeri bilimler alanında çalışan sanatçılar, akademisyenler, araştırmacılar ve profesyonellerin görüş ve çalışmaları bir araya getirilmektedir. Dergideki makaleler; **KIŞ (Ocak)**, **BAHAR (Nisan)**, **YAZ (Temmuz)** ve **GÜZ (Ekim)** dönemleri olmak üzere yılda dört kez yayımlanmaktadır. Yayınlanmak üzere gönderilen bütün makaleler, baş editörler, editöryel kurul ve hakemlerce değerlendirilir.
2. Dergi dili **Türkçe** ve **İngilizce** olup, orijinal araştırma makalesi, teknik not, editöre mektup, tartışma, vaka takdimi ve derleme türünde bilimsel çalışmalar yayınlanır.
3. Yalnızca özgün niteliği olan bilimsel araştırma çalışmalarına yer verilir. Bilimsel çalışmada üretilen bilginin yeni olması, yeni bir yöntem öne sürmesi ya da daha önce var olan bilgiye yeni bir boyut kazandırmış olması gibi niteliklerin aranması esastır.
4. **Açık erişimli elektronik** bir dergi olan *Journal of Awareness*'te yayımlanan tüm makalelere **DOI numarası** atanmaktadır. Dergide yayımlanan makalelere dünya çapında tüm araştırmacılar, tam erişime sahip olmakta ve herhangi bir abonelik ücretleri ödemededen indirebilmektedir.
5. Baş editörler ve ilgili editörlerin bilgisi dahilinde, yayın koşullarına uymayan yazıları yayınlamamak, düzeltmek üzere yazarına geri vermek, biçimce düzenlemek yetkisine sahiptir. Yayınlanmak üzere gönderilen yazılar, baş editörler ve konuyla ilgili olan editörlerin uygun gördüğü en az iki hakem tarafından değerlendirildikten sonra yayımlanması uygun görülürse dergide basılır. Bir hakemin olumlu diğer hakemin olumsuz görüş verdiği makaleler üçüncü bir hakeme gönderilir. Hakemlere gönderilecek yazılarda yazarın kimliği

saklı tutulur. Kör hakemlik uygulaması geçerlidir. Ayrıca, hakemler hakkında da yazarlara bilgi verilmez. Çalışmalar sıraya alınmak koşulu ile yayınlanır.

6. Hakem sürecine dair işleyiş baş editörlerin kontrolünde gerçekleştirilir. Hakem onayından geçse bile, baş editörlerin uygun bulmadığı ya da kabul etmediği bir yayın dergide sürece dahil edilmez. Bu konuda yazar ya da yazarlar dergi ile diğer organlar üzerinde bir yükümlülük oluşturamaz.
7. Baş Editörlere konuyla ilgili olan diğer editörlerin görüşünü alarak hakem ataması için verilen süre 7 gündür. Değerlendirilmek üzere hakemlere gönderilen makalelere 30 gün içinde hakem tarafından yanıt verilmesi beklenir. Bu sürenin aşılması durumunda editör yeni hakem ataması yaparak eski hakemden isteği geri çeker.
8. Makale kabul kararında verilen "Düzeltilme gerekli" kararından sonra 15 gün içinde gerekli değişiklikler yazar tarafından yapılmalıdır.
9. Dergide yayınlanmak üzere gönderilen yazıların daha önce **başka bir yerde yayınlanmamış olması veya yayınlanmak üzere gönderilmemiş olması** gerekir. Daha önce **konferanslarda sunulmuş ve özeti yayınlanmış çalışmalar**, bu durum belirtmek üzere kabul edilebilir. Ayrıca, çalışma **bir kurum tarafından destek görmüşse veya tezden üretilmişse** çalışmanın başlığına verilecek dipnotla bu durumun belirtilmesi gerekir. Yayın için gönderilmiş çalışmalarını herhangi bir nedenle dergiden çekmek isteyenlerin bir yazı ile dergi yönetimine başvurmaları gerekir. Yayın kurulu, gönderilmiş yazılarda makale sahiplerinin bu koşullara uymayı kabul ettiklerini varsayar.
10. Eserlerin tüm sorumluluğu ilgili yazarlarına aittir. Eserler dergimizde belirtilen uluslararası kabul görmüş bilim etik kurallarına uygun olarak hazırlanmalıdır. Gerekli hallerde, Etik Kurul Raporu'nun bir kopyası eklenmelidir.
11. *Journal of Awareness*'e sunulan makaleler, başka bir çalışmadan kısmen ya da tamamen kopyalanmamış (plagiarizm) olup olmadıkları "iThenticate" intihal yazılım tarama programı ile kontrol edildikten sonra hakemlere yollanır. Plagiarizm sonucu yüksek çıkan makaleler (**%20 ve üzeri**) için yazardan düzenleme talep edilir. Gerekli düzenlemenin **60 gün** içerisinde yapılmaması durumunda makale reddedilir.
12. Yayınlanan her türlü çalışmanın yayın hakkı dergiye aittir.
13. Dergiye gönderilen yazılara **teelif hakkı ödenmez**.
14. Hiçbir çalışmanın bir başka çalışmadan farklılığı veya üstünlüğü yoktur. Her bir yazar ve çalışma aynı hak ve eşitliğe sahiptir. Herhangi bir ayrıcalık tanınmaz.
15. Dergimizde yayımlanmak üzere gönderilen eserler dergi yazım kurallarına göre hazırlanmalıdır. Yazım kuralları ve ilgili şablon "Yazım Kuralları" başlığı içerisinde yer almaktadır.
16. Değerlendirilmek üzere gönderilen makaleler belirlenen şablona göre hazırlandıktan sonra 25 sayfayı geçmemelidir. Makale özeti 300 kelimeyi aşmamalı ve en az 3 en fazla 7 olmak üzere anahtar kelime yazılmalıdır.

YAZIM KURALLARI

1. Makalelerin, A4 kâğıt boyutunda ve standart Word formatında, kenar boşlukları; üst:2,5 alt: 2,5 sol: 2,5 ve alt: 2,5 cm **tek satır** aralıklı ve **iki yana yaslı** şeklinde yazılması gerekir.
2. Makalelerde sayfa sınırlaması olmamakla birlikte, üst limit olarak **25 sayfanın** aşılması beklenmemektedir.
3. Yazar bilgilerinin yer almadığı makale dosyası; Türkçe başlık, Türkçe özet, İngilizce başlık, İngilizce özet, özetlerin yanında anahtar kelimeler, JEL kodları ve devamında giriş, ana metin, sonuç, kaynakça ve eklerden oluşmalıdır.
4. Üstbilgi, altbilgi ya da sayfa numarası eklenmemelidir.
5. Makaleler, **Türkçe ya da İngilizce** olarak hazırlanabilir.
6. Yazının başına **150 sözcüğü geçmeyen özet** (abstract) eklenmelidir. Yazı dili Türkçe ise, mutlaka İngilizce özet ve İngilizce Başlık eklenmelidir.
7. Özetten sonra makalenin içeriğini belirten **en fazla 5 anahtar kelime** (Türkçe ve İngilizce) ve 3'ü geçmeyecek şekilde **Journal of Economic Literature (JEL) Kodu** belirtilmelidir.
8. Özetler, anahtar kelimeler ve JEL Kodları Times New Roman 10 Punto, italik, tek satır aralığında ve iki yana yaslı şekilde hazırlanmalıdır.
9. Ana Metin, Times New Roman, 12 Punto, tek satır aralığında, iki yana yaslı şekilde hazırlanmalıdır. Her bir paragraf aralığı (sonra 6 nk) boşluk bırakılmalıdır. Paragrafların ilk satırları 1,25 cm içeriden başlamalıdır.
10. Türkçe ve İngilizce başlıklar, Türkçe ve İngilizce özet bölümlerinin üzerine büyük harfle, ortalanarak, 1,5 satır aralıklı, Times New Roman, 12 punto ve kalın (bold) olarak yazılmalıdır. Makalenin ana başlık ve alt başlıkları ise 2., 2.1., 2.1.1. gibi ondalıklı şekilde, giriş başlığından başlayarak (Kaynakça hariç) numaralandırılmalı ve kalın (bold) yazılmalıdır. Ana başlıklar büyük harfle yazılmalı, alt başlıkların ise yalnızca ilk harfi büyük olmalıdır. Başlıklardan önce ve sonra 6 nk boşluk bırakılmalıdır.
11. **Tüm şekil, tablo ve grafiklere** bir başlık verilmeli ve başlıklar ardışık olarak numaralandırılmalıdır. Başlık tablo, şekil veya grafiğin üstünde sayfaya ortalı Times New Roman, 12 punto, kalın (bold) olarak yer almalıdır. Tablo, şekil veya grafik yazısı no'su ile birlikte verildikten sonra tek nokta konularak tablo, şekil veya grafik ismi yazılmalıdır. Kaynak bildirimleri tablo, şekil veya grafiklerin altında 11 punto olarak verilmelidir.
12. Dipnotlar (açıklama içeren) metin içinde numaralanmalı, ayrı bir sayfada numara sırasına göre "Notlar" başlığı altında Times New Roman 11 punto ile yazılmalı ve metnin arkasına konmalıdır.
13. Makalede matematiksel denklem ve formüller numara verilerek sıralanmalıdır. Numaralandırma satırın en sağında parantez içinde yapılmalıdır.
14. Metin içinde atıfları belirtmek için **Harvard referans tekniği** kullanılmalıdır. Bu tekniğe göre metin içinde geçen atıflar, yazar soyadı ve parantez içinde yer alan yayın yılı ile belirtilir. Konuyla ilgili örnekler aşağıda sırasıyla verilmiştir.

- i.** Yazar adı cümlenin doğal bir parçası olarak kullanılmışsa yayın yılı parantez içinde;
Gürkaynak (2002) kimyasal çözeltiler üzerinde yapmış olduğu ...
- ii.** Yazar adı cümlenin doğal bir parçası olarak kullanılmamışsa yazar adı, basım yılı ve sayfa sayısı şeklinde olmalıdır;
En son çalışmalar (Pınar, 2003: 12) uygulamanın ...
- iii.** İki yazarın bulunması durumunda, her iki yazarın soyadı da kullanılır.
Cinicioglu ve Keleşoğlu (1993) yumuşak dolgular üzerinde ...
- iv.** İkiyden fazla yazar olması durumunda ilk yazarın soyadını “ve diğ.” ifadesi takip eder.
Öztoprak ve diğ. (1999) tarafından öne sürülen ...
- v.** Eğer aynı yazarın aynı yılda basılmış birden fazla yayını kullanılmışsa basım yıllarının sonuna alfabetik bir karakter ilave edilir.
Bozbey ve diğ. (2003a) tarafından yapılan çalışmalar bu sonucu ...
- vi.** Eğer anonim bir kaynak kullanılmışsa “anon” ifadesi kullanılır.
Son zamanlarda konuşulan gerçekler (Anon 1998: 53) ...
- vii.** Eğer yazarı belirsiz bir gazete yazısı kullanılacaksa gazete adı, basım yılı ve sayfa no;
Bölgede görülen sel baskınları yapısal özellikleri etkilemektedir (Atlas, 1998: 6)
- viii.** Tez çalışmasında faydalanılan yayınlar yazar soyadlarına göre alfabetik sırayla sıralanır. Yayının basıldığı derginin, kongre kitapçığının, kitabın vb. adı eğik (italik) olarak gösterilir
- ix.** İnternette alınan kaynaklara atıf yapılırken, yazar adı varsa daha önce belirtildiği şekilde gösterilir. Yazar adı yoksa kaynağı sunan kurumun adı ve tarih kullanımı aşağıdaki şekilde gösterilir.
Pazar hakkında bilgiler yer almaktadır (İMKB, 23.06.2003) veya
- x.** Yazarı belli olmayan internet kaynaklarına atıf yapılırken, büyük harflerle URL-sıra numarası, yıl şeklinde yazılmalıdır. Örneğin:
(URL-1, 2003), (URL-1 ve URL-2, 2003
URL-1’e (2003) göre ...

15. **Kaynakça** *Times New Roman*, 12 punto şeklinde yazarların soyadları göz önüne alınarak alfabetik sırayla ve aslı biçimde çalışmanın sonunda bulunmalıdır. Her kaynak arasındaki paragraf aralığı (sonra 6 nk) olmalıdır. Eğer yazarın/ların aynı yıl içerisinde birden fazla çalışmasına atıf yapılmışsa ise bu çalışmaların yayın yılı sonuna (a,b,c,..) gibi semboller verilerek sıralanmalıdır. Makale ve bildirimlerde dergi ve sempozyum/Kongre adı, kitap ve tezlerde ise kitap ve tez adı italik olarak yazılmalıdır. Kaynakça aşağıda gösterildiği şekilde düzenlenmelidir.

Kitap referansı için gösterim

Yazarın SOYADI, ADI., Yayın yılı, *Kitap adı*, Yayınevi, Basım Yeri, ISBN.

MERCER, P.A. and SMITH, G., 1993, *Private Viewdata in the UK*, 2

Dergilerdeki makaleler için gösterim

Yazarın SOYADI, ADI., Yayın yılı, Makalenin adı, *Derginin Adı*, Cilt no ve (bölüm)

EVANS, W.A., 1994, Approaches to Intelligent Information Retrieval, *Information Processing and Management*, 7 (2), 147-168.

Konferans bildirileri için gösterim

Yazarın SOYADI, ADI., Yayın yılı, Bildiri Adı, *Konferans Kitapçığının Adı*, Tarih ve Kongre Yeri, Basım Yeri: Yayınevi, sayfa numaraları

SILVER, K., 1991, Electronic Mail: The New Way to Communicate, *9th International Online Information Meeting*, 3-5 December 1990 London, Oxford: Learned Information, 323-330.

Tezler için gösterim

Yazarın SOYADI, ADI., Yayın yılı, *Tezin Adı*, Yüksek Lisans/Doktora, Enstitü Adı

AGUTTER, A.J., 1995, *The Linguistic Significance of Current British Slang*, Thesis (PhD), Edinburgh University.

Haritalar için gösterim

SOYADI, ADI., Yayın Yılı, *Başlık*, Ölçek, Basım Yeri:Yayınevi.

MASON, James, 1832, *Map of The Countries Lying Between Spain and India*, 1:8.000.000, London: Ordnance Survey.

Web sayfaları için gösterim

Yazarın SOYADI, ADI., Yıl, Başlık [online], (Edition), Yayın Yeri, Web adresi:URL

HOLLAND, M., 2002, *Guide to Citing Internet Sources* [online], Poole, Bournemouth University, http://www.bournemouth.ac.uk/library/using/guide_to_citing_internet_sourc.html [Erişim Tarihi: 4 Kasım 2002].

ETHICAL GUIDELINES

Journal of Awareness (JoA) is committed to meeting and upholding standards of ethical behaviour at all stages of the publication process. It strictly follows the general ethical guidelines provided by the Committee on Publication Ethics (COPE), the Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA) and Cambridge Journals Ethical Standards and Procedures. Depending on these principles and general publication requirements, editors, peer reviewers, and authors must take the following responsibilities in accordance to professional ethic and norms. The proper and ethical process of publishing is dependent on fulfilling these responsibilities

The Responsibilities of Editor(s)

- ❖ The editor in chief and relevant editor(s) should acknowledge receipt of submitted manuscripts to the authors within ten days. The editor in chief and relevant editor(s) have responsibility in order to determine which of the submitted manuscripts could be published.
- ❖ Editors should adopt editorial policies that encourage maximum transparency, complete, impartial and honest reporting
- ❖ The submitted manuscripts will be controlled by the editor and the associate editor(s) in case of the plagiarism possibility. In this stage, the detected plagiarized manuscripts by the The editor in chief and relevant editor(s) will be rejected by the editor and associate editor(s). No way that the plagiarized manuscripts will be taken in the consideration process.
- ❖ The unpublished data and method in the submitted manuscripts should not be exploited/use by anyone in her/his study without the written permission of the author.
- ❖ The submitted manuscripts should be evaluated in accordance to the framework of solely intellectual norms in regardless of social, religious, cultural, economical background.
- ❖ The submitted manuscripts should not be disclosed no one other than the reviewer, the publisher, the editor assistants and the author(s) of such manuscripts by The editor in chief and relevant editor(s).
- ❖ When obtained interest struggle/conflict among the submitted manuscripts and other author(s) and/or institution, such submitted manuscripts should be recuse himself or herself from the review process.
- ❖ The final decision concerning the acceptance or rejection of the submitted manuscripts belongs to the editor in chief. This situation will be decided with reference to the originality and significance of the submitted manuscripts.
- ❖ The editor in chief should not oblige the authors to cite any articles or papers in the journal as the submitted manuscripts of the authors to be able to accept in the journal.

The Responsibilities of Reviewer(s)

- ❖ The reviewers have responsibility to the editor to inform the editor and the associate editors regarding the review process of the submitted manuscript in case the reviewers do not feel enough qualified in order to review the assigned manuscript of if they cannot complete the review process on time.

- ❖ The reviewers should complete her/his task in the respect to principle of secrecy. Reviewers should not share or discuss any data regarding the submitted study with no one except the editors.
- ❖ The reviewer should not disclose and share any data/content and opinions of the submitted manuscripts and should not use personal interest. Furthermore, the reviewers should not use any data of the unpublished paper.
- ❖ The criticism of the reviewers should be based on objective and scientific perspective and also the reviewers should avoid from personal criticism against the author(s). The reviewers are supposed to support her or his opinions by providing clear and tangible proofs.
- ❖ If the reviewers detect any similarities between the assigned manuscript and another published articles in the journal or in an another journal, they are supposed to notify the editor about this situation.
- ❖ The reviewers should not take any part in evaluation process of the submitted manuscripts with author(s) who have competition, cooperation or other kind of relations or links.
- ❖ Reviewers should conduct the work they agree to evaluate on time.

The Responsibilities of the Author(s)

- ❖ The author(s) should not send the same study manuscript to more than a/one journal simultaneously.
- ❖ The authors should gather the data relating the studies in the framework of principle of ethic. The publisher, the editor and the reviewer could demand the raw data from the author(s) which the study is based on.
- ❖ The studies which are sent to the journal should provide details and references/sources in an adequate level. Dishonesty and incorrect statements are unacceptable due to causing unethical principles.
- ❖ The submitted manuscripts should be original and the originality of the study should be ensured by the author(s). If others' papers and/or words are used in the context of the submitted manuscript, the reference should be provided in accordance to appropriate style. Also excerpts should be in an appropriate style in accordance to the writing rules of the journal and scientific ethics. The authorities are supposed to refer to other publishments which effect the essence of their submitted studies.
- ❖ The authors are supposed to notify a conflict of interest, financial sources and foundations if any of them are supported their studies.
- ❖ All the person(s) who contributed to the submitted manuscript in the respect of design, interpretation or implementation should be written on the submitted manuscript. All participations contributed in essence, should be listed respectively. Also apart these persons should be added to the part of "Acknowledgement".
- ❖ If the author detects any flaw or error(s) in the context of the submitted manuscript, the author is responsible to urgently notify this situation to the editor or the publisher in behalf of collaboration in order to correct such error(s) or flaw(s).

YAYIN ETİK KURALLARI

Journal of Awareness (JoA), yayın sürecinin her aşamasında etik davranış standartlarını benimsemeyi ve bunları yerine getirmeyi taahhüt etmektedir. Yayın Etik Komitesi (Committee on Publication Ethics - COPE), Açık Erişim Akademik Yayıncılar Derneği (Open Access Scholarly Publishers Association - OASPA) ve Cambridge Journals Etik Standartları ve Prosedürleri tarafından sağlanan genel etik yönergelerine sıkı bir şekilde bağlıdır. Bu yönergelerde belirtilen ilkelere ve genel yayın şartlarına bağlı olarak, mesleki ve etik standartlara göre editörler, hakemler ve yazarlar aşağıdaki sorumlulukları almalıdır. Yayın sürecinin düzgün ve etiğe uygun şekilde işlemesi bu sorumlulukların yerine getirilmesine bağlıdır.

Editörlerin Görevleri

- ❖ Baş editor ve ilgili editörler, dergiye yayınlanmak üzere gönderilen çalışmaların, 10 gün içinde, değerlendirmeye alınıp alınmadığını yazara bildirmelidir. Editör ve yardımcı/alan editörleri gönderilen çalışmaların hangilerinin yayınlanması gerektiğine karar vermekten sorumludur.
- ❖ Editörler dürüst, tarafsız, şeffaf ve bütünlük arz edici bir editorial politika izlemelidir.
- ❖ Dergiye gönderilen çalışmalar Baş editör veya ilgili editörler tarafından öncelikle intihal ihtimaline karşı kontrol edilmelidir. Bu aşamada intihal ihtimali olan çalışmalar, Baş editor ve ilgili editörler tarafından reddedilir.
- ❖ Dergiye gönderilen çalışmalarda yer alan yayınlanmamış yöntem ve bilgiler, yazarın açık yazılı izni olmaksızın hiçbir kimse tarafından kendi çalışması içinde kullanılmamalıdır.
- ❖ Dergiye gönderilen çalışmalar; yazarların sosyal, kültürel, ekonomik özellikleri ile dini inançları göz önüne alınmaksızın, sadece entelektüel değerleri çerçevesinde değerlendirilmelidir.
- ❖ Dergiye gönderilen çalışmalar, Baş editor ve ilgili editörler tarafından çalışmanın yazar(lar)ı, hakemleri, yardımcı/alan editörleri ve yayıncı dışında hiç kimseye ifşa edilmemelidir.
- ❖ Baş editor ve ilgili editörlerin dergiye gönderilen çalışmaların başka bir yazar ve/veya kurum ile çıkar çatışmasının olduğunu tespit etmesi halinde, çalışma yayın/değerlendirme sürecinden çekilmelidir.
- ❖ Dergiye gönderilen çalışmaların kabulü veya reddi ile ilgili son görüş baş editöre aittir. Editör çalışmanın özgünlüğü ve önemi gibi hususları dikkate alarak kararını vermelidir.
- ❖ Baş editör, dergiye gönderilen çalışmaların kabulü için yazarlara dergideki herhangi bir makaleye veya başka bir çalışmaya atıf yapması konusunda telkinde bulunmamalıdır.

Hakemlerin Görevleri

- ❖ Editör veya yardımcı editörler tarafından kendisine değerlendirme için gönderilen çalışmayı değerlendirme konusunda çalışma ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadığını hisseden ya da ivedi bir değerlendirme yapamayacak durumda olan bir

hakem, editörü bu durumdan haberdar ederek değerlendirme görevinden ayrılmalıdır.

- ❖ Hakemler, gizlilik ilkesine riayet ederek değerlendirmesini yapmalıdır. Editörler dışındaki kişilere çalışmalar gösterilmemeli ve başkalarıyla çalışma hakkında tartışma yapılmamalıdır.
- ❖ Hakemler, inceleme sürecinde elde etmiş olduğu ayrıcalıklı bilgi ve fikirleri gizli tutmalı ve kişisel çıkarı için kullanmamalıdır. Ayrıca hakemler, değerlendirmesini yaptığı ve henüz yayınlanmamış çalışmanın verilerinin herhangi bir parçasını kullanmamalıdır.
- ❖ Hakem eleştirileri nesnel olarak yapılmalıdır. Yazara karşı hiçbir kişisel eleştiri yöneltilmemelidir. Hakemler, fikirlerini açık biçimde destekleyen argümanlarla ifade etmelidir.
- ❖ Hakemler değerlendirilen çalışmanın daha önce yayınlanmış başka bir çalışma ile arasında esaslı bir benzerlik veya örtüşmeyi tespit etmeleri halinde, durumu editöre iletmelidirler.
- ❖ Hakemler, yazarı ile aralarında rekabet, işbirliği veya başka türlü ilişki veya bağlantılar bulunduğunu tespit ettiği çalışmaları değerlendirmemelidir.
- ❖ Hakemler çalışmaları kendilerine verilen süre içinde, zamanında değerlendirmelidir.

Yazarların Görevleri

- ❖ Yazar(lar), aynı çalışma metnini aynı anda birden fazla dergiye göndermemelidir.
- ❖ Yazarlar çalışmalarına ilişkin verileri etik ilkeler çerçevesinde toplamalıdır. Yayımcı, editör ve hakem, çalışmanın dayanağını oluşturan ham verileri yazar(lar)dan talep edebilir.
- ❖ Dergiye gönderilen çalışmalar, yeterli düzeyde kaynak bilgisi ve ayrıntı içermelidir. Hileli ve bilinçli yanlış ifadeler etik olmayan durumlara yol açacağından kabul edilemez.
- ❖ Yazarlar tarafından dergiye gönderilen çalışmalar özgün olmalı ve çalışmanın özgün olduğu garanti edilmelidir. Eğer gönderilen çalışmalarda başkalarının çalışmalarını ve/veya kelimeleri kullanılıyorsa uygun bir şekilde atıf yapılmalıdır. Ayrıca yapılacak alıntı da bilimsel etik ve dergi yazım kurallarına uygun olmalıdır. Yazarlar gönderdikleri çalışmalarının esasını etkileyen önceki yayınlara atıf yapmak zorundadır.
- ❖ Yazarlar gönderdikleri çalışmaları destekleyen kuruluşları, finansal kaynakları veya çıkar çatışmasını beyan etmekle yükümlüdür.
- ❖ Dergiye gönderilen çalışmanın tasarımına, uygulanmasına veya yorumuna katkı sağlayan her kişi, çalışmada belirtilmelidir. Önemli katkıda bulunan tüm katılımcılar ilk yazarı takiben listelenmelidir. Bunun dışındaki kişiler ise çalışmanın “Teşekkür(Acknowledgement)” kısmına ilave edilmelidir.
- ❖ Yazar, dergide yayınlanmış çalışması içerisinde önemli bir yanlışlık veya kusur tespit ederse, bu durumu acil olarak dergi editörüne veya yayıncıya bildirmek ve mevcut yanlışlığın veya kusurun düzeltilmesi için editörle işbirliği yapmak yükümlülüğündedir.

JOURNAL OF AWARENESS

(JoA)

E-ISSN: 2149-6544

Volume / Cilt: 5
Issue / Sayı: 1
January/Ocak 2020

CONTENTS / İÇİNDEKİLER

HABERDE GİZLİ KAMERA KULLANIMININ ETİK DEĞERLENDİRMESİ; KANAL D - ARENA PROGRAMI ÖRNEĞİYLE ETHICAL EVALUATION OF USING HIDDEN CAMERA IN NEWS; CHANNEL D - WITH ARENA PROGRAM EXAMPLE <i>Engin ÇAĞLAK</i>	1-12
"REKREKTİF ALAN" VE "REKREASYON ALANI" KAVRAMLARININ MEKÂNSAL PLANLAR BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ EVALUATION OF THE CONCEPT OF "RECREACTIVE AREA" AND "RECREATIONAL AREA" IN THE CONTEXT OF SPATIAL PLANS <i>Adem Erdem ERBAŞ & Esra SALT</i>	13-26
MÜZİSYENLERDE SAHNE KORKUSUNUN NEDENLERİ VE BAŞ ETME STRATEJİLERİ THE REASONS OF STAGE FEAR IN MUSICIANS AND STRUCTURAL STRUCTURES <i>Arzu GÖK AKKILIÇ</i>	27-34

HEGEMONYA VE SINIF(SIZLIK) BİLİNCİ

HEGEMONY AND THE CLASS(LESSNESS) CONSCIOUSNESS

Meral ÇAKIR35-64

CERRAHİ DUMAN, ALINACAK ÖNLEMLER VE ÇALIŞAN FARKINDALIĞI

SURGICAL SMOKE, PRECAUTIONS AND EMPLOYEE AWARENESS

Şule OLGUN65-70

**PREVENTING AND COMBATING VIOLENCE AGAINST WOMEN:
CASE OF TURKEY**

Laura AGOLLI & Rriollza AGOLLI71-76

HABERDE GİZLİ KAMERA KULLANIMININ ETİK DEĞERLENDİRMESİ; KANAL D - ARENA PROGRAMI ÖRNEĞİYLE¹

ETHICAL EVALUATION OF USING HIDDEN CAMERA IN NEWS; CHANNEL D - WITH ARENA PROGRAM EXAMPLE

Engin ÇAĞLAK *

* Dr. Öğr. Üyesi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi,
TÜRKİYE, e-mail: ecaglak@comu.edu.tr
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9477-9435>

Geliş Tarihi: 19 Aralık 2019; Kabul Tarihi: 30 Ocak 2020
Received: 19 December 2019; Accepted: 30 January 2020

ÖZET

Günlük yaşamda önemli bir yeri olan haber, toplumun bireyleri için vazgeçilmez nitelikte bir unsurdur. Habersiz yaşamak mümkün değildir ve insanların temel haklarından birisi de haber alabilmektir. Gazetecilik mesleği de her meslekte olduğu gibi ahlaki değerlere ve çerçeveye sahiptir. Haber yapan gazeteciler de özellikle araştırmacı gazeteciler de çalışma yöntemleri açısından eleştirilmektedir. Etik ve hukuk açısından tartışma yaratan bu yöntemlerin başında gizli çekimler gelmektedir.

Çalışmanın amacı “Araştırmacı Gazetecilik” yapan bazı gazeteciler ve programcılar, haber toplama yöntemleri açısından eleştirilmektedir. Bu eleştiriler etik değerler çerçevesinde araştırılacaktır. Çalışmanın önemi ise habercilere getirilen eleştirilerin haklı ve haksız tarafları objektif bakış açısıyla ortaya çıkarmaya çalışılacaktır. Makalede yöntem olarak, literatür taraması, Kanal D “Arena” programı arşiv taraması ve mülakat tercih edilmiştir. Çalışmanın evreni ve sınırlılıkları ise haber alma yöntemlerinden gizli kamera kullanımı ve “Arena” programı ile çerçevelendirilmiştir. Magazin programları veya kişisel çıkarlar için yapılan gizli çekimler çalışmamızın dışında tutulmuştur. Sonuç olarak profesyonel gazeteciler kamu yararı gözettikleri her haberde çalışma yöntemleri olarak eleştirilmekle birlikte çoğu zaman ödüllendirilmektedirler.

Anahtar Kelimeler: Etik, Haber, Gizli Kamera, Kamu Yararı, Gazetecilik

¹ Bu çalışma; Engin Çağlak, 2006 Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Basılmamış Tez “Basın Etiği Kapsamında Gizli Kamera Kullanımı ve Haberciliğin ARENA Programı Örneğiyle İrdelenmesi” başlıklı çalışmadan esinlenerek üretilmiştir.

ABSTRACT

News, which has an important place in daily life, is an indispensable element for the members of society. It is not possible to live unannounced and one of the fundamental rights of people is to receive news. The profession of journalism has moral values and framework as in every profession. Journalists, especially journalists, are criticized for their working methods. Confidential filming is one of the leading methods of discussion in terms of ethics and law.

The aim of the study Some journalists and programmers engaged in "Investigative Journalism" are criticized in terms of news gathering methods. These criticisms will be investigated within the framework of ethical values. The importance of the study will be tried to reveal the rightful and unjust sides of the criticisms brought to the journalists with an objective point of view. In this article, literature search, Channel D "Arena arşiv archive archive search and interview were preferred. The universe and limitations of the study are framed by using hidden camera and haber Arena "program. Secret programs for magazine programs or personal interests are excluded from our study. As a result, professional journalists have been criticized as methods of working in every news that they consider the public interest, but are often rewarded.

Key Words: Ethics, News, Hidden Camera, Public Interest, Journalism

1. GİRİŞ

Geçmişten günümüze kadar haberin değeri ve önemi hayatımızı etkilemiştir. Yeni icatlardan ve gelişmelerden haberdar olan hükümdarlar, nice zaferlerle çağ açıp çağ kapamışlardır. Ama günümüzde haber, her birey için daha da önem kazandı. Habersiz yaşamak mümkün değildir ve insanların temel haklarından biri de haber alabilmektir.

Gelişen teknolojiyle birlikte insanların yerel ve evrensel gelişmelerden haber alma yöntemleri de değişti ve hatta habere olan açıklıkları giderek arttı. Bunun nedeni ise haberin veya bilginin, insanların hayatına her aşamada yön vermesi oldu. İnsanlar haber ihtiyaçlarını, gazete, radyo, televizyon ve diğer elektronik yayın araçları ile gidermektedir. İnsanların haber ihtiyaçlarını karşılayanlar ise kitle iletişim yayınlarında çalışan, bireysel isimleri gazeteci olan habercilerdir. İster gazetede ister televizyonda çalışsın nerede haber yaparsa yapsın bunun için uzun ve zahmetli bir uğraş vermek zorundadır. Her mesleğin zorlukları yazılı veya yazıya aktarılmamış olan kuralları vardır. Yazılı kurallar, bir mesleğin tanımını yaparken kurallarını ve çerçevesini yani sınırlarını belirleyen kurallardır. Yazılı kuralların yetersiz kaldığı veya toplumca onaylanmayan bir durumda da yazılı olmayan kurallar devreye girer. Yazılı olmayan kuralların çoğunun bir yaptırımını olmamakla birlikte genelde toplumun tamamı tarafından kabul görmüştür. Yazılı olmayan, kurallara uyulmaması toplum veya topluluklar tarafından ayıplanma, kınama gibi etik sonuçlar doğurur.

2. BASININ GÖREVLERİ

Haber ve habercilik, devreye girdiği ilk günden bu zamana kadar en önemli görevi ve aynı zamanda ondan beklenen doğru ve objektif haber vermesidir. Bunun yanı sıra pek çok görevler zaman içinde gazete ve gazetecilere yüklenmiştir. Bunların en başında da kamu yararı gözetmek ve halkı doğru, objektif bilinçlendirmek, bilgilendirmek, aydınlatmak olarak sıralama uzayıp gitmektedir (Girgin, 2000:78-89).

2.1 Haber vermek

Bedel karşılığı satılacak kadar gereksinim duyulan, önemsenen "haber" adlı bu "bilgiler" nelerdir? Özetle "haber" nedir? "Haber", temelinde bireyi yaşamsal olarak ilgilendiren gelişmeler ve bu gelişmelere ilişkin bilgilerdir. Kitle iletişim araçlarında yer alan

haberler, bireyleri kişisel, yerel, yöresel, ulusal ve uluslararası düzeyde, toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel yaşamdaki gelişmelerden bilgi sahibi kılar. Özetle haber, kişileri bilgilendirir, eğitir, eğlendirir, üzer, sevindirir, eyleme yöneltir ya da eylemden vazgeçirir (Girgin, 2002:3).

2.2 Eğitmek

Medyanın önemli görevlerinden birisi de toplumu eğitmektir. Eğitim fonksiyonu basının görevleri arasında ikinci sırada sayılmaktadır. Medya topladığı bilgileri, hedef kitlelerine aktararak, bir bakıma onların sözü edilen konulara ilişkin bilgilenmelerini sağlar (Nebioğlu, 1986:68). Türk basın tarihinde eğitimin önemine ilk kez Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde değinilmiştir. Bu dönemde çıkan Ceride-i Havadis önceliği eğitime vermiş İlk sayının önsözünde, eğitimin insanlığın başlıca çabası olması gerektiği ve gazetenin de buna katkısının inkâr edilemez olduğu belirtilmektedir (Girgin, 2001:28). Medyanın toplumsal, ekonomik, siyasal, sanatsal, bilimsel enformasyonla güncel ya da güncel olmayan konularda topladığı veriler haber ihtiyacı içindeki bireyler için azımsanmayacak önemdedir. Medya, bireylerin parasını nasıl değerlendireceğini, hangi partinin ne tür faaliyetlerde bulunduğunu, sanatçıların nasıl bir yaşam sürdüğünü aktarır ve bu konularda bireyleri eğitime fonksiyonlarını üstlenir (Tokgöz,1994:75).

2.3 Eğlendirmek

Bugünün modern baskı tekniklerine sahip olan gazeteler, dünyanın dört bir yanından güncel eğlendirici niteliği olan haberlere yer vermektedirler sayfalarında. Daha çok magazin sayfalarında yer alan bu tür haberler, bir bakıma okuyucuyu bir nebze eğlendirerek, rahatlatmaktadır. Televizyonlar ve radyolar da yayın akışlarında aynı gazeteler gibi yarışmalar düzenlemekte ve eğlence programlarına yer ayırmaktadırlar. Vatandaşlar bu programlara interaktif olarak katılarak, eğlenmektedir. Kitle haberleşme araçlarının çeşitli fonksiyonlarının yanında halkın eğlence gereksinimini önemli derecede karşılama fonksiyonuna da sahip buldukları bir gerçektir (İçel,1990:12).

2.4 Kamuoyunu Oluşturmak ve Açıklamak

Bugün pek çok yönetici, kitle iletişim araçlarının toplumsal bütünlüğü sürdürmede, toplumsal bilinci oluşturup yeniden üretmede, değerlerin ve inançların aktarılmasında çok önemli bir gücü olduğunu biliyor ve modern toplumlarda kitle iletişim araçlarını temel bir bilgi kaynağı veya bilginin kontrol edilmesinin temel aracı olarak görüyor (O'neil,1998:37). Diğer taraftan Pfaff ise, modern bir toplumda basının kamuoyunun oluşmasında önemli bir unsur olduğunu belirtmektedir. Basın kamu, hükümet üçgeninde bir tercüman görevi üstlenmektedir. Basın, kitleler için bir tercüman ve rehberdir. Hatta "halkın öğretmeni" nitelemesine sahip olan basın, öte yandan hükümetin de sözcüsü olduğunu savunmaktadır. (Pfaff, 1986:25).

3. BASINDA ETİK

Basın ne derece büyük bir bağımsız güce sahip olursa olsun, hükümetin diğer unsurlarına göz kulak olan, onları denetleyen bir dördüncü kuvvet olarak çalışan bir organ olarak görülmektedir (O'neil,1998:40). Aynı zamanda modern bir devlette yasama, yürütme ve yargı erkleri ayırır. Özgürlükçü demokrasilerde çoğunluk partisi veya koalisyon ortakları, çoğunluk olduğu için yürütmeyi elinde tuttuğu gibi yasamayı da elinde tutmaktadır. Öte yandan egemen iktidar partisinin yargılama faaliyetlerine de etki ettiği görülebilmektedir. Bu durum, çağdaş demokratik toplumlarda mevcut üç erkten bağımsız dördüncü bir erkin gereksinimini ortaya çıkarmaktadır (Jeanneney, 1998:38) Diğer taraftan gelişen iletişim teknolojileri ile birlikte, siyasal erklerin boyunduruğu altına giren bazı basın organlarına alternatif, yeni bir medya ortaya çıkmış ve etkinliği her geçen gün artmaktadır (Özer, 2012:9)

Basın ahlakı konusuna girmeden önce ahlak, etik, meslek ahlakı kavramları üzerinde durulması gerekmektedir. Ahlak ile etik sözcüklerinin birbirinin karşılığı olup olmadığı konusunda bilim adamlarının üzerinde fikir birliğine vardıkları söylenemez. Ahlak kavramı, davranış kuralları olarak ifade edilmektedir (Hatemi, 1976:2). Toplum içinde her mesleğin belirli işlev ve görevleri vardır. Bu nedenle toplum hayatındaki iş bölümünde, yararlı faaliyet ve görev anlayışı içinde olmaları gereken meslekler, ana amaçlarından saptırılmamalıdır. Çünkü bu meslekler, ancak toplum için yararlı oldukları ölçüde meşru sayılırlar. Topluma zarar verdiği ve sınır aşıldığı anda, görev kötüye kullanılmış olduğu için, toplumun kendisini savunma hakkı ve görevi doğmuş olur (Girgin, 2000:153). Diğer taraftan kitle haberleşme sürecinin uygun ve yararlı biçimde işleyebilmesi için bu sürecin çeşitli yönlerden belirli bir düzen içine sokulması gerekmektedir. Düzenleme gereksinimi yalnız teknik, kültürel ve sosyal ve ekonomik açılardan değil, fakat aynı zamanda hukuk açısından da kendini gösterir. Gerçekten böyle bir sürecin çalışabilmesi, bazı temel hak ve özgürlüklerin öncelikle saptanmasını ve tanınmasını gerektirdiği gibi bu özgürlüklerin belirli kurallara uygun olarak düzenlenmesine de bağlıdır (İçel, 1990:14).

Özellikle 20. yüzyılda basının uluslararası önem kazanmasıyla uluslararası kuruluşlar basın ve haberleşme özgürlüğü konusuna büyük önem affetmişlerdir. Basının kazandığı boyut bir taraftan iç hukuku yetersiz duruma düşürürken, diğer yandan bu alanda uluslararası güvencelerin sağlanması gündeme gelmiştir. Bu bağlamda kitle haberleşmesine ilişkin ilk toplantı 1926 ve takip eden yılda Milletler Cemiyeti tarafından Cenevre'de düzenlenen Basın Kongresi'dir. Ancak bu kongrede haberleşme özgürlüğünün uluslararası boyutuyla ilgili bir saptama yapılmamıştır (Erman-Özek, 2000:330). Ülkemizde ise haberleşme özgürlüğü Anayasalarda da uluslararası belgelerin paralelinde yer almıştır. Ancak Anayasalarda basından söz edilirken, radyo ve televizyondan bahsedilmemiştir. Anayasalarda genel anlamda basından söz edilirken, bu anlamda genel düzenleyici kurallara yer verilmiş ancak radyo ve televizyon gibi diğer kitle iletişim araçları için daha denetimci kuralların hazırlanmasına açık kapı bırakılmıştır. 1961 yılında hazırlanan Anayasa'da "düşünce ve kanıların söz, yazı, resimle veya başka yollarla açıklanabilir" şeklinde söz edilerek ilk kez haberleşme özgürlüğünü kapsayabilecek ifadeler yer verilmiştir. Anayasa'nın 22-27 maddeleri basının özgür olduğunu ve sansür edilemeyeceğini hükme bağlamış, basın özgürlüğünü sağlayacak tedbirleri almakla da devleti yükümlü kılmıştır. Anayasa, haberleşme özgürlüğünün sınırlandırılacağı konuları da tanımlamıştır. Tanımlanan sınırlılıklar 1971 yılındaki 1488 sayılı Kanun ile değiştirilmiştir (Erman-Özek, 2000:3).

3.1 Gizli Çekimler ve Düzenleyici Kurallar

İletişim teknolojileri günümüzde sürekli gelişim göstermekte ve kullanım kolaylığı sağlamaktadır. Özellikle habercilere her gün yeni olanaklar sunmaktadır. Bugün haberciler, ellerindeki araçlarla, 5G görüntülü canlı bağlantı yapabilmekte, uydu teknolojilerini kullanabilmekte, görüntü ve ses kalitesi bir avucun içine sığabilmektedir. Öte yandan da teknolojinin getirdiği teknik imkânlarla gizli kamera çekimleri yapmak çok kolaylaştı. Küçük bir anahtarlığa veya gözlük kenarı gibi pek çok yere kamera sistemleri yerleştirilebilmektedir.

Kamuoyunun gözünün önündeki siyasetçi, sporcu ve sanatçı gibi popüler kişilerin bütün davranışları halkın yakın ilgisini çekmektedir. Kamuoyu bu kişilerin ortak yaşam alanının dışında özel hayatını da öğrenmek istemektedir. Bu nedenle haberciler, bu kişilere ait her olayı halka aktarmaya çalışmaktadır. Haberciler ister kamuya mal olmuş, ister mal olmamış kişilere ilişkin haber toplarken, birçok malzemedan yararlanmaktadır. Bunlar fotoğraf makinesi, ses kayıt cihazları, kameralar, mikrofonlar kullanılmaktadır. Haberciler, kamuoyunun hakkında her şeyi bilmek istediği kişileri ve olayları, ya da geçici olarak yaptıkları işler, karıştırdıkları olaylarla gündeme gelen kişileri haber yaparlar. Bir başka deyişle, popüler kişiler her yaptığı faaliyetle, diğer kişiler ise karıştırdıkları önemli görülen olaylarla habere konu olmaktadır.

(Şahin, 1998) Sözüünü ettiğimiz teknik aletler kullanılarak çeşitli amaçlar için gizli çekim yapılmaktadır. Bunlar kişisel amaçlar için de kullanılmak üzere yapılabilir. Ancak bizim burada üzerinde durduğumuz konu, gizli çekimlerin haberciler tarafından kamu yararı adına gerçekleştirilmesidir. Dünyada pek çok örneği olduğu gibi Türkiye'de de başta gizli kamera olmak üzere çeşitli yöntemlerle gizli çekimler yapılarak programlar hazırlanmakta veya sunulmaktaydı. Ancak yayınlanan programları sınıflandırmak gerekir. Şaka programları, realty şov programları, magazin programları ve haber programları olarak ana başlıklar altında toplayabiliriz. Çalışma alanımıza giren, kamu yararı gözetilen ve sadece haber maksatlı gizli çekimlerdir (Çağlak,2006:109)

Diğer taraftan kamuya açık alanlarda resmi görevlilerce yapılan izleme dışında, mahkeme kararı olmaksızın, bireyin izlemesi, telefonunun dinlemesi, işyerinin takip edilmesi gibi eylemler özel hayata müdahale olarak kabul edilmektedir. Bir kamu kuruluşunun veya iş yerinin girişinde “ Bu bina kamera kayıt sistemi ile izlenmektedir” şeklindeki bir uyarı ise kişiyi izlemeden haberdar ettiği varsayıldığından özel hayatın ihlali olarak görülmemektedir. Ancak söz konusu bilgilendirme levhasının okunaklı ve görünür bir noktada olması ve kayıt işlemi başlamadan görülebilmesi gerekliliği şartı aranmaktadır. Ayrıca çocuk bakıcıları için eve yerleştirilen kamera sisteminden de bakıcının bilgilendirilmesi gerekliliği bulunmaktadır (Metin). Bütün bu uygulamalara ek olarak özellikle gazetecilerin halkın haber alma hakkı ve haberleşme hakkının kullanımı adına gizli çekimlerle haber vermelerinde uymaları gereken bazı etik düzenlemeler yapılması gereği ortaya çıkmıştır. Bu nedenle tüm ülkelerde gazetecinin haber alma hakkı ile kişilerin özel yaşamı arasında dengeleri oluşturmak adına etik, paralelinde yasal düzenlemeler yapılmıştır. Yasal düzenlemeler de iki ülkeyi kıyaslamak veya batı ile Türkiye'yi kıyaslamak doğru bulunmamaktadır. Özellikle etik gibi yasal düzenlemelerde, gelişmiş bir ülkeden alınan modeli, gelişmekte olan veya yarı kapalı bir topluma uygulamanız, aksaklıkları da beraberinde getirmektedir (Belsey, 1998:104).

3.1.1 Dünya’da

Dünyada özellikle batılı gelişmiş ülkelerde gizli kamera kullanımı ve kişisel haklar üzerine daha çok araştırma yapılmış ve daha çok değer verilmiştir. Belsey’e göre, modern toplumda mahremiyete değer verilir. Mahremiyetin değeri uluslararası yasa ve anlaşmalarda da tanınmıştır. 1948'deki İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 12. maddesinde *"Hiç kimsenin mahremiyetine ailesine, evine veya haberleşmesine keyfi müdahalede bulunulamaz, onuruna ve namına, saldırıda bulunulamaz. Herkesin her tür müdahale ve saldırılar karşısında asal korunma hakkı vardır"* demektedir. (1998:105)

Diğer taraftan, Fransa Gazeteciler Sendikası'nın bütün basın mensupları tarafından mesleki anayasa hükmü olarak benimsenen deklarasyonu önemlidir. Bu deklarasyonun maddeleri arasında, "Gazeteci, haber alımında taşıdığı bir sıfatı ya da yetkiyi ileri sürerek, ya da başkaca hileli yollara başvurarak karşısındakinin bilgisizliğini ya da iyi niyet ve güvenini kullanmaktan kendini yasaklar" demektedir. Bir başka maddede ise "Gazeteci, gazetecilik ile polisliği birbirine karıştırmaz" ifadesine yer vermektedir (Bülbul, 2001:139).

3.1.2 Türkiye’de

Ülkemizde ise gizli kamera kullanımı ve kişisel hakların tartışmaları, iletişim teknolojilerinin bize ulaşmasıyla birlikte başlamıştır. Türkiye'de gizli kamere kullanımı özellikle habercilikte kullanımı çok eskilere gitmemektedir. İrvan'ın aktardığına göre, Türk televizyon izleyicisinin gizli kamera kullanımını ilk olarak kamera şakalarıyla tanıştığını belirtmektedir. Kameranın varlığından habersiz olan kişiler çeşitli figüranlar aracılığı ile gülünç durumlara düşürmekteydiler ve izleyiciler de bunu büyük bir keyifle izliyorlardı. Bu tür programlar televizyon izleyicilerinden bugün de reyting almaya devam etmektedir. İrvan, bu tür şakaların yadırganmadığına da işaret ederek, aşağılayıcı, küçük düşürücü tarzdaki bu

uygulamaların hangi amaçla olursa olsun etik dışı olduğunu vurgulamaktadır. Bu tür şakalara maruz kalanlar bir bakıma bütün kamuoyunun önünde aldatılmışlık duygusu yaşamaktadır (İrvan, 2001:24).

Ancak zaman içinde gizli kamera kullanımı haber ve haber programlarında da kullanılmaya başlandı. Kamuya sunulan bilgilerin ancak gizli bir yöntemle elde edilerek aktarılabilmesi iddiasındaki gazeteciler, gizli kamera ve benzeri yöntemler kullanarak, haber programları yapmaya başladılar. Türkiye’de özel televizyonların yaygınlaşmasını izleyen süreçte, özellikle gizli kamera kullanımı, gizli ses kayıtlarından oluşan bilgilerle bu tarz haber programları yaygınlaştı. Bu programlarda genel olarak yasal açıdan suç sayılan rüşvet, fuhuş, cinsel istismar gibi eylemlerin sergilenmesi, halk üzerinde ilgi uyandırdı. Gizli yöntemlerle elde edilen bu tür bilgilerden oluşan haber programlarının reytingleri arttı ve bu programların yapımcıları da bir anda kamuoyunun yakından tanıdığı kişiler haline geldiler (Şahin, 1998).

İletişim teknolojilerinin en önemli özelliklerinden biri de önce kullanılır veya uygulanır doğrusuyla yanışıyla, ondan sonra da ilgili yasal düzenlemeler çıkarılır. Bu konudaki ilkeler, yazılı basından farklı olarak görsel basında yaptırım mekanizması olan RTÜK tarafından belirlenmiş ve işlerliği denetim altına alınmıştır. Radyo ve Televizyon Yayınları Yayın Esas ve Usulleri Hakkındaki Yönetmeliği’nin Birinci Bölüm, Amaç, kapsam ve tanımlar başlığı altında;

Madde 1- Bu Yönetmeliğin amacı, 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun ile Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesinde öngörülen hükümler çerçevesinde yayın kuruluşlarının uyması gereken yayın esas ve usullerini belirlemektir. (URL1)

26 Eylül 2004 tarihinde kabul edilen Türk Ceza Kanunu’nun Dokuzuncu Bölüm, Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar başlığı altında 132. Maddeden 140. Maddeye kadar ilgili tanımlamalar ve verilecek cezalar yer almaktadır. Özellikle 134. Madde ise;

“Kişilerin özel hayatının gizliliğini ihlal eden kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Gizliliğin görüntü veya seslerin kayda alınması suretiyle ihlal edilmesi halinde, verilecek ceza bir kat artırılır.

2. fıkrası, (Değişik: 2/7/2012-6352/81 md.) Kişilerin özel hayatına ilişkin görüntü veya sesleri hukuka aykırı olarak ifşa eden kimse iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. İfşa edilen bu verilerin basın ve yayın yoluyla yayımlanması halinde de aynı cezaya hükmolünür.” İfadesi yer almaktadır. (URL1)

4. ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ ARENA PROGRAMINDAN İKİ HABER

Örnek olay/haber incelemesinde yüzlerce başlık arasından özellikle iki haber dikkate değer bulunmaktadır. Birinci haberde sonu ölümle biten bir olay kameralara yansırken, ikinci haberde ise gazetecilik başarısı olarak uluslararası bir ödül ile son bulmaktadır. Her iki haberde de haber toplama yöntemi olarak gizli kamera kullanılmış ve her iki haberde de kamu yararı gözetilmiştir.

4.1 Büyücü Hoca Haberi

Kanal – D Televizyonu, Arena Programı’nda yayınlanan “Büyücü Hoca” başlıklı haberde, eski bir imamın kadınlara cinsel tacizde bulunduğu iddia edilmiş ve bu iddialar gizli kamera görüntüleriyle kanıtlanmaya çalışılmıştır.

Kanal D Televizyonu’nda 1.10,1996 tarihinde yayımlanan "Arena" adlı haber programında eski imam Şerafettin Yardımedici’nin gizli kamerayla tespit edilen ve bir kadına cinsel tasallutta bulunduğu görüntüleri ekrana getirildi İddialara göre, dönemin Başbakanı

Necmettin Erbakan'ın danışmanı olduğunu söyleyen bir kişi, büyüçlük yaparak, kadınlara cinsel tacizde bulunuyordu. Uğur Dündar, bu konudaki araştırma için cinsel tacize uğradığını iddia eden bir bayanı kullanmıştır. Kadın evine gelen söz konusu kişinin hareketlerini eve yerleştirilen gizli kamera yardımıyla tespit etmiştir. (Karabıyık S., 2001. s.161.)

Terörle Mücadele Şubesi'nde gözaltında bulunan Yardımedici, 2.11.1996'da akşam saatlerinde basın karşısına çıkarıldı. Gazetecilerin sorularını yanıtlayan Yardımedici, "Uğur Bey sağ olsun, hocam hocam diye diye bizi tuşa getirdi" dedi.

Programda yer alan görüntülerdeki "Kadını" tanımadığını da öne süren Yardımedici, "O olay komplo. Ben 69 yaşındayım, hayatımda zina yapmadım. Eve davet üzerine gittim. Beşer her zaman şaşar. Benim gayem bir an önce oradan ayrılmaktı. Allah bizi iftiralardan korusun" dedi.

Şerafettin Yardımedici, gazetecilerin, "Diyamet'ten bağış adı altında bir apartman aldığımız söyleniyor" sözlerine de, "Böyle bir şey yok. Ben çalışıyorum, kazanıyorum. Diyanet'le ne ilgisi olsun. Biraz kendime geleyim, bunların hepsi aydınlanacak" karşılığını verdi.

Yardımedici, bir soru üzerine de, milletvekili rozeti bulunmadığını, yakasındaki rozeti parlamento muhabiriyken aldığını söyledi. Yardım edicinin Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif evlerinde dini konferansçılık yaptığı ve buradan 1979'da emekli olduğu bildirildi. Yardımedici'nin, Türkiye Din Görevlileri ve Köy İmamaları Birliği'nde müdürlük, Kurtuluş Camii'nde de imamlık yaptığı öğrenildi (Çağlak, 2006).

4.1.1 Büyücü Hoca Haberinin Analizi ve Değerlendirmesi

Uğur Dündar iki bölümden oluşan programın bir bölümünde, şu ifadeleri kullanmaktadır.

"Kendisine büyü yapıldığına inanan bir seyircimize Başbakan Necmettin Erbakan'ın danışmanı olduğunu söyleyerek yaklaşan büyüçü hoca Şerafettin Yardımedici, kadıncağızı kandırabilmek için şahitsiz sahte imam nikâhı bile yapmıştı. Programımızın şimdi seyredeceğiniz bölümünde yüce meclisi (TBMM) adeta özel ofisi gibi kullanan ziyaretçilerini milletvekili odasında kabul ederek çevresinde devlet adamı izlenimi yaratan bu din sömürücüsünün maskesinin düştüğünü göreceksiniz. İlerleyen dakikalarda avını elde edebilmek için her türlü yalanı söyleyip günahları işleyen bu büyüçü gidecek yerini gerçek din adamı olduğunu söyleyen bambaşka bir portre gelecek. İşte bu hayret ve ibret verici değişimin öyküsü."

Bu anonsun içerisinde medyanın eleştirme hakkının sınırlarının aşıldığı açık bir şekilde görülmektedir. Metin içerisinde "büyücü", "din sömürücüsü", "avını elde edebilmek için her türlü yalanı söyleyip günahları işleyen bu büyüçü" sıfatları kullanılmıştır. Haberin başka yerlerinde Yardımedici, yalan atmakla itham edilmiş ve bir başka yerde de "İşte çirkin emellerine ulaşmak için bütün kutsal değerlerimizi gözünü kırpmadan sömüren bir din bezirgânının maskesi böylece düşmüş oldu". ifadesine yer verilmiştir. Bu sıfatlarla Uğur Dündar, Basın Konseyi'nin belirlediği etik ilke "Kişileri ve kuruluşları, eleştiri sınırlarının ötesinde küçük düşüren, aşağılayan veya iftira niteliği taşıyan ifadelerle yer verilemez" ilkesini dikkate almadığı görülmektedir.

Programa ve Dündar'a yönelik suçlamalara, Uğur Dündar, şöyle cevap vermektedir; *"Şeffaf toplum, şeffaf yönetim anlayışının sergilendiği, gazetecinin gerçeklere, belgelere ve bilgilere kolayca ulaştığı gelişmiş Batı demokrasilerinde kaldı ki onlar bile gerçeklere ulaşmak için zaman zaman etik*

dışı davranışlara yönelmek durumunda kaldıklarını itiraf ediyorlar... Bizim gibi gelişmekte olan ülkelerde ise, araştırmacı gazeteci gerçeklerin üzerine gitmeye kalktığında bilgi ve belgeye sahip olan kurumlar, adeta bir istiridye gibi kapınıyorlar. Böylece bilgiye ulaşma yolları tıkanıyor. Bizim işimiz de belge, kanıt ve görüntü olduğu için, zaman zaman tartışılan ama bana göre insanların özel hayatlarına girmedikçe ve sadece kamuya yarar sağlamak amacıyla kullanıldığında hiç bir sakıncası olmayan gizli kameraya başvuruyorsunuz” demektedir (Çağlak, 2006).

Diğer taraftan, Basın Konseyi, TGC'nin Hak ve Sorumluluklar Bildirgesi, uluslararası etik ve RTÜK'ün belirlediği yayın ilkeleri, haber toplarken yanıltıcı yöntemlerin kullanılmasını etiğe aykırı bulmaktadır. Ama kamu yararı bulunan haberler de etik kurallar göz ardı edilebilmektedir.

Dündar, Şerafettin Yardımedicinin özel yaşamına müdahale etmemiştir. Çünkü olayın çekimleri, Yardımedici'nin kamuya açıldığı alanda gerçekleştirilmiştir. Yardımedici'nin insanlarla ortak yaşam alanında çekimler yapıldığı için özel yaşama tecavülden söz edilemeyecektir.

Ayrıca, Yardımedici hakkında ortaya atılan iddialar haberin sınırlılıkları açısından da önemlidir. Yardımedici'nin yaptığı öne sürülen eylemler, günceldir, aktüeldir, haber değeri taşımaktadır.

Eylemlerin ekrana getirilmesi üstün kamu yararı çerçevesinde de açıklanabilir. Programla özellikle bayanlar uyarılarak bu tür kişilerin yaptıklarına inanmayın tarzında bir uyarıda bulunmaktadır. Bu nedenle de haberin eleştirilmesi yersiz olacaktır. Çünkü basın kanunlarında ve özdenetim modellerinin hepsinde özellikle belirtildiği gibi kamu yararı esastır.

4.2 Ödül getiren haber; “Böbrek Mafyası”

Uğur Dündar, bugüne kadar yaptığı haberlerle Türkiye gündemine damgasını vurmuş ve haklı başarılar kazanmıştır. Bunun yanında çalışma yöntemleri ve haberleriyle de eleştirilmiştir. Dündar ve Arena ekibi, akademik çevrelerde dahil olmak üzere bugüne kadar 200 e yakın ödül ve plaket almıştır. Ama 1997 yılında yayınlanan “Böbrek Mafyası” haberiyle ismini yurtdışında da duyurmuştur. ARENA programı Türk televizyon tarihinde bir ilki gerçekleştirerek "The Newyork Festivals" de Finalist Award ödülünü ayrıca Washington'daki Uluslararası Gazetecilik Konsorsiyumu -ICIJ'den başarı ödülü aldı (Çağlak, 2006).

Arena Programı'na 1987 yılında ödül getiren “Böbrek Mafyası” haberinin, daha sonra ları da takip haberleri yapıldı. Organ mafyasının yurt dışı uzantılarının aktarıldığı haberin sunumunu olduğu gibi aktarıyoruz.

Uğur Dündar: (Haber anonsu) *Efendim şimdi ekranlarınıza korkunç bir iddiayı getiriyoruz. İddia Almanya'nın dünyaca saygın kanalı ZDF'de yayınlanan Monalisa adlı televizyon programında meydana geldi. İddaya göre uluslararası organ mafyası simsarları Moldovya'nın köylerinde yaşayan bazı yoksul insanları iş bulma bahanesiyle İstanbul'a getirmişler ve bir hastaneye götürüp sağlık kontrolü için kan örnekleri alınacağını söylemişler.*

Ancak kan alımı sırasında bayıltilan insanlar uyanıp kendilerine geldiklerinde birer böbreklerinin olmadığını fark etmişler. Bunun üzerine organ mafyasının adamları acılar içinde kıvranan insanların ellerine 3.000 \$ tutuşturup buna razı olursunuz ya da keyfiniz bilir demişler. İşte Uluslararası organ mafyası korkunç tuzağı ve televizyon kanalı ZDF'nin bu olayı gün yüzüne çıkarması...

Bu anonsta da açıkça görüleceği üzerine haber sunumunun ötesine geçilerek, “organ mafyası simsarları” ve benzeri cümlelerle organize bir suç örgütü suçlamaların da bulunulmuştur. Suçu mahkemece kanıtlanmadan kimse kamuoyu önünde suçlu ilan edilemez hükmü çiğnenmiştir. Ancak kamu yararı bütün hükümlerin üzerinde görülmektedir. Sonucunda da haklı olarak kamu yararı gözetilen bu haber Dünder ve ekibine haklı bir ödül kazandırmıştır.

Haberin devamında, programın etkili sesi Cahit Şener, haber metnini dış ses olarak seslendiriyor. Olduğu gibi aktarıyoruz;

Dış Ses: *Bu olayın ortaya çıkmasıyla Dr.Yusuf Sönmez adı tekrar çıkıyor.*

Ucuza insanlardan böbrek alıp inanılmaz fiyatlarla zengin insanlara naklettiği tescillenmiş bir cerrah. Açıkçası organ ticareti yapıyor.

Sonra ekrana gizli kamera kayıtları geliyor. Kayıtlarda, operasyonu gerçekleştirecek Doktor Yusuf Sönmez ile böbreğini satacak olan vatandaş arasındaki pazarlık dakika dakika kaydediliyor. Vatandaş biraz tedirgin ve korkak gözlerle bakarken, doktor kendin emin, böbreği en ucuza kapatmak için dil döküyor.

Gizli Kamera pazarlık esnası:

Y.S: “Ben sana vericem.8 bin \$ doları sana vericem. Yani benden alacaksın parayı başkasından değil.”

Dış Ses: *Doktor 8 bin \$ karşılığı aldığı böbreği zengin İsraili hastaya en az 50bin \$ karşılığı satacak.*

Gizli kamera kayıtlarında da açıkça görüleceği üzerine, paraya ihtiyacı olan bir vatandaşın böbreği üzerine yasadışı bir pazarlık yapılmaktadır. Gizli kamerayla yapılan bu kayıtlar, kamu yararı sağlayarak, daha yüzlerce gariban vatandaşın hayati tehlikelerini engellemiş ve kamuoyunu bilgilendirmiştir. Ayrıca yasadışı organ nakli yapanların da kanun karşısında suçluluklarına delil olmuştur.

Haberin devamında, operasyonun yapılacağı günün, hastane içindeki gizli çekimleri ve Uğur Dünder’in, suçüstü baskını aktarılmaktadır.

Dış Ses: Ameliyata saniyeler kala ARENA yapımcısı Uğur D. Ve İl Sağlık Müdürlüğü ile Mali Şube Ekipleri hastaneye ulaşıyor.

UD - Siz böbreğiniz vereceksiniz

Hasta : evet

UD - Peki yasal mı yapılan işler

Hasta - Bilmiyorum

UD - Akrabanıza mı vereceksiniz?

Hasta - Hayır efendim

UD - Böbreğinizi vereceğiniz kişiyi tanıyor musunuz?

Hasta - Hayır tanımıyorum

UD - Ee nasıl veriyorsunuz tanımadığınız insana?

Hasta - para karşılığı

UD - Para karşılığı yani bir nevi organ ticareti

Dış ses: Böylece gariban vatandaşın böbreği son anda organ tacirlerinin neşterinden kurtarılıyor. Dr. Y Sönmez Uğur Dünder’in soruları karşısında çareyi köşe bucak kaçmakta buluyor.

- UD - Bu hastanın böbreğini aldınız
YS - Hiç para ödenmedi
UD - iddianızı kanıtlarsak
YS - Böyle bir varsayımdan hareket edip beni nasıl suçlarsınız
UD - Varsayımdan hareket ettiğimiz ne zaman gördünüz
YS - şu anda

(Gizli kamera görüntüleri geliyor ekrana)

UD- O hastanın buraya yattığı ilk dakikalardan itibaren, yapılan tahliller analizler bütün tıbbi müdahaleler, şu andan ameliyathaneye ininceye kadar geçen zamanda tek tek kameraya kaydedildi.

- YS - Çok güzel bu işin ticaret olduğunu kanıtlayın eğer böyle bir şey varsa ortada
UD - kanıtlarsak ne yapacaksınız
YS - Yok öyle bir şey çünkü

(Gizli Kamera) YS- Pazar, Pazartesi veya Salı bu üç günden birinde ameliyat olacaksınız. Ben sana 8.000\$ vereceğim.

Dış ses: Hasta odalarına doğru yönelen ARENA Genel Yönetmeni Uğur Dündar kapısını rast gele açtığı bir odada Ramazan'ın böbreğiyle hayat bulan İsraili diyaliz hastasıyla karşılaşılıyor. Diğer odalardaki hastaların böbrek nakli için sıraya girdikleri anlaşılıyor

Türkiye'de böbrek nakli için 15 -20 yıl sıra bekleyen onlarca hasta varken İsraili zengin hastaların sağlığının ayrıcalığının acı gerçeği böylece belgelenmiş oluyor.

(Arabayla uzaklaşırken Dr. Y Sönmez' e Uğur Dündar soruyor)

UD- Bugün kaç bin dolardan ettik sizi Yusuf Bey? Niçin İsraili hastalar İsrail'de değil de burada ameliyat oluyor Yusuf Bey (Çağlak, 2006).

4.2.1 Haberin Getirdikleri ama Düzeltemedikleri

Uğur Dündar ve Arena Programı ekibi bu haberle Türkiye'de bir ilke imza atarak uluslararası bir ödül aldılar. "The Newyork Festivals" de Finalist Award ödülünü ayrıca Washington'daki Uluslararası Gazetecilik Konsorsiyumu -ICIJ'den başarı ödülü alan Uğur Dündar, bu haber de gizli kamera kullandığı için hiçbir zaman eleştirilmedi.

Doktor Yusuf Sönmez' de kişilik haklarına saldırı veya suçlamalardan dolayı kendini kötü hissederek intihara kalkışmadı. Aksine, Tabip Odası'nca soruşturmaya uğrayan ve 6 ay meslekten men cezası alan Doç Dr. Sönmez, İstanbul – Kartal 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nde organ nakli çetesi oluşturmaktan ve "çete lideri" olmaktan bir yıl bir ay 10 gün hapis cezası almış, ancak yeni TCK'dan yararlanarak infazdan kurtulmuştu. Sönmez, yasadışı organ nakline yine yasadışı yollardan gerek Türkiye'de gerekse yurt dışında devam ediyor. Diğer taraftan Sabah Gazetesi 19 Haziran 2006 tarihinde 4. sayfada yayımlanan haberde; Doç. Dr. Yusuf Sönmez hakkında İstanbul Tabip Odası'nca soruşturulma başlatıldı. İstanbul Tabip Odası, yasalara aykırı olarak organ nakli yapıldığı iddiasıyla Sönmez hakkındaki soruşturmanın Yönetim Kurulu adına Hekimlik Uygulamaları tarafından yürütülmesine karar verdi. Ayrıca alınan duyumlara göre Sönmez, yasa dışı bu işten bir servet yapmış ve özel bir hastanenin de sahibi olmuş.

5. SONUÇ

Gazetecilik zor bir işdir. Televizyon gazeteciliği ise daha da zor bir işdir. Gazeteci, ince bir ipin üzerinde yürür. Bir yanın da yasalar ve etik kurallar, diğer yanında haber yapmak, haber atlamamak ve haberi en kısa zaman da yayınlamak heyecanı içindedir. Araştırmacı gazeteci, yolsuzlukların ve kanunsuzlukların üzerine cesurca gitmeli ve bunu kamu yararı için yapmalıdır. Haberinin doğruluğunu ispat etmek zorunda olan gazeteci, bazen etik değerlerin dışına çıkmaktadır. Ama kamu yararı olan haberlerde, etik kurallar göz ardı edilebilmektedir.

Gizli kamera kullanarak elde edilen haberler çoğu zaman etik karşılanmamakla birlikte kamu yararı gözetilen gazetecilerin tek silahıdır.

İrvan, gizli kamera kullanımının tartışılmasının nedenini "*Genellikle bir suçu başka bir suçla açığa çıkarmasıdır. Rüşveti belgelemek için rüşvet veren muhabir de sonuçta su işlemiyor mu sonuçta*" sorusunu ortaya atıyor. Bob Steele'nin, gizli kamerayı "çok güçlü ve çok riskli bir silah" değerlendirmesini de anımsatan İrvan, "*Kim, paralı fuhuş yapan kadınlara ilişkin ya da konu mankenleri aracılığıyla elde edilen gizli kamera görüntülerini kamu yararı adına haklı gösterebilirki?*" demektedir.

İrvan'ın eleştirilerinde haklı olduğu yönler vardır. Ama bu eleştirileri yaparken her haber tek tek ele alınır ve incelenirse, çoğunun yersiz de olduğu gözlemlenecektir. Ele aldığımız örneklerden, böbrek mafyası veya sahte hoca haberlerinin hangisinde kamu yararı yoktur denebilir. Elbette burada Reha Muhtar'ın veya Fatma Girik'in yaptığı her haber savunulmamaktadır. Örnek olarak aldığımız gazeteci, yıllarını bu işe vermiş ve profesyonel bir ekiple haberlerini hazırlayan Uğur Dündar'dır. Dündar her program öncesi haberleri tek tek izler, sakıncalı yerleri çıkartır ve haberler öyle yayına verilir.

Türk Televizyon tarihinin son on yılına damgasını vuran gizli kamera kullanımına ilişkin eleştiriler öylesine arttı ki, mesleği gazetecilik olmayan Fatma Girik, habere konu olan kişiye sinirlenmiş ve yüzüne tükürmüştür. Bu olay bütün gazetecilere mal edilerek gazeteciler haksız yere eleştirilmiştir.

Çalışmamızın bütün bölümlerinde özellikle değindiğimiz "kamu yararı" ifadesi temel dayanak noktamızdır. Gazeteci, yolsuzlukların, rüşvetin, dolandırıcıların ve her türlü yasa dışı çıkar sağlayanların karşısında durmalı, ezilen ve sömürülen halkın yanında olmalıdır. Yani kamu yararını savunmalıdır. Bunu yaparken de elbette teknolojinin tüm nimetlerinden yararlanmalıdır.

Kamu yararı gözetilen gazeteci, karanlıkların üstüne giderken, tüm silahlarını kullanmalı, kanunsuzların, hırsızların ve dolandırıcıların karşısına cesurca çıkmalı ve halkını savunmalıdır. Yasa dışı organ ticareti yapan bir doktora, "Yasadışı organ nakli yapıyorsunuz" diye suçladığınız zaman, eğer ispat edemezseniz kanun karşısında suçlu düşersiniz.

Bizim gibi gelişmekte olan ve yarı açık toplumlarda bilgi edinme hakkının serbestliğinden ve özgürlüğünden bahsedilemez. Kapalı kapılar ardında yapılan gizli pazarlıklar ancak gizli kamera ile gün yüzüne çıkmaktadır. Tabii ki gizli kamera kullanımı sadece kamu yararı gözetildiği sürece savunduğumuz bir yoldur. Magazin dünyası veya kişisel çıkarları için "Telekulak Çetesi" kuran ve avlarını tuzağına düşüren kişiler asla savunulmamaktadır.

Karanlıkların ve kanunsuzların üzerine giden gazeteciler, öldürülse de, tehdit edilse de, sindirilmeye çalışılsa da görevlerini kamu yararı adına yaptıkları sürece, ülkemiz aydınlıkta kalacak, gazeteci de kahramanlar gibi ölümsüz olacaktır.

KAYNAKÇA

- BELSEY, A. (1998) Mahremiyet, Aleniyet, Siyaset, Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar, Nurçay Türkoğlu (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- BELSEY, A. & CHADWICK, R. (1998) Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar, Nurçay Türkoğlu (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- BÜLBÜL, A. R. (2001) İletişim ve Etik, İstanbul: Nobel Yayınları.
- ÇAĞLAK, E. (2006) Basın Etiği Kapsamında Gizli Kamera Kullanımı ve Haberciliğin Arena Programı Örneği ile İrdelenmesi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- ERMAN, S. & ÖZEK, Ç. (2000) Açıklamalı Basın Kanunu ve İlgili Mevzuat, İstanbul: Alfa Yayını.
- GİRGİN, A. (2000) Yazılı Basında Haber ve Habercilik Etik'i, İstanbul: İnkılâp Yayınevi.
- GİRGİN, A. (2002) Haber Yazmak, İstanbul: Der Yayınları.
- HATEMİ, H. (1976) Basın Ahlakı, İstanbul: Çığır Yayınları.
- İÇEL, K. (1990) Kitle Haberleşme Hukuku, İstanbul: Beta Yayınları.
- JEANNENEY, J-N. (1998) Başlangıçtan Günümüze Medya Tarihi, Esra Atuk (Çev.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- O'NEILL, J. (1998) Piyasada Gazetecilik Yapmak, Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar, Nurçay Türkoğlu (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- ÖZEK, Ç. (1978) Türk Basın Hukuku, İstanbul: Çığır Yayınları.
- TOKGÖZ, O. (1994) Temel Gazetecilik, Ankara: İmge Yayınları.
- İRVAN, S. (2001) Gizli Kamera, TRT Radyo Televizyon Dergisi, Sayı 142, Ankara, Mart.
- NEBİOĞLU, Z. (1986) "Basının Sorumlulukları", Özgür Bir Toplumda Basının Görevi, Hürriyet Vakfı Eğitim Yayınları, No: 9, İstanbul.
- ÖZER, Ö. (2012) Alternatif Medya Alternatif Gazetecilik, Konya: Literatürk Yayınları.
- ÖZEK, Ç. (1983) "Basında Haber Verme Hakkının Sınırları" Basın ve Basının Karşılaştığı Hukuki Sorunlar, Hürriyet Vakfı Eğitim Yayınları, No: 3, İstanbul.
- PFAFF, W.(1986) "Basının Değişen Görünümünde Dünya ve Siyasal Gruplarla İlişkiler", Özgür Bir Toplumda Basının Görevi, Hürriyet Vakfı Eğitim Yayınları, No: 9, İstanbul.
- KARABIYIK, S. (2001) Basın Etiği Kapsamında Gizli Kamera Kullanımı ve Habercilik, G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- RTÜK Kanun, Yönetmelik ve Tebliğler Yayını, Ankara, 1996.
- METİN, F. <http://www.goldenlifegazetesi.com/Ozel-Hayatin-Ihlali-ve-Gizli-Kameralar--yazisi-44.html> Erişim Tarihi: 3.8.2019
- URL 1, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>, Erişim Tarihi; 5.8.2019

“REKREAKTİF ALAN” VE “REKREASYON ALANI” KAVRAMLARININ MEKÂNSAL PLANLAR BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ ¹

EVALUATION OF THE CONCEPT OF “RECREACTIVE AREA” AND “RECREATIONAL AREA” IN THE CONTEXT OF SPATIAL PLANS

Adem Erdem ERBAŞ ** & Esra SALT **

* Doç. Dr. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi,
TÜRKİYE, e-mail: erdem.eras@msgsu.edu.tr
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5979-3047>

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi,
TÜRKİYE, e-mail: saltesra5@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6444-8889>

Geliş Tarihi: 10 Ocak 2020; Kabul Tarihi: 30 Ocak 2020
Received: 10 January 2020; Accepted: 30 January 2020

ÖZET

Yeşil alanların alansal olarak yeterliliğinin, donatımının, niteliğinin ve kent içerisindeki dağılımının ekolojik bütünlük içerisinde, şehircilik ilke ve prensipleri ile kamu yararı gözetilerek planlanması gerekmektedir. Bu kapsamda konu ile ilgili yürürlükte olan ve mevcut İmar Mevzuatı'na ait uyulması gereken kanun ve yönetmelikler bulunmaktadır. Yetkili kurumlar, mekânsal planların yapımında söz konusu yasal mevzuata uymakla yükümlüdür. Ancak bazı durumlarda; uygulama süreçlerinde birtakım karışıklıklar olmakta ve yönetmeliklerdeki tanımlar net olarak dikkate alınmamaktadır. Buradan hareketle, çalışma kapsamında birbiriyle sıklıkla karıştırılan "rekreatif alan" ve "rekreasyon alanı" kavramları karşılaştırmalı örnekler üzerinden incelenmiş ve mekânsal planlar yapım yönetmelikleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu makale ile amaçlanan özellikle nazım ve imar planı ölçeğinde plan yaparken ilgili kamu kurumlarının rekreatif alan ile rekreasyon alanı kavramları arasında tanımlar ve yasal statüler yönüyle farkındalığını sağlamaktır. Bu çalışmanın sonucunda, mevcut yasal çerçeve açısından, rekreatif alan kavramı ile rekreasyon alanı kavramlarının birbirinden farklı tanımları ve anlamları olduğu görülmüştür. Rekreasyon alanlarında özel mülkiyete konu olabilecek şekilde belli koşullarda yapılaşmaya olanak sağlanmakta, buna karşın kıyı kullanımına ait bir kavram olan rekreatif alanlarda yapılaşmaya olanak verilmemektedir. Sonuç olarak, özellikle idari yargıda bir çekişme konusuna yol açmamak için mekânsal plan yapım süreçlerinde, tanımlardaki bu farklılıklara dikkat edilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mekânsal Plan, Yeşil Alan, Rekreasyon Alanı, Rekreatif Alan.

¹ Bu çalışma 5-7 Aralık 2019 tarihlerinde Çanakkale/TÜRKİYE' de gerçekleşen III. Uluslararası Farkındalık Konferansı'nda sunulmuş aynı isimli bildirinin gözden geçirilmiş halidir.

ABSTRACT

It is necessary to plan the spatial adequacy, facilities, quality and distribution of green spaces within the city in ecological integrity, taking into consideration the principles of urbanism and the public interest. Within this scope, there are laws and regulations that are in force and must be complied with in the current zoning legislation. Authorized institutions are obliged to comply with these legal regulations in spatial planning. However, in some cases; there is some confusion in the implementation process and the definitions in the regulations are not taken into account clearly. From this point of view, the concepts of "recreative area" and "recreational area" which are often confused with each other were examined through comparative examples and spatial plans are evaluated within the framework of construction regulations. The aim of this paper is to raise awareness of the relevant public institutions about the differences between the recreational area and the recreative area, especially when making plans on the scale of the master and development plan. As a result of the study, it is seen that the concept of "recreational area" and "recreative area" have different meanings in terms of the current legal framework. In the "recreational areas", it is possible to construct under certain conditions, which may be the subject of private ownership, whereas in the "recreative areas" which are a concept of coastal use, construction is not allowed. Finally, in order not to cause any contention of administrative jurisdiction, it is necessary to pay attention to this issue in the spatial planning process.

Key Words: Spatial Plan, Green Area, Recreational Area, Recreative Area.

1. GİRİŞ

Planlama esasları, şehircilik ilkeleri ile plan yapım yöntem ve teknikleri açısından, yeşil alanların belirli ilkelere göre değerlendirilmesi ve buna göre imar planlarında işaretlenmesi beklenmektedir.

Kentsel mekânların düzenlenmesinde açık ve yeşil alanlar, doğal yaşamla ilişki kurabilmek için uygun alanlar olmalarının yanı sıra, sosyal ve ekonomik açıdan da değerli alanlar olabilmektedirler. Yeşil alanların fonksiyonlarına, büyüklüklerine, donanımlarına, konumlarına göre değişmekle birlikte, yeşil alanlara olan erişilebilirlik, kentsel yaşam ve fiziksel kaliteyi belirlemede önemli bir belirleyici olmaktadır (Ersoy, 2015).

Açık alan ya da açık ve yeşil alan olarak da isimlendirilen kentsel mekânlar; kentsel dokuda yapılı çevredeki boşluklar olup beşeri faaliyetlerin şekillendiği toplumun tüm kesimlerinin serbestçe kullanımına yönelik ortak alanları ifade etmektedir. Kent planlama pratiği açısından daha çok aktif yeşil alanlar anlaşılrsa da buna ek olarak pasif yeşil alan, yol ve meydan gibi kullanımlarla da yakından ilişkilidir. Kent bütünü içinde kentsel mekânların en önemli kısmını oluşturan kentsel açık alanlar günümüz modern toplumlarında kentsel yaşam kalitenin bir göstergesi olarak sunulmaktadır. Kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesinde aktif ve pasif yeşil alanlara erişim önemli bir göstergedir. Bununla birlikte açık ve yeşil alanlar kentliye rekreasyon kullanımları açısından sportif faaliyetlerden eğlence-dinlenme mekanlarına kadar geniş bir kullanım imkanı sunmaktadır. Aynı zamanda mekân organizasyonu sayesinde kent mekânlarında yapılı - yapılı olmayan çevre arasında denge oluşturmaktadırlar. Kamu yararı açısından kent içindeki yeşil alanlar ile diğer kentsel işlevler arasındaki bu dengenin gözetilmesinde ise mekânsal planlamanın önemi büyüktür. (Erbaş, 2017).

3194 sayılı İmar Kanunu'nun 8. Maddesi olan "Planların Hazırlanması ve Yürürlüğe Konulması" başlıklı bölümünde yapılacak olan her ölçekteki imar planlarından belediyelerin sorumlu olduğu belirtilmektedir. İlgili madde şu şekildedir;

"İmar Planları; Nazım İmar Planı ve Uygulama İmar Planından meydana gelir. Mevcut ise bölge planı ve çevre düzeni plan kararlarına uygunluğu sağlanarak, belediye sınırları içinde kalan yerlerin nazım ve uygulama imar planları ilgili belediyelerce yapılır veya yaptırılır. Belediye meclisince onaylanarak yürürlüğe girer. (Yeniden düzenleme dördüncü cümle: 12/7/2013- 6495/73 md.) Bu planlar onay tarihinden itibaren belediye başkanlığınca tespit edilen ilan yerlerinde ve ilgili idarelerin internet sayfalarında bir ay süreyle eş zamanlı olarak ilan edilir. Bir aylık ilan süresi içinde planlara itiraz edilebilir. Belediye başkanlığınca belediye meclisine gönderilen itirazlar ve planları belediye meclisi onbeş gün içinde inceleyerek kesin karara bağlar."

İmar Kanunu'nun 8. Maddesinde de belirtildiği gibi plan yapım ve onayında önemli bir rol oynayan yerel yönetimler, bu süreçte belirli standart ve tanımlara göre hareket etmektedir. Yeşil alanlara verilen farklı fonksiyonlar, tanımlamalar ve standartlar bu kanun ve yönetmelikler ile tanımlanmıştır. Fakat uygulama yönetmeliklerindeki bazı maddelerin net olarak açıklanmamış olması planların uygulanma aşamasında çeşitli sorunlara neden olmaktadır. Bu sorunlar özellikle idari davalarda önemli çekişme konularına yol açmaktadır.

Belirsizlik yaratan ve çeşitli idari davalara konu olan kavramlardan biri de rekreatif alan ve rekreasyon alanı kavramlarıdır. Buradan hareketle bu makale ile amaçlanan nazım ve imar planı ölçeğinde plan hazırlık sürecinde ilgili karar çevresinin, rekreatif alan ile rekreasyon alanı tanımları açısından farkındalığını sağlamaktır. Bu amaçla konunun ayrıntılı olarak ele alınması açısından rekreasyon ve rekreatif alan kavramları mekânsal planlar yapım yönetmelikleri ve örnekler çerçevesinde incelenerek, karşılaştırılmalı olarak değerlendirilmiştir.

2. KAVRAMSAL AYRIŞMA ve BULGULAR

"Rekreatif Alan", "Rekreasyon Alanı" kavramları mekânsal planlama bağlamında değerlendirildiğinde birbirinden farklı anlamlar ve statüler içermektedir. Kavramlar arası ilişki ya da ayırım Danıştay içtihatlarına da konu olmuştur. Danıştay 6. Dairesi, 14.02.2011 tarihli ve E. 2010/7024, K. 2011/300 sayılı kararında, "Rekreatif Alan" kavramı ile "Rekreasyon Alan" kavramları birbirinden farklı tanımlar içerisinde gerekçeleriyle birlikte açıklanmış olup birbirinden net biçimde ayrılmıştır. Söz konusu karar içeriği incelendiğinde rekreatif alanı tanımında yapılaşma olanağı bulunmaz iken rekreasyon alanında yapılaşma olanağı bulunduğu anlaşılmaktadır (URL-1, 2019).

Çalışma kapsamında kavramlar arasındaki farklılıkların ortaya konulması ve farkındalık yaratılması açısından kıyı alanları ve imar planı yapımına yönelik yönetmelikler ve davalara konu olan örnekler karşılaştırılmalı olarak incelenmiştir.

2.1. "Kıyı Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik" bağlamında değerlendirmeler

Ülkemizde 1920'li yıllarda başlayan kıyı alanlarına ait yasal mevzuatın gelişimi, sonrasında sürekli değişen ve farklılaşan bir yasal süreç olarak kıyı alanlarına ait mevzuatı, imar konularının içinde en karmaşık meselelerden birisi haline getirmiştir. Kıyının kamu yararına bıraktığı koruma alanının 10 metre olarak belirlendiği 2290 sayı ve 1933 tarihli Belediye Yapı Yollar Kanunu, kıyılarda plansız yapılaşmayı önleyemediği gibi kapsamlı bir kıyı politikası da içermemektedir (Şentürk, 2019).

11.07.1972 yılında 1605 sayılı kanun ile 6785 sayılı İmar Kanunu'na eklenen Ek 7. ve 8. maddeler ile kıyı alanlarına yönelik ilk yasal hükümleri içermektedir. Bu düzenleme kapsamında kıyı alanları, imar disiplini altına alınmaya çalışılmıştır. Yapılan düzenlemede kıyı çizgisi, kıyı ve kıyı kenar çizgisi tanımlarına yer verilmiştir. Bu yönetmelik kıyıyı özellikli bir alan olarak tanımlarken, kıyının halka açılmasına yönelik hükümler de içermektedir. Mülkiyet

oluşumu ve yapılaşma hakları sınırlandırılırken, halkın serbestçe kullanımını öne çıkmaktadır. 1980'li yıllara kadar kıyıya ait düzenlemeler daha çok imar konuları üzerinden olmuş, kıyı ve imar ilişkisi çerçevesinde değerlendirmeler yasal çerçevede yerini bulmuştur. Ancak aradan geçen zaman içinde, konunun önemi ve artan kentleşme baskısı, kıyıya özgü bir yasal düzenlemeyi de gerekli kılmıştır (Şentürk, 2019).

1982 Anayasası'na eklenen "Kıyılar devletin hüküm ve tasarrufu altındadır" maddesi ile geçmiş kanunlarda belirtilen kıyı tanımı devam ettirilmiş bunun yanı sıra sahil şeridi kavramına yer verilmiştir. Aynı zamanda kamu yararı hususu vurgulanmıştır.

Kıyı ile ilgili ilk kez 1984 tarihinde 3086 sayılı "Kıyı Kanunu" çıkarılmıştır. Çıkarılan kanundan bir yıl sonra ise "3086 Sayılı Kıyı Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik" çıkarılmıştır. Ancak Anayasa Mahkemesi kıyıya yönelik koruma anlayışını yeterince taşımadığı gerekçesi ile kanunun bazı maddelerini iptal etmiştir. Bunun ardından yasal bir boşluğu önlemek üzere 15.07.1987 yılında 110 sayılı bir genelge çıkarılmıştır. Söz konusu genelge ile kıyı alanlarında yetersiz olsa da ihtiyacı karşılayabilecek uygulamaların yapıldığı görülmektedir. Fakat kıyı kaynaklarına yönelik açıklamaların geniş bir çerçevede değerlendirilememiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin iptali ardından 1990 tarihinde 3621 sayılı "Kıyı Kanunu" yürürlüğe girmiştir. Daha sonra 1992 ve 1994 tarihlerinde Kıyı Kanunu'nun bazı maddelerinde değişiklikler yapılmıştır.

Sahil şeritlerinde yapılabilecek yapılar ile kıyı kenar çizgisi ilişkisi, yaklaşma ve koruma mesafeleri, yaya yolu, gezinti, dinlenme, seyir ve rekreatif amaçlı kullanımlar, doğal eşikler gibi hususlar Kıyı Kanunu madde 5'de yer almaktadır (Bkz. Şekil 1).

Yasanın uygulanmasını göstermek üzere yürürlüğe konulan 20594 sayılı ve 03.08.1990 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe konulan "Kıyı Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik" in "Tanımlar" başlıklı 4. Maddesindeki "Sahil Şeridi" tanımında terime yer verilmektedir:

"(Değişik: RG- 25.03.2011-27885) Sahil Şeridi: Deniz ve tabii göllerin kıyı kenar çizgisinden itibaren kara yönünde yatay olarak en az 100 metre genişliğindeki alandır.

(Değişik paragraf: RG- 02.04.2013-28606) İki bölümden oluşan sahil şeridi kullanım amacı, topoğrafya ve doğal eşiklere göre uygulama imar planı kararı ile belirlenir. Sahil şeridinde yapılacak yapılar kıyı kenar çizgisine en fazla 50 metre yaklaşabilir. Yapı yaklaşma mesafesi içerisinde kalan alanlar uygulama imar planı ile gezinti alanları, dinlenme ve bu Yönetmelikte tanımlanan rekreatif alanlar ve yaya yolları olarak düzenlenebilir."

Terime açıklık ise aynı maddede getirilmektedir:

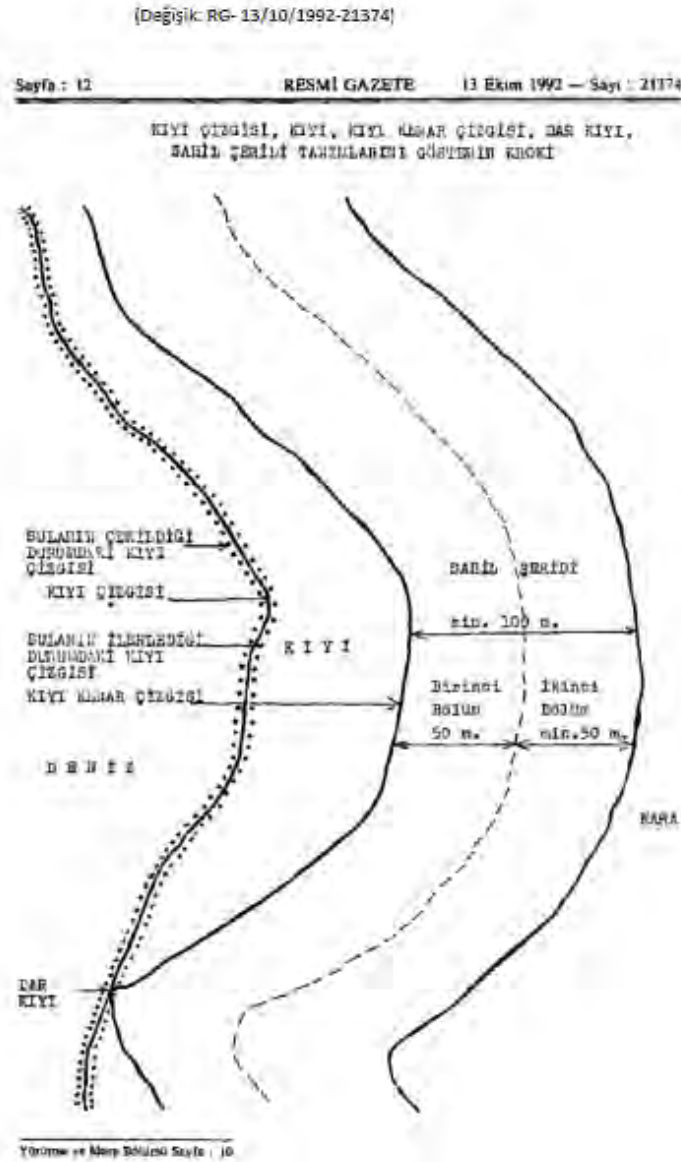
"(Ek: RG- 13.10.1992-21374) (Değişik: RG- 02.04.2013-28606) Rekreatif Alanlar: Halkın eğlence ve dinlenme gereksinimlerini karşılamaya dönük, açık olarak düzenlenen oturma ve yemek yerleri, yemek pişirme yerleri, çeşmeler, açık havuzlar, oyun ve açık spor alanları, açık gösteri alanları, yeşil bitki örtüsü ve kıyı yapısının elverdiği yerlerde denize iniş rampaları bulunan kamu ya da özel alanlardır."

"Sahil şeritlerinin birinci bölümünü içeren uygulama imar planları, tümüyle açık alan olarak toplumun kullanımına tahsis edilecek şekilde düzenlenir. Bu alanlarda sadece yaya yolları, gezinti ve dinlenme alanları, seyir teras ve alanları ile bu Yönetmeliğin 4 üncü maddesinde tanımlanan rekreatif amaçlı

kullanımlar ile bu Yönetmeliğin 13 üncü maddesinde belirlenen yapı ve tesisler yer alabilir. Bu alan içinde toplumun yararlanmasına açık yapılar da dahil olmak üzere başka hiçbir yapı ve tesis yapılamaz.”

“Sahil şeridinin ikinci bölümünde yapılacak planlar, bu Yönetmeliğin 13 ve 14 üncü maddesinde sayılan yapı ve tesisler ile toplumun yararlanmasına açık olmak şartı ile konaklama hariç bu Yönetmelikte tanımlanan günübirlik turizm yapı ve tesislerini kapsayacak şekilde düzenlenir. Sahil şeridinin ikinci bölümünde yapılacak günübirlik turizm yapı ve tesisleri için emsal 0.20'yi, bir (1) katı, H=4.50 metreyi, asma katlı yapılması halinde H=5.50 metreyi geçmemek üzere plan kararları getirilebilir.”

Şekil 1. Kıyı, Kıyı Çizgisi, Kıyı Kenar Çizgisi ve Sahil Şeridi Gösterimleri

Kaynak: URL-2, 2019

Kıyı Kanunu'nun Uygulanmasına Dair Yönetmelik hükümlerinde Sosyal ve Teknik Altyapı Tesisleri tanımına 2014 yılında ek tanımlama getirilerek “ibadet yeri, yeşil alan, çocuk bahçesi ve park ve benzeri altyapı tesisleri” ibaresi eklenmiştir.

Yönetmeliğin 13. Maddesinde kıyıda önlem alınarak yapılabilecek yapılar, kıyıyı koruma amacına yönelik tesisler, niteliği gereği kıyıda yer alabilecek tesisler, sabit olmayan yapılar gibi kullanımlar açıklanmaktadır.

Yukarıda belirtildiği gibi kıyı alanlarında “rekreatif alan” tanımı belirtilen koşullar dışında herhangi bir yapılaşmaya izin vermemektedir.

Rekreatif alanların yapılaşma koşullarına ve rekreasyon alanlarından farklı olarak değerlendirilmesine yönelik Danıştay'ın örnek kararı şu şekildedir;

“Burhaniye Belediye Başkanlığı’na karşı açılan davada, Balıkesir, Burhaniye, Ören Köyü 739 ada, 1 parselde kayıtlı taşınmazın kamulaştırılmasına ilişkin 1.8.2005 günlü, 129 sayılı işlem ile bu işlemin dayanağı olan ve uyuşmazlık konusu taşınmazı rekreasyon alanı olarak belirleyen 1/1000 ve 1/5000 ölçekli imar planlarının iptali istemiyle açılan davanın reddi yolundaki İdare Mahkemesi kararını davacı temyiz etmekte ve bozulmasını istemektedir. Davada, kıyı mevzuatı uyarınca yapılaşma yasağı olan sahil şeridinin ilk 50 metrelik alanındaki taşınmazın, imar mevzuatı kapsamında belli koşullarda yapılaşmaya izin verilen, rekreasyon alanı olarak belirlendiği, böylece kıyı mevzuatına aykırı bir kullanımın getirildiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle, aksi yorumla verilen temyize konu kararın bozulması gerektiği düşünülmektedir” (Danıştay Dergisi, 2011).

Danıştay kararında konu ile ilgili;

“Olayda ise, sahil şeridinin ilk 50 metrelik kısmında kalan taşınmazın, rekreasyon alanı olarak belirlendiği, böylece uyuşmazlık konusu taşınmazda imar mevzuatı kapsamında bu tür kullanımlar için yapılacak yapılara izin verilip verilemeyeceği hususunun tartışmalı hale geldiği anlaşılmaktadır. Oysa kıyı mevzuatı uyarınca sahil şeridinin ilk 50 metrelik kısmında yapılaşmaya imkan verilmediği görülmektedir. Bu durumda uyuşmazlık konusu imar planları ile sahil şeridinin ilk 50 metrelik kısmı için getirilen düzenlemede 3621 sayılı Kıyı Kanunu ile bu kanunun uygulanmasına dair yönetmelik hükümlerine uyarlık bulunmadığı sonucuna varıldığından, İdare Mahkemesince, belirtilen hususlar göz önünde bulundurulmak suretiyle uyuşmazlık hakkında yeniden bir karar verilmesi gerekmektedir” denilmektedir (Danıştay Dergisi, 2011).

Balıkesir İdare Mahkemesi'nin verdiği 04.02.2010 tarihli, E:2007/1172, K:2010/113 sayılı karar, rekreatif alan ile rekreasyon alan kavramlarının sahip olduğu farklı yapılaşma koşullarından dolayı Danıştay Altıncı Dairesi'nce, bozulmasına karar verilmiştir. Farklı yapılaşma koşulları içeren farklı statülere sahip kullanımlar olduğu anlaşılmaktadır.

2.2. “Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği” bağlamında değerlendirmeler

29030 sayı ve 14.06.2014 tarihli Resmi Gazete’de yayın Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği; her tür ve ölçekteki mekânsal planlar ile bu planlara ilişkin revizyon, ilave, değişikliklerin yapılmasına ve incelenmesine, mekânsal planlar ile özel amaçlı plan ve projelere yönelik usul ve esasları kapsamaktadır.

Yönetmeliğin 4. Maddesi olan “Tanımlar” bölümünde rekreasyon alanı yer almakta olup, açık ve yeşil alan olarak değerlendirilmektedir.

Yönetmeliğin ekinde açık ve yeşil alanlara yönelik sosyal ve teknik altyapı standartları açısından asgari alan metrekareleri verilmiştir. Bu grupta içinde **rekreasyon alanlarına** yer verilmiştir. Rekreatif alan ile ilgili ayrı bir standart ve tanıma yer verilmemiştir. Bununla

birlikte pasif yeşil alanlara yönelik olarak yönetmelikte herhangi bir tanımlama bulunmamaktadır.

Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği'nin eklerinde (Ek-1ç-Nazım İmar Planı Gösterimleri) mekânsal planlarda kullanılacak gösterimler belirtilmektedir (Bkz Şekil 2). 2014 yılında yayımlanan gösterimlerde Açık ve Yeşil Alanlar bölümünde yer verilen işlevler şu şekildedir:

Şekil 2. Nazım İmar Planı Açık ve Yeşil Alanlar Lejantı

AÇIK VE YEŞİL ALANLAR				
PARK VE YEŞİL ALAN		PARK		36/156/34
PASIF YEŞİL ALAN				99/186/82
REKREASYON ALANI				36/156/34
FUAR, PANAYIR VE FESTIVAL ALANI				36/156/34
KENT ORMANI				99/186/82
AĞAÇLANDIRILACAK ALAN				99/186/82
MEZARLIK ALANI				99/186/82

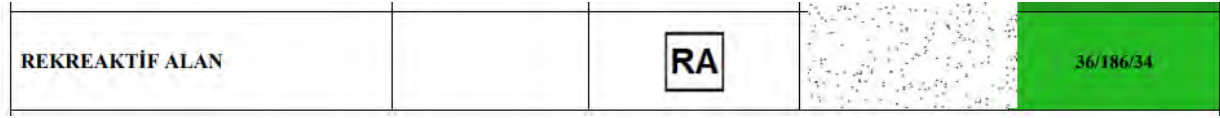
Kaynak: Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği, Ek-2

Gösterimlerde görüldüğü gibi açık ve yeşil alanlar belirtilirken "rekreatif alan" gösterimine yer verilmemiştir (Bkz Şekil 3).

Şekil 3. Nazım İmar Planı Açık ve Yeşil Alanlar Lejantı

EK-1ç Nazım İmar Planı Gösterimler (Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği)	EK-1d Uygulama İmar Planı Gösterimler (Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği)	Mekânsal Tanımları ve Kullanım Esasları (Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği ve Planlı Alanları Tip İmar Yönetmeliği)
		ac) Piknik ve eğlence (rekreasyon) alanları: Açık ve yeşil alan ihtiyacı imar planı kararı ile karşılanmaya çalışılmaktadır. İmar Planlarında rekreasyon alanı olarak ayrılan alanlar, yönetmelik hükümlerine göre, eğlence, dinlenme, piknik ihtiyaçlarının karşılanabileceği lokanta, gazino, kahvehane, çay bahçesi, büfe, otopark gibi kullanımlar ile, tenis, yüzme, mini golf, otokros gibi sportif faaliyetlerin yer alabileceği alanlardır.

Şekil 4. Rekreatif Alan Nazım İmar Planı Gösterimi

Kaynak: Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği, Ek-2

2015 yılında yayımlanan ek gösterimler lejantında ise “İlave Nazım İmar Planı Gösterimler” bölümünde “rekreatif alan” yukarıdaki sembol ile belirtilmiştir (Bkz Şekil 4). Ayrıca ilave gösterimlerde ait açıklamada rekreatif alan için, kıyı mevzuatı kapsamında tanımlanan alanlar için kullanıldığına yönelik hüküm yer almaktadır;

İlave gösterimde “Rekreatif alan” ibaresi yer alırken açıklamalar kısmında sehven hatalı olduğu düşünülen “Rekreatif Alan” ibaresi kullanılmaktadır.

Bununla birlikte "Rekreatif" kavramının mevzuatımızda farklı kullanım alanları da bulunmaktadır. Terminolojinin oluşmasında ve kullanımında, bu tür farklılıklar idare hukuku yönüyle her zaman dikkat edilmesi gereken hususları oluşturmaktadır. Örneğin 04 Mart 2014 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren Ücretsiz Veya İndirimli Seyahat Kartları Yönetmeliği’nde Tanımlar Madde 3 (d) ve (e) fıkralarında hem “rekreatif” hem de “rekreatif” kullanımları birlikte kullanılmaktadır. Bu tanımlamada ise taşımacılıkta kullanılan araçların bir niteliği olarak rekreatif ifadesi yer almaktadır. “Rekreatif” ve “Rekreatif” kavramları şehir içi ve şehirler arası toplu taşıma hizmetleri ile ilişkilendirilmektedir.

Görülebileceği üzere, bir yandan terminolojideki çeşitli kullanımlar, diğer yandan da sehven hatalı kullanımlar farklı düzeylerde sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Mekansal planlar yönüyle ise farklı gösterimlerin kullanılması, planın farklı şekilde yorumlanmasına neden olmakta ve belirsizlik yaratmaktadır. Rekreasyon alanı ve rekreatif alan gibi farklı kullanımlardan kaynaklanan uyumsuzluklar kavramların farklı kullanımlarından kaynaklı hususlar olarak idari yargının konusu haline gelmektedir.

Bu durum sonucunda ise planlara iptal davaları açılmaktadır. Burhaniye örneğinde görüldüğü gibi, bu davalar planların iptal edilmesi ile de sonuçlanabilmektedir.

2.3. “Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği” bağlamında değerlendirmeler

Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği’nde “rekreatif” terimine yer verilmemekle birlikte 30113 sayı ve 03.07.2017 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren “Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği”nin “Tanımlar” başlıklı 4. Maddesinin “vvvv) Yeşil Alanlar” alt başlığında Rekreasyon ve rekreasyon alanlarının farkı gözetilerek yeşil alanlar ile ilgili tanımlara yer verilmiştir.

Buna karşın yönetmelikte rekreatif alan tanımı ayrıca yapılmamıştır ve yeşil alanların rekreasyon ve rekreatif alanların toplamı olduğu ifade edilmiştir. Rekreatif alan kapsamına ne tür kullanımların alındığı ayrıntılı olarak açıklanmamıştır.

Mekânsal planların yapımında uyulması gereken yönetmelikler incelendiğinde “Rekreasyon Alanı”, “Rekreatif Alan”, “Rekreatif Alan” kavramları arasında bir belirsizlik olduğu görülmüştür. Aslında idari yargı kararları incelendiğinde, bu kullanımların nerede ve nasıl kullanılması gerektiği belirtilmiş olsa da plan süreçlerinde çoğunlukla birbirinin yerine kullanılmaktadır.

Bu belirsizlik uygulama süreçlerinde ve plan onayı sonrasında mülkiyet ve yapılaşma oranları açısından sorunlara yol açmaktadır. Buna göre, planların kamu yararına uygun olacak şekilde hazırlanması ile kavramlardaki farklılığı gözetilen planların yapılması arasında doğrudan ilişki bulunmaktadır.

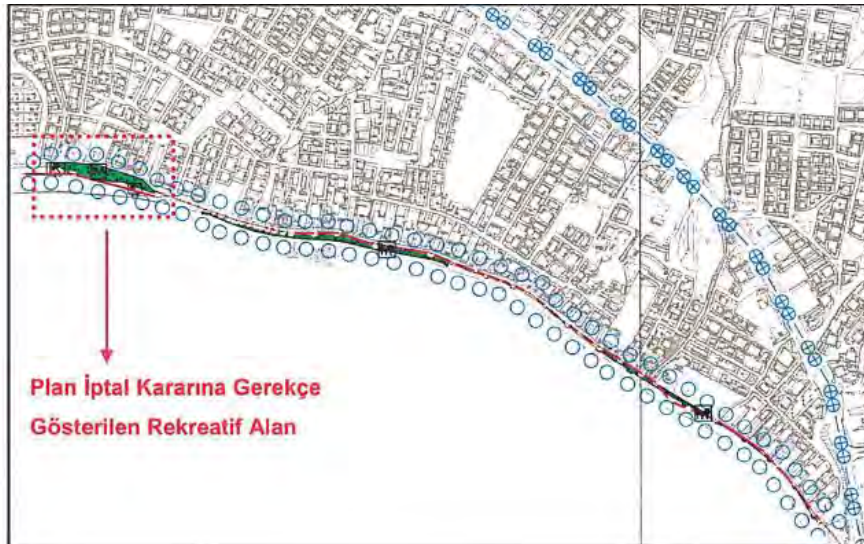
Aksi takdirde daha önce de belirtildiği gibi belirsizlikler plan yapım süreçlerinin uzamasından plan iptallerine kadar bir sürecin yaşanması ile sonuçlanabilmektedir.

Bu konuda verilebilecek diğer bir örnek; 2016 tarihli İzmir Menderes İlçesi, Özdere (Kesre) Turizm Merkezi, Çukuraltı Mevkii Rekreasyon Amaçlı Kıyı ve Dolgu Alanı İmar Planı'dır. Örnek olarak incelenen Çukuraltı Rekreasyon Amaçlı Kıyı ve Dolgu Alanı 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planı, 28.09.2017 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından onaylanmıştır. Bu plan Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği'nin yürürlüğe girdiği tarihten sonra hazırlanmıştır. Plan raporu incelendiğinde şu şekilde bir açıklamaya rastlanmaktadır;

*".....plana ilişkin olarak Kültür ve Turizm Bakanlığı'na dava açılmış ve planın iptali istenmiştir. Hazırlanan bilirkişi raporlarında, planda üst ölçekli planlara uygunluk açısından herhangi bir sorun bulunmadığı, ancak yer alan **rekreatif alanın belirli ölçülerde yapılaşmaya izin vermesi ile kıyıda yapılaşmaya sebep olacağı** belirtilmiştir. Sonuç olarak, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından onaylanan 1/5000 Ölçekli Rekreasyon Amaçlı Kıyı ve Dolgu Alanı Nazım İmar Planı, 5.İdare Mahkemesi tarafından iptal edilmiş olup, söz konusu "**Rekreatif Alan**"ın, "**Park Alanı**" olarak düzenlenerek yeniden planlanmasına yönelik karar verilmiştir."*

*"Planlama alanına ilişkin sahil düzenleme projesi hazırlanmış olup bu kapsamda imar planları yapılmaktadır. Hem kıyı alanlarının korunması hem de koruma-kullanma dengesinin sağlanması amacıyla 1/5000 ölçekli nazım imar planı hazırlanmıştır. 1/5000 ölçekli plan kapsamında kıyı kenarın kuzey ve güneyinde yapılacak sahil düzenleme projesi doğrultusunda; çalışma alanının bir kısmı "**Rekreasyon Alanı**", bir kısmı "**Park Alanı**" ve bir kısmı ise "**Kumsal/Plaj Alanı**" olarak planlanmıştır."*

Şekil 5. Plan İptal Kararına Gerekçe Gösterilen Rekreatif Alan

Kaynak: İzmir İli, Menderes İlçesi, Özdere (Kesre) Turizm Merkezi, Çukuraltı Mevkii Rekreasyon Amaçlı Kıyı ve Dolgu Alanı İmar Planı Plan Açıklama Raporu, 2016

Görüldüğü gibi plan raporunda yönetmeliklerde kullanılan "Rekreatif Alan" kavramı yerine "Rekreatif Alan" kavramı kullanılmıştır. Aynı zamanda belirtildiği yaşanan kavram belirsizliğinden ve yapılaşma koşullarının dikkate alınmaksızın belirlenmesinden dolayı İdare Mahkemesi'nce plan iptal edilmiştir. Bununla birlikte plan raporunda bilirkişi raporunda rekreatif alanın belirli ölçülerde yapılaşmaya izin verdiği belirtilmiştir. Oysa ki daha önce

belirtildiği gibi Danıştay Altıncı Dairesi, Balıkesir İdare Mahkemesi'nce verilen 04.02.2010 günlü, E:2007/1172, K:2010/113 sayılı karar ile rekreatif alanının yapılaşmaya imkan vermediği ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.

Bir başka örnek parsel düzeyinde olup Mersin İdare Mahkemesi'ne konu olmuştur. Mersin 2. İdare Mahkemesinin 15.05.2019 tarih ve 2018/852 Esas,2019/464 Karar sayılı kararı verilebilir. İlgili idare mahkemesinin kararı ve sonrasında Mersin Büyükşehir Belediye Meclisi'nin almış olduğu kararlar şu şekildedir;

*"...dava dosyasında yer alan bilgi ve belgeler ile bilirkişi raporunun birlikte değerlendirilmesinden, Mersin İli, Mezitli ilçesi, 3715 parselde bulunan taşınmazı da kapsayan bölgenin "rekreatif alan" olarak planlanmasına dair 1/5000 ölçekli revizyon nazım imar planında getirilen "rekreatif alan" kullanımının, her ne kadar 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planında "Kentsel ve Bölgesel Yeşil ve Spor Alanı" olarak belirlenmiş alanda fonksiyonel olarak yer alabileceği, bu doğrultuda 1/5000 ölçekli Nazım imar Planının 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planına uygun olduğu belirlenmiş ise de; dava konusu taşınmazın imar uygulaması sonucu oluşmuş bir parsel olması ve üzerinde kat mülkiyetli yapıların bulunması nedeniyle Çevre Düzeni Planının 7.9. maddesinde "imar uygulaması görmüş olan alanlarda, imar planlarında verilmiş hakları çerçevesinde uygulamalara devam edilir." hükmüne uygun olmadığı, bu yönü ile 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planına aykırı olduğu, aynı zamanda Mersin Büyükşehir Belediye Meclisininin 12.02.2009 Tarih ve 70 sayılı kararı ile onaylanan önceki 1/5000 Nazım imar planda "Kıyı Bandı **Rekreasyon Alanı**" olarak planlı ve plan notlarında; "4.2- Kıyı Bandı rekreasyon alanında mevcut imar hakları geçerlidir." şeklindeki mülkiyet hakkını koruyan hükmün kaldırılarak "Rekreatif Alan" olarak planlanmasının fonksiyonel anlamda kamu yararı taşısa da, şehircilik ilkeleri, planlama esasları ve hukuk normlarına uygun olmadığı anlaşıldığından, dava konusu işlemde hukuka uyarlık bulunmadığı sonucuna varıldığı gerekçesi ile dava konusu işlemin iptaline", Konya Bölge İdare Mahkemesi nezdinde istinaf yolu açık olmak üzere karar verilmiştir." (Mersin Büyükşehir Belediye Meclisi 2019 Yılı Ekim Ayı Toplantısı I. Birleşim, 2019).*

Mersin Büyükşehir Meclisi bu karar üzerine; *"Mezitli İlçesi, Mezitli Mahallesi, 3715 parselin "Rekreatif Alan" olarak işaretlenmesine ilişkin kararın Mersin 2. İdare Mahkemesininin 15.05.2019 tarih ve 2018/852 E. 2019/464K. sayılı kararı ile iptal edildiği anlaşıldığından, anılan mahkeme kararı ve Mersin-Adana Planlama Bölgesi 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı Revizyonu'nun 7.9. maddesi uyarınca, Mezitli İlçesi, Mezitli Mahallesi, 3715 parselin mevcut yapılaşma hakları göz önünde bulundurularak, 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planında "170 kişi/ha Konut Alanı" olarak planlanmasına komisyonumuz tarafından oy birliğiyle karar verilmiştir"* şeklinde aldıkları kararı 09.09.2019 tarih ve 386 sayılı ara kararı ile İmar ve Bayındırlık Komisyonu'na iletmiştir.

Bahse konu meclis kararlarında görüldüğü gibi sehven yapıldığı düşünülse de "rekreatif" ve "rekreatif" kavramlarının yarattığı belirsizlik ve "rekreatif alan" ve "rekreasyon alanı" kavramlarının yönetmeliklerde dahi farklı kullanımı uygulama açısından boşluklar yaratmaktadır.

3. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Çalışma kapsamında görüldüğü gibi mekânsal planlar yapılırken uyulması gereken yönetmeliklerdeki tanımlara dikkat edilmesi ve buna yönelik olarak plan lejantının, planlama hükümlerinin dikkate alınması gerekmektedir.

"Kıyı Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik" ile rekreatif alanlar tanımlanmış ve sahil şeritlerinin ilk kısmında uygulama imar planlarının, toplumun kullanımı için tümüyle açık alan olarak düzenlenmesi gerektiği belirtilmiş ve bu alana verilebilecek işlevler tanımlanmıştır.

"Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği"nde ise rekreatif alan tanımı yapılmamıştır ve yeşil alanların rekreasyon ve rekreatif alanların toplamı olduğu ifade edilmiştir.

"Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği"nde ise çalışmada görüldüğü gibi açık ve yeşil alanlar bölümünde rekreasyon alanlarına yer verilmiştir. Rekreatif alan ile ilgili ayrı bir standart ve tanıma yer verilmemiştir. Bununla birlikte pasif yeşil alanlara yönelik olarak yönetmelikte herhangi bir tanımlama bulunmamaktadır (Bkz Şekil 6).

Şekil 6. Rekreatif Alan ve Rekreasyon Alanı Karşılaştırma Tablosu

Kıyı Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik (03.08.1990 tarihli ve 20594 sayılı Resmi Gazete)	Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği (14.06.2014 tarih ve 29030 sayılı Resmi Gazete)	Planlı Alanlar Tıp İmar Yönetmeliği (10/7/2018 tarihli ve 30474 sayılı Resmi Gazete)
<p>Rekreatif Alan tanımı yapılmıştır:</p> <p>"(Ek: RG- 13.10.1992-21374) (Değişik: RG- 02.04.2013-28606) Rekreatif Alanlar: Halkın eğlence ve dinlenme gereksinimlerini karşılamaya dönük, açık olarak düzenlenen oturma ve yemek yerleri, yemek pişirme yerleri, çeşmeler, açık havuzlar, oyun ve açık spor alanları, açık gösteri alanları, yeşil bitki örtüsü ve kıyı yapısının elverdiği yerlerde denize iniş rampaları bulunan kamu ya da özel alanlardır."</p> <p>"Sahil şeritlerinin birinci bölümünü içeren uygulama imar planları, tümüyle açık alan olarak toplumun kullanımına tahsis edilecek şekilde düzenlenir. Bu alan içinde toplumun yararlanmasına açık yapılar da dahil olmak üzere başka hiçbir yapı ve tesis yapılamaz."</p>	<p>Yönetmeliğin ekinde açık ve yeşil alanlara yönelik sosyal ve teknik altyapı standartları ile asgari büyüklükleri verilmiştir. Bu gruplama içinde rekreasyon alanlarına yer verilmiştir. Rekreatif alan ile ilgili ayrı bir standart ve tanıma yer verilmemiştir.</p> <p>2015 yılında yayımlanan ek gösterimler lejantında "Rekreatif alan" ibaresi yer alırken açıklamalar kısmında sehven hatalı olduğu düşünülen "Rekreatif Alan" ibaresi kullanılmaktadır.</p> 	<p>Yönetmelikte rekreatif alan tanımı ayrıca yapılmamıştır ve yeşil alanların rekreasyon ve rekreatif alanların toplamı olduğu ifade edilmiştir.</p> <p>Piknik ve eğlence (rekreasyon) alanlarında; kentin açık ve yeşil alan ihtiyacı başta olmak üzere, kent içinde ve çevresinde gününbirlik kullanıma yönelik ve imar planı kararı ile belirlenmiş; eğlence, dinlenme, piknik ihtiyaçlarının karşılanabileceği lokanta, gazino, kahvehane, çay bahçesi, büfe, otopark gibi kullanımlar ile, tenis, yüzme, mini golf, oto kros gibi her türlü sportif faaliyetlerin yer alabileceği alanlar olduğu ve bu alanda yapılacak yapıların emsali (0.05) i, yüksekliği (6.50) m. yi geçemeyeceği yolunda düzenlemeye yer verilmiştir.</p>

Yönetmelikler ve idare mahkemesi kararları incelendiğinde rekreatif alanı tanımında yapılaşma olanağı bulunmaz iken rekreasyon alanında yapılaşma olanağı bulunduğu anlaşılmaktadır.

İncelenen yönetmeliklerde ve örneklerde görüldüğü gibi "Rekreasyon Alanı", "Rekreatif Alan" ve "Rekreatif Alan" kavramları birbiriyle sıklıkla karıştırılmakta ve bu farklı kullanımlar belirsizlikler yaratmaktadır. Bu durum ise mekânsal planların yapım ve uygulama aşamalarında sorunlara neden olmaktadır.

Mekansal planların yapım sürecinde temel yaklaşımlardan birisi aktif yeşil alan miktarının asgari düzeyde de olsa sağlanmasıdır. Bu nedenle yeşil alanların arttırılmasına

yönelik plan yaklaşımlarında rekreasyon alanı, rekreatif alan gibi kavramların sıklıkla birbiri yerine kullanıldığı görülmüştür. Bununla birlikte Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği hükümlerine göre kentsel alanlarda, aktif yeşil alanların düzenlenmesinde aşağıda özet olarak belirtilen ilkelere göre davranılması mümkündür (Erbaş, 2014):

- "Donatı bütünlüğü sağlayacak şekilde birden fazla sosyal donatı alanının bulunduğu bölgede toplumun kullanımına bırakılan açık alan olarak düzenlenmesi (*örneğin sağlık ocağı yanında park alanı veya ilköğretim tesis alanı yanında park alanı düzenlemesi gibi*),
- Erişilebilirlik analizleri yapılarak belli yaş gruplarına göre veya tüm kentlinin kullanımına ilişkin park ve yeşil alanların düzenlenmesi (*örneğin 0-3 yaş grubu için çocuk oyun alanı ile kent parkı olarak düzenlenen alanlar farklı erişilebilirlik analizleri sonucunda belirlenmektedir*),
- Kentsel mekânda yeşil alan sürekliliği sağlayacak şekilde, kentten bir yeşil ağ ile örülmesi, (*örneğin dere koruma bantları gibi jeo-morfolojik yapıya bağlı olarak belli bölgelerin yeşil alana bırakılarak yeşil süreklilik sağlanması*),
- Hava akımı geçişini sağlayacak şekilde yeşil koridorların belirlenmesi, (*örneğin hakim rüzgar yönüne doğru yeşil alanların bir geçiş koridoru olarak düzenlenmesi*),
- Birden çok işlevin aynı mekânda bulunması halinde işlevler arasındaki ilişkinin kontrol edilebilmesi için tampon yeşil alan kullanımını, (*örneğin sanayi alanları ile konut alanlarının ayrılması vb*)
- Yaya ve trafik alanlarının birbirinden ayrılması (*örneğin hız yolları kenarında gürültü ve egzoz emisyonu engelleyici olarak yeşil alanların kullanılması*),
- Parkın işletme kolaylığı sağlayacak bir konumda olması (*örneğin parkın sulaması, çöpünün toplanması, ekimi, bakımı vb*),
- Açık ve yeşil alan sürekliliği içinde yeterli erişim imkânları sunması (*Afet vb durumlarda açık alan gereksinimi sağlaması, toplanma, yardımların organizasyonu vb*)."

Görüldüğü gibi bir alanın yeşil alan kapsamında değerlendirilmesinin donatı alanı artırıcı niteliği bulunmakla birlikte planlarda yeşil alan olarak işaretlenmesinde yukarıda belirtilen ilkelere göre düzenleme yapılması beklenmektedir (Erbaş, 2014). Bu bakımdan aktif yeşil alan olarak değerlendirilebilecek alanların birden çok yasal tanımlama içinde kalması da mümkündür. Dolayısıyla bu makale kapsamında ele alınan kavramlar arasındaki farklar, yönetmeliklerde net olarak tanımlanmalı ve plan raporlarındaki, plan lejantlarındaki ve plan hükümlerindeki farklılıklara neden olan kullanımlar ortadan kaldırılmalıdır. Bununla birlikte plan yapım süreçlerinde yetkili kurumların, uygulama yönetmeliklerindeki tanımlara, lejanta, donatı standartlarına dikkat etmesi ve yeşil alan tanımlarının, alanlardaki işlevlerin ne olacağına, standartların net olarak belirlendiği bütüncül bir yaklaşımla ele alınmalıdır.

Sonuç olarak, mevcut yasal çerçeve açısından, rekreatif alan ile rekreasyon alanı sıklıkla karıştırılarak birbirlerinin yerine kullanılsa da birbirinden farklı yasal statüleri ve anlamları bulunmaktadır. Rekreasyon alanları, özel mülkiyete konu olabilecek şekilde belirli koşullarda yapılaşmaya olanak sağlanmakta iken rekreatif alanlar daha çok kıyı kullanımına ait bir kavram olup yapılaşma olanağı bulunmamaktadır. Mekânsal plan yapım süreçlerinde, özellikle idari yargıda bir çekişme konusuna yol açmamak için öncelikle plancılarının ve karar vericilerin bu hususlara dikkat etmeleri gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Danıştay Dergisi, 2011, Danışma ve İdari Uyuşmazlıklar ile Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanmalarına İlişkin Kararlar, 41 (128), ISSN 1300 – 0187.
- ERBAŞ, A.E., 2017, Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği Çerçevesinde Donatı Standartlarının Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Makale, MSGSÜ Kentsel Planlama Yüksek Lisans Programı 2018-2019 Bahar Dönemi Yerel Yönetimler ve Planlama Ders Notları.
- ERBAŞ, A.E., 2014, Yeşil Alanlar Hakkında Değerlendirmeler, Yayınlanmamış Makale, MSGSÜ Kentsel Planlama Yüksek Lisans Programı 2018-2019 Bahar Dönemi Yerel Yönetimler ve Planlama Ders Notları.
- ERSOY, M. 2015, Kentsel Planlamada Standartlar, Ninova Yayınları: İstanbul.
3194 sayılı İmar Kanunu.
- İMPO, 2016, İzmir İli, Menderes İlçesi, Özdere (Kesre) Turizm Merkezi, Çukuraltı Mevkii Rekreasyon Amaçlı Kıyı ve Dolgu Alanı İmar Planı Plan Açıklama Raporu.
- Kıyı Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik.
Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği ve Ekleri.
- Mersin Büyükşehir Belediyesi, 2019, Mersin Büyükşehir Belediye Meclisi 2019 Yılı Ekim Ayı Toplantısı I. Birleşim Raporu.
- Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği.
- ŞENTÜRK, E., 2019, Kıyı Alanları Planlaması Bağlamında Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetimi Ve Planlaması: İzmit Körfezi (Kocaeli-Yalova) Bütünleşik Kıyı Alanları Planı Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- URL-1,
<http://www.idarehukuku.net/haber/Rekreatif-alani-kavrami-ile-rekreasyon-alan-kavrami.html> adresinden alınmıştır. [Erişim Tarihi: 1.06.2019].
- URL-2,
<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.aspx?MevzuatKod=7.5.4897&MevzuatIliski=0&so urceXmlSearch=k%C4%B1y%C4%B1%20kanununun> [Erişim Tarihi: 4.06.2019]

MÜZİSYENLERDE SAHNE KORKUSUNUN NEDENLERİ VE BAŞ ETME STRATEJİLERİ

THE REASONS OF STAGE FEAR IN MUSICIANS AND STRUCTURAL STRUCTURES

Arzu GÖK AKKILIÇ *

* Misafir Öğretim Görevlisi. Anadolu Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı,
TÜRKİYE, e-mail: arzugoe79@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6003-864x>

Geliş Tarihi: 8 Temmuz 2019; Kabul Tarihi: 18 Ocak 2020

Received: 8 July 2019; Accepted: 18 January 2020

ÖZET

Toplumsal hayatta bazı kişilerin hayatlarının belirli bir kesitinde veya hayatları boyunca karşılaştıkları ve bazen kariyerlerini sonlandırabilecek önemli bir sorundur sahne korkusu. Müzisyenler ise, sahne korkusunu en yoğun şekilde yaşayanlar arasındadır ve onlar için en önemli mesleki sorundur. Sahne korkusu (stage fright), hemen hemen tüm müzisyenleri etkileyen bir süreçtir. Sahne kaygısı olarak da literatürde yer almaktadır.

Kaygı, tercih edilmeyen bir durum ile ilgili tasalanma, üzüntü duyma ya da nedeni belli olmayan korku olarak ifade edilebilir. Sahne öncesi veya sahnede yaşanan bu duygu yoğunluk ve etkileri açısından kişiden kişiye değişkenlik gösterebilmektedir. Buna rağmen bu konu ile ilgili literatürde yapılmış çalışma sayısı yeterli değildir.

Bu çalışmanın amacı müzisyenlerin sıkça yaşadığı sahne korkusu konusunun ele alınması ve bu korkuyu yenebilmek adına hangi yöntemlerin kullanılması gerektiğini araştırmaktır.

Anahtar Kelimeler: Sahne Korkusu, Kaygı, Müzisyenler

ABSTRACT

Stage fright is one of the important problems of social life for people since people always have risk to confront with this problem which may bring their career to a close. The musicians are amongst the people who experience intensive stage fright as the most essential professional problem. Therefore, the stage fright emerges as a process that has impact on almost every musician and takes its place in the literature sometimes as "stage anxiety" as well.

Anxiety can be expressed as anxiety, sadness, or fear of unknown cause related to an unfavorable situation. This emotion experienced before the stage or on stage can vary from person to

person in terms of intensity and effects. However, the number of studies conducted in the literature on this subject is not sufficient.

The aim of this study is to address the issue of stage fear that musicians frequently experience and to investigate which methods should be used to overcome this fear.

Key Words: Stage Fear, Anxiety, Musicians.

1. GİRİŞ

Sanatçıların uzun saatler süren çalışmaları sonucu kazanmış oldukları tecrübe ve beceriyi seyirciye sunma ve var olan birikimlerini onlara gösterme isteği, sahneye çıktıkları andan itibaren ciddi bir soruna dönüşebilmektedir. Bu durumda yeteneklerini sunmak isteyen sanatçının, diğer gösterilerinde yaşadığı heyecan durumundan ayrı olarak onun kontrolünden çıkan ve bazı zamanlarda kariyerini ciddi bir şekilde etkileyen bir duygunun oluşmasına neden olmaktadır. Yaşanabilecek bu olay sahne korkusu ve kaygısı şeklinde ifade edilebilmektedir.

Sahne korkusu, amatör sanatçılarla birlikte her düzeyde sanatçıyı olumsuz yönde etkileyen ciddi bir sorun kaynağıdır. Kaygı, istenmeyen bir sonuç için tasalanmak veya nedeni belirsiz korku hali olarak ifade edilebilir.

Sahneye ve topluluk karşısına çıkmak bir çok sanatçıda ciddi bir baskıya neden olmakta ve bazı sanatçılar bu baskıdan olumsuz yönde etkilenebilmektedir. Bu durum ise onların kariyerlerini tehlikeye atabilmektedir. Diğer taraftan bazı sanatçılar ise bu kaygı halini kontrol altına alacak sahnede performanslarını rahatça sergileyebilmektedirler.

Bu çalışmada, sahne korkusu, nedenleri, bu korkuyu yaşayan sanatçıların hangi durumlarla karşılaşabilecekleri açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca araştırmada sahne korkusuyla mücadele yöntem ve teknikleri ile ilgili konularda ele alınmıştır.

Çalışmanın, müzisyenlerin yaşadığı bu korku ile ilgili olması ve bu konu ile alakalı çalışmaların azlığı itibarıyla literatüre önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

2. SAHNE KORKUSU

Sahne korkusu, birçok psikiyatri biliminde “Sosyal Fobi” ana başlığı altında ele alınan ve incelenen bir konu olarak bilinmektedir. Bu noktada müzisyenin yaşadığı kaygı veya korku ise seyirciye yönelik olmaktan ziyade sergileyeceği performans ile ilgilidir. Dolayısıyla bir noktada benzeşmekle birlikte farklılığın olduğunu söylemekte mümkündür (Çırakoğlu, 2010).

Sahne korkusu, bilişsel bileşeni, konsantrasyon güçlüğü, performansla ilişkin irrasyonel düşünceler, performans beklentilerini karşılayamamaya dair yüksek endişe düzeyi, hata yapmaktan korku duyma ve çaresizlik gibi rahatsız edici zihinsel süreçleri kapsar (Kenny, Fortune ve Ackerman, 2011).

Sahne korkusu, sergilenen eserin performansı ile ilgili yaşanılabilen tasa, endişe veya korku sonucunda sanatını icra eden kişinin performans anlamında olumsuz etkilenmesi olarak tanımlanmaktadır (Teztel ve Aşkın, 2007).

Somatik ya da fizyolojik bileşen ise kalp atışlarının ve solunumun hızlanması, ağızda kuruma, terleme, titreme, mide bulantısı ve bayılma gibi belirtilerden oluşur (Ryan ve Andrews, 2009).

Nagel (2010) müzisyenlerin korku ve kaygısının aslında sahne değil, eseri sundukları esnada meydana gelebilecek olumsuzluklar ve bu durumdan utanarak aşağılanma yaşama ihtimalidir.

Eğer icracı sahne korkusu duyuyor ise seyirilerin önünde performansını gerektiği gibi sergilemesi pek kolay olmayacaktır. Bu kaygıyı ciddi şekilde yaşayan bazı sanatçılar kariyerlerine son verme kararı almışlardır. Bunlardan birisi de dünyaca ünlü Kanadalı piyanist Glenn Gould'dur. Piyanist daha sonra mesleğine radyo performansı ile devam etmiştir (Onur, 2013).

Müzisyenlerin sahnede yaşadıkları sahne korkusu esnasında meydana gelen duygu ve fiziksel değişimleri aşağıdaki gibi ifade edilebilir (Kabakçı, 2016):

- Duyusal: Mutsuz olma, korkma, tasalanma, kaygılanma çaresiz olduğunu düşünme.
- Zihinsel Değişim: Olumsuz düşünce tekrarı ve odaklanmada sorun yaşama.
- Fiziki Değişim: İstemsiz titreme nöbetlerinin yaşanması, mide bulantısı, hızlı kalp atışı, ağız kuruluğu.

Bu kadar ciddi bir sorun olan sahne korkusu ile ilgili olarak dünya literatüründe oldukça fazla çalışma olmasına rağmen ülkemizde bu sayı yeterli değildir.

Studer vd. (2011) çalışmasında performans kaygısı veya sahne korkusu ile ilgili belirli bir tanımın olmadığını savunmuş, konu ile ilgili hangi terimlerin kullanılması gerektiğinin henüz netleşmediğini ifade etmiş. Bazı tanımlarda sahne korkusu ifadesi geçerken bazılarında performans kaygısı olarak ifade edilmektedir.

Ancak ismi ne olursa olsun etkileri oldukça ciddi problemlere yol açan hassas bir durumdur.

Konu ile ilgili yabancı literatürde en kapsamlı çalışmalardan biri Fishbein ve ark. (1988) tarafından yapılmış çalışmasıdır. Çalışmaya katılan 2212 kişinin %24'ü önemli düzeyde sahne korkusu yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Van Kemenade vd. (1995) tarafından yapılan benzer bir araştırmada profesyonel müzisyenlerin %59'unun performanslarını düşürecek düzeyde kaygısı yaşadıkları sonucuna varılmıştır.

Wesner vd. (1990), 302 müzisyenle yaptıkları başka bir araştırmada, müzisyenlerin %21'inin yüksek düzeyde performans kaygısı yaşadığı ve %16'sının da kaygı düzeyinin mesleki kariyeri etkileyecek düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Yabancı literatürde konu ile ilgili oldukça fazla çalışma yer almaktadır. Ülkemizde ise sahne korkusuyla ilgili az sayıda akademik çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalardan bazıları aşağıda ki gibidir.

Teznel ve Aşkın'ın (2007) bu kavramı çalışmasında sahne heyecanı, Yöndem (2012) ise performans kaygısı ya da sahne kaygısı ve Çimen (2001) bu kavramı konser kaygısı şeklinde ele almışlardır. bu çalışmalarda bu durumun performans üzerindeki etkileri araştırılmış ve performansın olumsuz yönde etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Çırakoğlu ve Coşkun Şentürk (2013) tarafından Müzik Öğrencileri için Performans Kaygısı Ölçeği'nin geliştirilmesi amacıyla üniversite örnekleminde üç farklı aşamada toplanan verilerin sonucu da kadın müzisyenlerin sürekli kaygılarının ve sahne korkusu düzeylerinin erkeklerden anlamlı olarak yüksek olduğunu göstermiştir.

Sahne korkusunu pek çok sanat dalında mesleğini icra eden sanatçılar yaşayabilmektedir. Ancak bu korkuyu yaşayanların başında müzisyenlerin geldiğini ifade

etmek mümkündür. Wilson ve Roland (2002) sahne korkusunu toplum karşısında performansını sergileyememe korkusu olarak tanımlamışlardır (Parncutt ve McPherson, 2002).

3.SAHNE KORKUSUNUN NEDENLERİ

Bu durumun oldukça fazla sebebi olabilir. Bu nedenlerin başında şunları gelebilmektedir: kendine fazla odaklanma, dinleyici beklentilerini karşılayamama korkusu, beceri eksikliği, olumsuz değerlendirilme korkusu, izleyicinin dikkatle bakması, ilgisiz ve tepkisiz izleyici, seyirci karşısına çıkamam, provaların yeterince yapılamaması gibi nedenler sıralanabilmektedir.

Yukarıda ifade edildiği gibi sahne öncesi sahne korkusu yaşayan müzisyenlerde duygusal, zihinsel ve fiziksel değişimler meydana gelmekte; kalp atışında hızlanma, terleme, mide bulantısı, kaygı gibi durumlar yaşayabilmektedirler. Bu durum sahnede de devam edebilmekte, eseri unutmak, ellerde titreme gibi durumlar yaşanabilmektedir. Bu durumda müzisyen ne yapacağını bilmemekte ve nasıl davranacağını kestirememektedir. Bunun nedeni müzisyenlerin sahnede ne ile karşılaşacaklarını bilememeleri, duygusal ve zihinsel durumlarının nasıl tepki vereceğini kestirememeleridir (Çimen, 2001).

Müzisyenin sahne korkusu yaşamasındaki temel nedenler ise şu şekilde açıklanmaktadır (Kabakçı, 2016):

- Topluluk karşısında utanma ve mahcubiyet duymaları
- Hayal kırıklığı yaşamaları veya başkalarını hayal kırıklığına uğratma korkuları
- Fiziksel tepkilerinin seyirci tarafından fark edilmesi korkuları.
- Hata yapma korkuları
- Kendilerini yeterli düzeyde hissetmemeleri
- Sahnede tamamen başarısız olma korkuları

Wilson'a (2002), müzisyenlerde korkuya sebep olan durumları şu şekilde özetlemiştir:

- Sürekli kaygı durumu
- Duruma bağlı olan stres hali (konser, sınav, yarışma vb.)
- Sergilenecek eserlerin zorluk derecesi

Bu korku kaynakları aynı anda yaşanabilmekte veya biri ve birkaçı yaşanabilmektedir. Ancak birinde kendini yeterli gören müzisyen diğer kaygılarını bertaraf edip eserini rahatça sergileyebilmektedir. Örneğin esere tam anlamıyla hazırlanmak diğer kaygıları kontrol altına alma konusunda yardımcı olmakta ve sahnede performans gösterilebilmektedir.

Lundberg'e göre müzisyenlerde yaşanan bu sahne korkusu geçmiş deneyimlerden de kaynaklanabilmektedir. Örneğin sanatçı bir konserinde bu kaygılı durumu yaşamışsa bunu unutmaya çalışsa da beyni bu durumu tekrarlayabilir ve diğer performanslarında aynı durum yaşanabilir. Dolayısıyla her performans sergileme durumunda bu durum ile karşılaşılabilen ve sürekli bir kaygı durumu yaşanabilmektedir. Diğer taraftan müzisyen durumu kendisi ile bağdaştırıp başarısız bir performans sonucunda kendine güveni ve saygı yitirebilir (Çimen, 2001).

Diğer bir kaygı nedeni de konser öncesinde kişinin vücudunda mevcut bulunan kas gerilimidir. Çalgı çalmak ve müzik yapmak için bir miktar kas gerilimine gereksinim vardır; ancak, bu gerilimin bir kısmı çalma işinde kullanılırken, bir kısmı kas dokusunda kalır ve çalıcıda mevcut olan gerilime eklenir ki buna artık gerilim denir. Greandea'nın, "Müziksel Performansta Gerilimler" adlı kitabında stres, fiziksel gerilim ve sahne korkusu müzik yapmaya büyük bir engel oluşturduğu ve sakatlanmalara yol açabilmesi nedeniyle çok önemli bir sorun olarak gösterilmektedir (Çimen, 2001).

Osborne ve Kenny'e (2008) göre performans kaygısı, birbirleri ile ilişkili olmalarının yanı sıra birbirinden ayrı faktörlerin birleşimi ile ortaya çıkabilmektedir. Bu faktörler daha öncede belirtildiği gibi şu şekildedir:

- Fiziksel faktörler
- Davranışsal faktörler
- Korku neden olan faktörler

Konservatuvar öğrencilerinin sahneye hazırlanmasında eğitimciler tarafından sahneye hazırlanma dersi verilmektedir. Bu süreçte eğitimcilerin öğrencileri iyi tanımlarının yanı sıra kendilerinin de bu konuda yeterli olup olmadıkları konuyu çözüme ulaştırmaları açısından önemlidir. Öğrencilerin sahneye çıkmadan önce sınıf içi performanslarını deneyimlemekte bu süreçteki aksaklıkları çözebilecek seviyeye gelebilmektedir. Ancak olumsuz bir deneyim daha sonra sahne korkusuna sebebiyet verebilmekte ve sürekli bir kaygı durumu yaşanabilmektedir. Bu noktada eğitimcilerin destekleri oldukça önemlidir (Kabakçı, 2016).

4.SAHNE KORKUSUNDA ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Sahne korkusu yaşıyor olmak amatör ya da profesyonel her müzisyen için başa çıkılması gereken zorlayıcı bir durumdur. Bu durumla başa çıkmak ile ilgili literatürde yapılan araştırmalar ve sonuçları aşağıda verilmiştir.

Hingley (1985) müzisyenlerde sahne korkusunu yenecek stratejileri şu şekilde sıralamıştır: temel müzisyenlik becerilerini kazanılması, yeterli düzeyde tekrarın yapılması, eserin tam anlamıyla ezberlenmesi, konsantrasyonun sağlanması anlamında tekniklerin öğrenilmesi ve uygulanması çalışmalarının yapılması ve ayrıca performans sergileme süreçlerinin çalışılması. Örneğin, nota, armoni, ritim ve stil gibi konuları tam anlamıyla bilmek müzisyenlerde temelde olması gereken mesleki özelliklerdir. Bu bilgiler bile sanatçıların özgüvenini sağlayacak ve sahne kaygısı ile baş etmelerine yardımcı olacaktır.

Sahne korkusu ile ilgili müzisyenlerin görüşleri şu şekildedir (Kabakçı, 2016):

Kemancı Boris Kuschnir sahne korkusunun yenme konusunda basit ancak etkili olan bir yöntemden bahsetmektedir. Buna göre, performans sergilenecek eser ve mesleki anlamda sahip olunması gereken bilgilerin tamamı müzisyen tarafından çok iyi bilinmelidir. Bu birikim meydana gelebilecek aksaklıkları giderebilme aşamasında oldukça etkili olacak ve kaygı durumunu kontrol altına alınmasını sağlamaktadır. Şöyleki problem esnasında müzisyen öğrendiklerini uygularken kaygı veya korku duymaya zaman bulmayacak veya akılına bile gelmeyecektir.

Kemancı Midori ise, baskı altında çalma eğitimini baskı ile karşılaşılan durumdan daha kolay olduğunu söylemiştir. Şöyle ki; küçük yaştan itibaren sahne tecrübesi ile yetişen bu baskıyı sürekli yaşayan çocuk bunu normal bir durum olarak algılayacak performansın bir parçası olarak kabul edecek ve zamanla bu sorunu çözme konusunda ustalaşacaktır. Bu anlamda dâhilere eğitim veren bir çok pedegog da aynı tekniği kullanmaktadır.

Bir başka ünlü kemancı, Joshua Bell, bir eseri çalmadan önce, onu doğru bir şekilde çaldığını hayal etmenin faydalı olduğunu bildirmiştir. Ayrıca ebeveynleri psikolog olan Joshua Bell gülümsemenin beyni kandırdığını ve her şeyin yolunda gittiği konusunda onu ikna ettiğini ifade etmiştir.

Dahi kemancı Menuhin ise bu kaygıyı çok sık yaşadığını ifade etmiş ve bununla baş etme aşamasında yoga yapmanın işe yaradığını söylemiştir.

Fehm ve Schmidt (2006), Almanya'da bir müzik okuluna devam eden 15-19 yaş arası 74 ergenle yaptıkları bir çalışmada, katılımcıların yaklaşık üçte birinin sahne performanslarının

kaygıları nedeniyle olumsuz etkilendiğini bulmuşlardır. Bu araştırmada katılımcıların %58,1'i yaşadıkları performans kaygısının dinleyici kitlesinden fazlasıyla etkilendiğini, dinleyiciler arasında öğretmenlerinin bulunmasının ise en çok kaygı uyandıran durum olduğunu rapor etmişlerdir.

Papageorgi vd. (2007) tarafından yapılan bir çalışmada performans kaygısıyla işlevsel düzeyde başa çıkan öğrencilerin, yeterli hazırlık yapmak, performansa yönelik olumlu tutumu sürdürmek, dinleyiciyle iletişime odaklanmak ve müzikten zevk almaya çalışmak gibi işlevsel davranışların bir kombinasyonunu kullandıkları bulunmuştur.

Pedagoglara göre, bu durumun üstesinden gelme yöntemleri şu şekilde sıralanmıştır (Kabakçı, 2016):

- Provalardaki performansın gösteri esnasında rahat bir şekilde sahnede icra edilmesi,
- Sahne performansı öncesinde eleştiri yapılmayacak ortamlarda fazlasıyla prova yapmak ve bu süreçte meydana gelebilecek hataların düzeltilmesi,
- Yeterince prova yaparak heyecanı ve sahne korkusunu yenmek,
- Hafızayı güçlü kılmak.
- Yeterince çalışmak ve hata yapma olasılığını azaltmak.

Alexander Tekniği sahne korkusu ve kaygısı anlamında olmasa da müzisyenler tarafından kullanılan bir tekniktir. Bu teknik kişilerin vücutlarını doğru kullanma ile ilgili bir tekniktir. Tekniği geliştiren Frederick Matthias Alexander'ın (1869-1955) mesleği aktör ve sunucudur. Bu süreçte başına gelebilecek en kötü şeyin sesinin kısılması olarak deneyimlemiş ve bu konu üzerinde çalışarak bu tekniği geliştirmiştir. Bu anlamda tekniğin teorisini geliştirmiştir (Topoğlu, 2013).

Alexander Tekniği, kişilerde yıllar boyunca kalıplaşmış doğru olmayan kullanım alışkanlıklarının giderilmesi ve ortadan kaldırılması amacıyla bedenin kaslara uyguladığı gereksiz baskının ortadan kaldırılması ve doğru duruşu sağlayan bir tekniktir. Bu teknik sayesinde ve doğru duruş sonucunda bedende rahatlama yaşanması sahne kaygısı üzerinde olumlu bir etki yaratmaktadır (Teznel ve Aşkın, 2007).

Hoberg (2008) yaptığı çalışmada Alexander Tekniğinin müzik bölümünde okuyan öğrencilerin sahne kaygılarına etkilerini araştırmıştır. Çalışma deney ve kontrol grubu olarak altışar kişilik iki grup üzerinde yapılmıştır. Deney grubuna bu teknik ile ilgili 18 ay eğitim verilmiştir. Çalışma sonucunda deney grubundaki öğrencilerin kaygı düzeyinin kontrol grubundaki öğrencilerin kaygı düzeyinden daha az olduğu anlaşılmıştır.

Konser kaygısını hafifletmek amacıyla, çoğu müzisyenin yatıştırıcı ilaçlardan ve alkolden medet umduğu; ancak, bu tür maddelerin yüksek düzeyde koordinasyon ve dikkat yoğunluğu gerektiren sahne performanslarında kötü sonuç verdiği bilinmektedir. Genel olarak betabloker olarak adlandırılan propranolol ve oxprenolol gibi ilaçlar, kalp ve damar hastaları üzerindeki stresi hafifletmek ve kalp krizi riskini önlemek için geliştirilmişlerdir. Betabloker'lar, sahne kaygısı ile ilgili kullanıldığında kan basıncını ayarlayarak kalp atışlarını düzenlemekte ve ellerin titremesine engel olarak kaygıyı gidermektedir. Dr. I. James, 1981'de 1.Uluslararası Performans Gerilimi Kongresinde sunduğu "Sahne Kaygısı Üzerine Betabloker'ların Etkileri" konulu bildirisinde, yapılan deneylerin sonucunda betabloker'ların kaygıyı hafifletmede çok iyi sonuç verdiğini bildirdi. Ancak, ilaçların uzun süreli yan etkilerinin bilinmediğini ve psikolojik bağımlılık yapma olasılığını da belirtti. Diğer yandan, C. Grindea, yukarıda anılan kitabında, betabloker'ların gereksiz olduklarını, sahne kaygısının daha geleneksel yöntemlerle (Yoga, Alexander tekniği vb.) kontrol altına alınabileceğini savunmuştur (Çimen, 2001).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sahne korkusu genel olarak müzisyenlerin sık yaşadığı onları zor duruma düşüren ve kariyerlerini olumsuz etkileyen oldukça ciddi bir problemdir. Çalışmada sahne korkusu, sahne korkusuna neden olan etmeler ve sahne korkusunu yenmek için geliştirilen önerilerden bahsedilmiştir.

Literatür sonuçlarına göre sahne korkusunu yenebilmek adına verilebilecek öneriler şu şekildedir:

- Egzersiz ve kas gevşetici tedavilerin uygulanması,
- Eserlerin çok iyi öğrenilmiş olması,
- Küçük yaşlardan itibaren sahne deneyiminin yaşanması,
- Eseri sahne öncesi yakın arkadaş, tanıdık ve aileye sergilemek,
- Kendiyle yüzleşmek metodu çerçevesinde performans kaydı gerçekleştirmek/değerlendirmek,
- Atölye çalışmalarına katılım,
- Müzik eğitimi alan öğrencilere,
- İlgili bölümlerde sahne korkusu ile ilgili müfredatta revizyona gitmek.

Yukarıda ifade edildiği gibi ciddi problemlere neden olan sahne korkusu konusunun ne olduğu ve neden kaynaklandığının ayrıca sonuçlarının nelere neden olabileceğinin bilinmesi bu problemler ile baş etme sürecinde oldukça önem arz etmektedir. Bu süreçte sahne korkusu ile baş etmek anlamında yukarıda sıralanan stratejilerin uygulanması gerektiğinin de bilinmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- ÇIRAKOĞLU, C.Ç., 2013, Sahnedeki Düşman: Müzisyenlerde Performans Kaygısı Üzerine Bir Gözden Geçirme, *Türk Psikoloji Yazıları*, 16 (32), 95-104
- ÇİMEN, G., 2001, Konser Kaygısı, *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2), 125-133
- FEHM, L., SCHMİDT, K., 2006, Performance anxiety in gifted adolescent musicians. *Journal of Anxiety Disorders*. 20, 98-109.
- HİNGLEY, V.D., 1985, *Performance Anxiety In Music: A Review Of The Literature*, Tez (Doktora), Washington: University of Washington.
- HOBERG, A., 2008, *Reducing Anxiety in Woodwind Playing Through the Application of the Alexander Technique Principles*, Tez (Yüksek Lisans), Pretoria: University of Pretoria.
- KABAKÇI, C., 2016, Sahne Performansı Kaygısında Farkındalık ve Mücadele, *Sahne ve Müzik Eğitim-Araştırma e-Dergisi*, 3, 86-96
- KENNY, D.T., FORTUNE, J.M. ve Ackermann, B., 2011, Predictors of music performance anxiety during skilled performance in tertiary flute players. *Psychology of Music*, 41, 306-328.
- NAGEL, J.J., 2010, Treatment of music performance anxiety via psychological approaches: A review of selected CBT and psychodynamic literature. *Medical Problems of Performing Artists*, 25(4), 141-148.
- PARNCUTT, R. and MCPHERSON, G.E., 2002, *The Science and Psychology of Music Performance*. Tez (Doktora), New York: Oxford University Press.
- PAPAGEORGİ, I., HALLAM, S. ve WELCH, G.F., 2007, A conceptual framework for understanding musical performance anxiety. *Research Studies in Music Education*, 28(1), 83-107.
- RAPPOPORT, P., 1989, *A Study of Study Fright: Its History, Its Etiology, And An Approach To Treatment*. Tez (Tez), New York: Union Graduate School
- RYAN, C. ve ANDREWS, N., 2009, An investigation into the choral singer's experience of music performance anxiety. *Journal of Research in Music Education*, 57, 108-126.
- STUDER, R., GOMEZ, P., HİLDEBRANT, H., ARİAL, M., and DANUSER, B., 2011, Stage Fright: Its Experience as a Problem and Coping With It, *Int Arch Occup Environ Health*, 84, 761-771.
- TOPLOĞLU, O., 2013, Müzisyenlerde Sahne Korkusu, Sahne Korkusunun Nedenleri Ve Sahne Korkusuyla Baş Etmede Kullanılabilecek Stratejiler, *e-Journal of New World Sciences Academy NWSA-Fine Arts*, 8 (1), 43-55.
- TEZTEL, G. AŞKIN, C., 2007, Sahne Heyecanının Türk Müzisyenler Arasındaki Yaygınlığı ve Çözüm Yöntemleri. *İTÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, (4)2, 3-10.
- YÖNDEM, Z.D., 2012, Müzik Öğrencilerinde Algılanan Performans Kaygısının Fiziksel, Davranışsal ve Bilişsel Özellikleri: Nitel Bir Çalışma. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 37 (166), 181-194.

HEGEMONYA VE SINIF(SIZLIK) BİLİNCİ

HEGEMONY AND THE CLASS(LESSNESS) CONSCIOUSNESS

Meral ÇAKIR *

* Öğr. Gör. Dr., Kocaeli Üniversitesi, İletişim Fakültesi,
TÜRKİYE, e-mail: iletimmeral@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7411-1294>

Geliş Tarihi: 23 Ocak 2020; Kabul Tarihi: 31 Ocak 2020

Received: 23 January 2020; Accepted: 31 January 2020

ÖZET

Hegemonyanın sürekliliği büyük ölçüde toplumsallaşma süreci ve bu süreçte inşa edilen toplumsal bilinçle sağlanır. Hegemonya, dünyaya egemen sınıf açısından bakmayı sağlayacak bir çerçeve sunarken, kendisi için tehdit oluşturan fikirlerin yayılması, öğrenilip benimsenmesini önlemeyi de içerir. Dolayısıyla egemen sınıf lehine inşa edilen toplumsal bilincin sınıf bilincini içermesini beklemek gerçekçi olmaktan uzaktır.

Sınıf bilincinin temeli, bir toplumsal sınıfa aidiyet hissedilmesidir. Ancak sınıf bilinci hegemonya için tehdit oluşturan bir unsurdur. Bu araştırma da toplumsal bilincin hegemonyanın sürekliliği için işlev gördüğünden hareketle “sıradan insanın zihninde aidiyet hissi ve sınıf bilincine sahip olabileceği net bir “toplumsal sınıf” kavramının olmadığı, konunun zihninde muğlak olduğu” varsayımından yola çıkılarak gerçekleştirilmiştir.

Mart-Temmuz 2019 arasında tabakalı rastgele örneklem yöntemiyle gerçekleştirilen araştırmada katılımcılara “Kendinizi hangi sınıfa ait hissediyorsunuz?” sorusu açık uçlu olarak yöneltilmiştir. Mevcut toplumsal sınıf kategorileri içinden birini seçmeye yönelik çoktan seçmeli bir soru yerine açık uçlu soru ile katılımcıların zihninde sınıf kavramının neye karşılık geldiğine ve kendilerini tanımlamak için kullanılan sınıflamalardan ne kadar haberdar olduklarına dair bilgi edinmek amaçlanmıştır.

Araştırmada, katılımcıların yaklaşık üçte birinin zihninde sınıf kavramının anlamlı bir karşılığı olmadığı ve soruyu yanıtlayamadıkları gözlenmiştir. Soruyu yanıtlayanların yarıya yakını kendilerini “orta sınıf”a ait hissettiklerini belirtmişlerdir. Kendini orta sınıfa ait hissettiğini söyleyen katılımcıların dörtte biri hayatları boyunca hiç kitap satın almadıklarını, yüzde 31’i hiç tiyatroya, yüzde 6.7’si hiç yaşadığı yerden başka bir şehre gitmediğini, yüzde 5’i hiç lokantada yemek yemediğini belirtmektedir.

Kendini orta sınıfa ait hissettiğini söyleyen katılımcıların gelir düzeyleri değerlendirildiğinde yüzde 45.3’ünün asgari ücret ve altında ya da kendine ait bir geliri olmayanlardan oluştuğu, yüzde 51’inin asgari ücretle 6 bin TL arasında aylık gelire sahip oldukları yani yarısından fazlasının gelirlerinin açlık ve yoksulluk sınırlarında olduğu görülmektedir.

Eğitim, gelir durumları, sosyal ve kültürel yaşamlarına dair veriler de göz önüne alındığında bu yanıtı verenlerin (yüzde 20'lik gelir grupları sıralamasıyla oluşturulan toplumsal sınıflamaya göre orta sınıfa değil) kendi yaşadıkları çevre içindeki orta sınıfa kast ettikleri anlaşılmaktadır..

Anahtar Kelimeler: Kitle İletişim Araçları, Hegemonya, Sınıf Bilinci, Orta Sınıf, Toplumsal Bilinç

ABSTRACT

Continuity of the hegemony is largely achieved by the socialization process and construction of the social consciousness in the process. While hegemony provides a window to see the world through the eyes of the ruling class, it also prevents ideas that are harmful to it from spreading, studied and accepted. So it is unrealistic to expect a social consciousness that was constructed in favor of the ruling class to include class consciousness.

Foundation of the class consciousness is the feeling of belonging to a class. However the class consciousness is a threatening element to hegemony. So this study was done believing that social consciousness acts for the continuity of the hegemony, based on "an ordinary person doesn't have a clear 'social class concept' in their mind, which brings belonging feelings and class consciousness, the notion is vague in their minds." hypothesis.

In a research that was conducted between March-July 2019 by stratified random sampling method, the participants were asked in an open ended way "Which class do you feel belonging to?". Instead of a question aiming to make the participants choose between multiple answers of already existing class templates, the open ended question aimed to discover what the participants know about class structures that are used in defining them and how they interpret these classes in their minds.

During the study it has been observed that one third of the participants didn't have a meaningful interpretation of the class concept corresponding in their minds thus being unable to answer the question. Nearly half of the participants who answered the question stated they think themselves as "middle class". Among the participants who stated they belonged in the "middle class", it is remarked that a quarter of them never once bought a book, 31 percent never visited the theatre, 6.7 percent never traveled out of their city and 5 percent never dined in a restaurant in their lives.

When evaluating the income level of the participants who thought they belonged in the "middle class", it was discovered that 45.3 percent of the participants were of minimum wage to lower or no income for themselves while 51 percent of the participants had an income of minimum wage to 6k liras which showed that over half of the participants who thought themselves belonging in "middle class" were on the border of the poverty threshold.

When factors like education, income level, social and cultural way of life considered, it was understood that the participants who gave the response "middle class" were implying the middle class of their vicinity, not the middle class defined by ranking of 20 percent income groups.

Key Words: Mass Media, Hegemony, Class Consciousness, Middle Class, Social Consciousness.

1. GİRİŞ

İnsanın içine doğduğu toplumdaki düzeni öğrenip benimsemesi toplumsallaşma olarak adlandırılır. İnsanın dünyaya geldiği andan itibaren başlayan bu süreç ergenlik döneminin sonuna doğru büyük ölçüde tamamlanır. Zira, yakın ve uzak çevresinde olan biteni değerlendirmede kullanacağı zihinsel şemalar büyük ölçüde bu süreçte oluşur. Toplumsallaşma, bir toplumda yerleşmiş kültür ve düzenin kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlar. Böylelikle kuşaklar öncesinden kurulan düzen dünyanın doğal düzeni gibi benimsenir. Mevcut düzeni benimsemeyen, “aykırı” olanlar da yaptırımla karşılaşır.

Toplumsallaşma La Boetie'nin deyiimiyle (yönetilenlerin) ehlileştirilme sürecini ifade eder. Bu süreç, kaba kuvvet ve doğrudan baskı yerine bilinç inşasını içerir. Bilinç inşası hegemonyayı yani “egemen sosyal grubun toplu hayata dayattığı genel yönelime nüfusun büyük kitlelerinin “kendiliğinden” rıza göstermesi ve onların bu yönelime tabi olmaları”nı (Gramsci, SPN:12'den akt. Crehan, 2006:150) sağlar. Bu, gelenek göreneklerden resmi eğitime, inanç sistemlerinden hukuka ideolojik aygıtların birbirini destekleyerek işlev gördüğü toplumsallaşma sürecinde gerçekleşir. Toplumsal bilinç de büyük ölçüde “egemen sosyal grubun topluma dayattığı genel yönelim” çerçevesinde biçimlenir. Bir başka deyişle hegemonya, egemen sosyal grubun lehine bir dünya tasavvurunu içeren toplumsal bilincin inşası ile gerçekleşir.

Toplumsallaşma ile genellikle toplumda yerleşik ahlak kuralları, değerler, davranış kalıplarının öğrenilip benimsendiği düşünülse de eşitsiz toplum düzenini benimseyip bunu doğal kabul etmek, rıza göstermek de bu süreçte olağan bir şekilde gerçekleşir. Çocuk, önce aile içinde terbiye edilmektedir ardından eğitim sistemi içinde. Ana dilini nasıl ders almadan çevresindekilerle iletişim kurarak ediniyor ve eğitim sistemi içinde dilin kurallarını öğreniyorsa, davranış kurallarını, yasakları, iyi ve kötüyü, otoriteyi, kimi insanların varsıl kimi insanların yoksul, kimilerinin güçlü, kimilerinin yöneten kimilerinin yönetilen tarafta olduğunu da aynı dilini öğrenir gibi; bir yandan çevresindekilerle iletişimi diğer yandan eğitim sistemi ile medya ile inanç sistemleri ile, hukukla, öğrenmekte, benimsemektedir. Bu süreçte öğrendikleri ise genellikle maruz kaldıklarıdır; içinde yaşadığı çevrede olan bitenler, tanıklık ettiği olay ve gelişmeler, okuyarak, izleyerek dinleyerek öğrendikleri.

Okuma, izleme, dinleme ile öğrendikleri, yaşayarak doğrudan tanıklık ederek öğrenme de maruz kaldıkları içindedir. Çünkü okudukları, izledikleri, duydukları genellikle mevcut düzenin gerçekliklerini destekleyici içeriklere sahiptir. Zira Marks'ın (2010: 75) söylediği gibi “maddi üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf, aynı zamanda, zihinsel üretimin araçlarını da emrinde bulundurur, bunlar o kadar birbirinin içine girmiş durumdadırlar ki, kendilerine zihinsel üretim araçları verilmeyenlerin düşünceleri de aynı zamanda bu egemen sınıfa bağımlıdır”. Dolayısıyla “Egemen sınıfın düşünceleri, bütün çağlarda egemen düşüncelerdir” (Marks, 2010: 75). Egemen sınıfın düşüncelerinin bütün çağlarda egemen düşünceler olması, gerek zihinsel üretim araçlarının gerekse dağıtım kanallarının mülkiyeti ve/veya denetiminin egemen sınıfın elinde olmasından kaynaklanmaktadır. Bu, “egemen sosyal grubun toplu hayata dayattığı genel yönelime” uygun içeriklerin topluma ulaşması, diğerlerinin dar bir çevrede dolanması ama dağıtım kanallarına girememesi ya da çok az girebilmesi demektir.

Ancak, (paketlenmiş) bilinç içeriğinin başarısı için halkın ülkedeki karar alma mekanizmaları üzerinde herhangi bir çıkar grubunun etkisi olmadığına inanması önemli bir unsurdur. Dolayısıyla manipüle edilen insanlar içinde yaşadıkları toplumun kurumlarının yansızlığına inanmalı, özellikle bilimin yansızlığına ikna edilmelidir (Schiller 1993: 23): “Diğer entelektüel faaliyetler gibi cari ekonomik sisteme göbeğinden bağlı olan bilimin yansızlığına inanılması istenmektedir. ... İlkokuldan üniversiteye varıncaya kadar eğitim sisteminin tamamının

ideolojik bir amaçtan yoksun olduğu yalanına halk kitlelerinin inanması için büyük çabalar harcanmaktadır. Eğitim tezgahından geçenlerin büyük bir kısmının, topluma hakim güçlerin inanmalarını istediklerine inanmaları, inanmamalarını istediklerine de inanmamaları, bu kimselerin ne denli şiddetli bir şartlanmaya tabi tutulduklarının bir işareti olsa gerektir.” Örneğin, ders kitaplarında toplumsal tabakaları ve en üstte sayıca az en güçlü kesimin, en altta en kalabalık güçsüz kesimin yer aldığı piramit öğrenilmektedir. Okul ve derslerin yansızlığı ve objektifliğine duyulan güven ders kitaplarındaki içeriği sorgulamayı değil öğrenmeyi getirmektedir.

Bilinç inşasının en etkili yöntemlerinin başında “kavramsallaştırma” yani anlamlandırma gelmektedir. Böylelikle öznel çıkarlar çerçevesinde, toplumda “doğru ve geçerli” tanımlanmakta ve kurumlaştırılmaktadır (Erdoğan 2000: 10-11). Ancak karmaşıklaştırma ya da muğlaklaştırma da kavramsallaştırma kadar hatta daha etkili yöntemlerdir. Böylelikle insan bir şeyin varlığından haberdar olmakta ama tam olarak ya da doğru olarak anlamlandıramamaktadır. Bu da zihinlerde bilgiden ziyade enformasyon bulunması demektir. Bilgi ve enformasyon fark basitçe bilmek ile haberdar olmak arasındaki fark olarak ifade edilebilir. Bilgi, ayırdında olmayı, sorgulama ile ulaşılan durumu anlatır. Enformasyon ise bir konudan haberdar olmayı ifade eder. İnsanın kendisine ulaşan enformasyonu araştırma ve sorgulama sonucunda zihninde netleştirmesi, enformasyondan bilgiye ulaşmasını sağlar.

Bilgi	Enformasyon
Ayırdında olma ve bilme edimini yaratır	Karmaşa yaratır
Elde etmek için araştırma gerektirir	İhtiyacımız olmadan gelir
Süreci verir	Sonucu aktarır
Düşünce üretir	Hükmü bildirir
Tekrar yoktur	Aşırı tekrar vardır
Nedeni, niçin’i sorgular	Kim ve ne’yi yanıtlar

Kaynak: Rigel, 2000: 64.

Sınıf bilincinin, toplumsal bilinç (inşası) açısından irdelendiği bu çalışmada insanların zihninde sınıf kavramına ve sınıf bilincine dair *bilgi* değil *enformasyon* olduğu öngörülmektedir. Çalışmanın ilk bölümünde toplumsallaşma süreci ve toplumsal bilince dair kavramsal çerçeve verilmektedir. İkinci kısımda sınıf kavramı ve sınıf bilincinin toplumsal bilinçteki yeri irdelenmektedir. Kuramsal açıdan Gramşiyen yaklaşımla örtüşen çalışmanın ana varsayımı egemen sosyal grubun lehine inşa edilen toplumsal bilincin sınıf bilincini içermeyeceğine dairdir. Çalışmanın son bölümünde bu varsayımın sınanmasına yönelik saha araştırmasının bulgularına yer verilmektedir.

2. TOPLUMSAL BİLİNÇ VE İNŞASI

Bilinç, insanın hem kendisi hem de çevresinin gerçeğine vakıf olmasını, etrafında olup bitenleri fark etmesini sağlayan bir yetidir. Zihnin, düşünmenin, duygunun, duyumun, algının, iradenin, arzulamanın, anıların farkında olunmasını sağlayan yeti (Özlem, 1999:169) olarak da tanımlanan bilinç, özünde bir bilme faaliyetidir. Bilme ise hangi bilgiyi içerdiği, hangi bilgiyle gerçekleştiğine göre farklılaşmaktadır. Zira fizik kanunları gibi “fiziksel dünyanın nesnel ve somut bilgilerinin yanı sıra insanın başka insanlarla etkileşimi sonucu ortaya çıkan bilme biçimleri de söz konusudur. Bu tür bilgi birimleri, insanın yapılandığı öznel gerçekliğin birimleridir” (Büyükkantarcıoğlu, 2006: 19). Toplumsal bilinç de bu çerçevede oluşan ve

“insanın toplumsal ilişkiler süreci içinde nesnel çevresini ve kişisel varoluşunu anlamasını sağlayan düşünsel süreçlerin tümünü” (Aytaç, 2003:) ifade etmektedir.

Toplum, “öngördüğü davranış biçimleri ile insana doğduğu andan itibaren kabullenmesi ve uyum göstermesi gereken bir dünya sunmakta” (Büyükkantarcıoğlu, 2006:11) insanın içine doğduğu düzeni benimsemesi toplumsallaşma; bu süreçte edindiği zihinsel çerçeve de toplumsal bilinç olarak nitelenmektedir. Toplumsallaşma, insanın içine doğduğu toplumun görenek, değer ve tutumlarını öğrenerek benimsemesini ifade etmektedir. Toplumsal düzen, kuralları, değerleri, geçerlilikleri olan bir düzeni anlatmaktadır. Bu kurallar, değerler ve geçerliliklerin nasıl oluştu(ruldu)ğu ise iyi ile kötü, doğru ile yanlış, geçerli ile geçersiz nasıl ve neye göre tanımlandığını ve biyolojik olarak eşit doğular bile insanların toplumsal düzen içinde eşitsiz bir yaşamı nasıl doğal kabul edip benimsediklerini açıklamaktadır.

Bireye kültürü, değerleri, öncelikleri ile birlikte toplumun ekonomik ve siyasal sistemi de doğumla birlikte başlayan toplumsallaşma süreci içinde (Dursun, 2012: 96) öğretilip benimsetilmektedir. Toplumsallaşma sürecinin aslında hegemonyayı anlattığı; bireyin toplumsallaşmasında etkili olan unsurların hegemonyanın sürekli yeniden üretimi için işlev gördüğü açıktır. Bu süreç o kadar doğallaşmıştır ki, toplumsallaşmadan kastedilenle hegemonyanın sürekli yeniden üretiminin anlatıldığının ayırdına varılmadığı ve olumlandığı görülmektedir. Örneğin:

“Toplumsallaşma süreciyle insan yaşama biçimini hayvani düzeyden kurtarmış olur. Bu süreç, insanın belli bir toplumda yaşamasını olanaklı kılan davranışları edinmesini sağlar.

Toplum açısından bakıldığında bu süreç, topluma yeni katılan bireylerin yerleşmiş kültürü ve organize yaşam biçimini benimsemelerini ve uymalarını kolaylaştırır. Diğer bir deyişle, toplumsallaşma toplumun yeni üyelerine o toplumda var olan yerleşmiş, görenek, değer, tutum ve davranışların ne olduğunu ve bunlara uyum sağlamanın ve öğrenmenin yollarını gösterir.”(Özkalp, 1998: 109)

Toplumsallaşma süreci Boetie'nin deyişiyle ‘boyunduruk altına alınan’ insanın ‘ehlileştirilme’ sürecidir ve insanın üretebilir ve biriktirebilir hale gelişiyle kurumsal bir yapıya kavuşmuştur. İnsan üretebilir ve biriktirebilir hale geldiğinden itibaren üretilen ve/veya biriktirilene el koyma mücadelesi söz konusu olmuş; maddi kaynaklara sahip olma başlangıçta fiziksel bir güç kullanarak gerçekleşse bile bunun sürekliliği ”el koyma, pay isteme ve yönetme hakkına” dair diğerlerini ikna etmeye yani meşruiyet oluşturmaya bağlı olarak sağlanmıştır. Meşruiyet üretimi başlangıçta ilahi kaynaklara, günümüze gelinceye değin hukuka, bilime, demokrasiye vs. dayandırılarak gitgide gelişmiş, kurumsallaşmış, nihayetinde maddi kaynakların sahiplik ve/veya yönetimini ele geçirme ya da elde tutmayla ilgili ayrıcalıklı sınıfın çıkar ve amaçları doğrultusunda düzenlenen bir toplum yapısı ve toplumsal gerçeklik adeta doğal düzen gibi benimsenmiştir.

İnsanların içinde buldukları durumu doğal karşılayıp benimsemeleri için belli değer ve davranış kalıpları, belli bir dünya görüşü aşılandığını kaydeden La Boetie (1987: 86-87), bu ideolojik koşullandırmanın sonucunda ilerleyen kuşakların boyunduruk altında olduklarının ayırdında olmadan, sürdürdükleri yaşamın dışında başka yaşam biçimleri olduğunun-olabileceğinin farkına varmadan kurulu düzeni sevip benimsediklerini belirtmektedir. Boetie kuşaktan kuşağa aktarılan gelenek-göreneklerle, eğitimle insana kazandırılan her şeyin doğal hale geldiğini belirtmektedir: “İnsanın doğal özelliği özgür olmak ve özgür olmayı istemektir; fakat doğası öyle bir biçimde yapılmıştır ki doğal olarak eğitimin kendisine verdiği biçimi alır.” (1987: 36).

“Kulakları ve kuyrukları kesik en cesur atlar, ilk önceleri gemi aزیya alır fakat daha sonra buna alışır; bir zamanlar eyere saldırırken, şimdi koşum takımları içinde gururlu ve kibirli bir biçimde dolaşırlar. İnsanlar da bu atlar gibi, her zaman kul(suje) olduklarını ve babalarının da kendileri gibi yaşadıklarını söylerler. Geme katlanmakla yükümlü olduklarını düşünürler ve zamanla onlara tiranlık eden kişilerin tiranlığı kendilerine mülk edinmelerini sağlarlar.” (La Boetie 1987: 36)

Ehlileştirme süreci, “bilinç formlarını –modern savaşların siper sistemleri gibi- şekillendirme (Morton, 2011:136; Gramsci, 1971:235) ile işlemektedir. Bu, bilinç inşası ile gerçekleştirilen rızayı (hegemonyayı) ifade etmektedir. Althusser’e göre bu, ideolojilerle sağlanmaktadır. İdeolojide insanların gerçek dünyaları değil, gerçek varoluş koşullarıyla ilişkileri tasarlanmakta ve her tür ideolojik tasarımın merkezinde de bu ilişki yer almaktadır (2003: 88). İdeolojik “kavramsal” düzenek sayesinde bireyler kendi özgür bilinçleriyle, kendi düşünceleriyle davrandıklarına inanmaktadırlar. İdeolojilerin özelliği hiç de zorla kabul ettirmiyormuş, insanlar kendi oluşturdukları düşüncelere sahipmiş gibi göstererek zorla kabul ettirmeleridir (2003:104).

İdeolojinin çifte ayna nitelikli bir yapıya sahip olduğunu belirten Althusser bu yapıyla bireylere özne olarak seslendiğini, öznenin kendi ve diğerlerini (tasarlandığı gibi) tanınmasının sağlandığını ve her şeyin tam da böyle olduğuna dair mutlak bir güvence verildiğini söylemektedir. Sonuçta bu düzen içinde bireyler (özneler) “kıçlarında aynasızın teki olmadan” kendiliklerinden işlemektedirler. Eğer kendiliklerinden işlemezlerse yargıç ve polis müdahalesiyle işlemektedirler. “Gerçekten de doğru olduğunu”, başka biçimde değil de “tam da böyle olduğunu” kabul etmektedirler. Aslında hiçbir şey böyle değildir ama her şey olması gerektiği gibidir. Benzinli bir motorun benzinle çalışmasına benzer biçimde her toplumsal formasyon da ideoloji ile işlemektedir. Bütün kapitalist formasyonların var oluşunun maddi temeli ise baskı değil ekonomik sömürdür (2003:112-113-115-117).

Bu durumu Gramsci toplumdaki bir grubun diğerleri üzerindeki tahakkümünü bağımlı grupların rızası ile gerçekleştirmesini ifade eden hegemonya kavramı ile açıklamaktadır. Gramsci’ye göre hegemonya, yurttaşların kendi hayatları üzerindeki otoritenin kendi benliklerinden çıktığına inanmasıdır (Morton, 2011:135; Gramsci, 1977:82). Hakim sınıfın çıkarlarının tüm toplumun çıkarları gibi yansıtılıp benimsetilmesinin kaba kuvvet ve baskıdan daha etkili olduğunu kaydeden Gramsci’ye göre (Cevizci, 2000:439) hakim sınıf alternatif bakışları, farklı söylemleri dışlar ya da marjinalleştirirken belli bakışlar üretip onları yerleşik hale getirmektedir. Böylelikle burjuva kapitalizminin inanç sistemi ve ideolojisi kitleler için özlenen idealler veya şeylerin doğal düzeni diye takdim edilmektedir.

Hakim sınıfın çıkarlarının tüm topluma benimsetilmesinde aydınların önemli bir işlevi olduğunu belirten Gramsci (Morton, 2011:134; Gramsci, Deftir 12, madde 1); fikirlerin tahakküm aygıtları olarak işlev gördüğünü, aydınların da belli fikirleri yayarak toplum-sınıf güçleri arasında aracılık rolü üstlendiğini, hegemonyanın bekçileri veya aygıtları olduklarını kaydetmiştir. Aydınlar bir grubun toplumsal hegemonyasını ve o grubun devlet üstündeki tahakkümünü örgütlemektedirler. Her dönemdeki egemen sınıf kendi aydınlarını üretmekte, aynı zamanda diğer toplumsal sınıfların aydınlarını da kendilerine bağımlı kılmaya böylelikle onların karşı koyma gücünü zayıflatmaya çalışmaktadır. Diğer toplumsal grupların aydınlarının yönetilebilmesi ya da yönlendirilebilmesi de onlar aracılığıyla temsil ettikleri grupların da denetlenebilmesini sağlamaktadır.

Hakim sınıf kendi çıkarlarına yönelik bir düzeni meşrulaştırabilmek için gerekli olanaklara ve bunları amaçları doğrultusunda kullanabilme gücüne sahiptir ve meşruiyet, onların çıkarları çerçevesinde biçimlenen toplumsal bilincin farklı gerçekliklerle etkilenmesini

engellemeye yönelik bir kalkan işlevi görmektedir. Dolayısıyla madun (ast-ezilen) sınıflar dünyayı onların bakış açısından görmektedir. Bir diğer unsur ise ezilenlerin kendi lehlerine bir dünya tasavvuru oluşturabilme yetisindeki kısıtlardır. Gramsci bunun nedenlerinden birinin ezilenlerin içinde yaşadıkları dünyanın hegomonik tahlillerine etkili bir biçimde karşı çıkma potansiyeline sahip tutarlı bir tarifini yapamamaları olduğunu kaydetmektedir. Ezilenlerin de dünyaya ilişkin tasavvurları vardır ancak bu tasavvur bölük pörçük, tutarsız ve çelişkilidir. Ezilenler kendi yaşadıkları vadiyi açık seçik bir şekilde görebilmektedirler ancak ötesini görememekte ve kendi yaşadıkları vadi ile dünyanın bütünü arasındaki ilişkileri yorumlayamamaktadırlar (Crehan, 2006:154).

Toplumsal bilincin oluşmasında fikir üreticisi olarak aydınların rolünün önemi açıktır. Ancak öncelikle bu fikirlerin topluma ulaşması gerekmektedir ve bu da fikirlerin dağıtımını sağlayan araç ve ortamların (örneğin eğitim sistemi ve medyanın) kontrolü dolayısıyla iktidarın elindedir. Marks (2010: 75)'in anlatımıyla, “iktidarı elinde bulunduranlar fikir üreticileri olarak da egemendirler ve kendi çağlarının düşüncelerinin üretimini ve dağıtımını düzenlerler; dolayısıyla onların düşünceleri, çağlarının egemen düşünceleridir”.

“Egemen sınıfın düşünceleri, bütün çağlarda egemen düşüncelerdir, başka bir deyişle, toplumun egemen maddi gücü olan sınıf, aynı zamanda egemen zihinsel güçtür. Maddi üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf, aynı zamanda, zihinsel üretimin araçlarını da emrinde bulundurur, bunlar o kadar birbirinin içine girmiş durumdadırlar ki, kendilerine zihinsel üretim araçları verilmeyenlerin düşünceleri de aynı zamanda bu egemen sınıfa bağımlıdır. Egemen düşünceler, egemen maddi ilişkilerin fikrî ifadesinden başka bir şey değildir, egemen düşünceler, fikirler biçiminde kavranan maddi, egemen ilişkilerdir, şu halde bir sınıfı egemen sınıf yapan ilişkilerin ifadesidirler; başka bir deyişle bu düşünceler, onun egemenliğinin fikirleridirler.” (2010: 75)

Hem fikir üretimi hem de fikirlerin yayılmasında iktidarın bu üstünlüğünü perçinleyen başka unsurlar da vardır. İlk olarak iktidarın sürekliliği için tehdit oluşturabilecek fikirlerin yayılmasını önleme olanağından bahsedilebilir. Bunun geçerli bir yolu, diğer fikirlerin meşru alanın dışında tanımlanmasıdır:

“Siyasal iktidar, kendi meşruiyet alanını tanımlarken kendi dışındakilerin de meşruluk alanını belirlemiş olmaktadır. Siyasal iktidarın bu meşruluk alanı, kendisine yönelik değerlendirmelerin de objektif kriterlerini vererek siyasal sistem içerisindeki toplumsal ve siyasal faaliyetlerinin sınırını çizmiş olmaktadır. Bu sınır içerisinde yapılan görüş, eleştiri ve faaliyetler meşrudur. Diğerleri gayri meşru olarak sistemin dışına itilirler. Bu sistem kurgusu içinde meşruiyet bir ideolojik düzen inşasına dönüşür. Dolayısıyla kendi dışındaki meşruiyet arayışlarını da ötekileştirirler. Ötekileştirme, siyasal iktidarın meşruiyetine alternatif meşruiyet arayışlarının toplumsal değer ve zemin kazanmamasına yönelik bir tavidir.” (Çetin, 2003: 68).

2.1 Sınıf Kavramı ve Sınıf Bilincinin Toplumsal Bilinçteki Yeri

Sınıf bilinci, bireyin kendini bir sınıfa ait hissetmesiyle oluşmaya başlayan, sınıfsal konumu ve içinde bulunduğu durumun farkına varmasıyla gelişen bilinçlenme sürecidir. Sınıf bilincinin en ilkel halinin bireyin kendini bir toplumsal sınıfa ait hissetmesi olduğunu belirten Miliband'a göre (Çetin, 2013: 355) sınıf bilincinin ikinci evresi, bireylerin kendilerini ait hissettiği toplumsal sınıfın 'doğrudan çıkarlarının' farkına varmasıdır. Üçüncü evre, bu sınıfsal çıkarların farkına varmanın ötesinde, bu çıkarları geliştirme isteğini; son evre ise sınıfın doğrudan çıkarlarının aşılmasıyla daha genel çıkarların kavranmasını içermektedir.

O halde sınıf bilincinin gelişmesi için insanların öncelikle bir toplumsal sınıfa aidiyet hissetmeleri gerekmektedir. Ancak burada sorun toplumsal sınıf kavramının bilinçlerinde neye karşılık geldiği hatta bilinçlerinde toplumsal sınıf kavramının bir karşılığı olup olmadığıdır. Toplumsal sınıflara ilişkin çok sayıda sınıflama mevcuttur. Ancak “toplumsal sınıf çözümlerinde esas olarak iki farklı kuramsal yaklaşım kullanılmaktadır” (Boratav, 2005: 10). Bunlardan ilki üretim ilişkileri temel alınan Marksist yaklaşımdır. “Üretim ilişkileri artık yaratan ve artığa dolaysız üreticilerin dışındaki grupların el koyabildiği ve bu anlamda sınıfların olduğu toplumların açıklanmasında işe yarayan bir kavramdır. Ve üretim süreci içinde veya bu süreç dolayısıyla insanlar arasında oluşan ilişkilerin tümünü değil, artığa el koymanın özel biçimlerini ve mekanizmalarını oluşturan bağıntılar üretim ilişkileri olarak anlaşılır” (Boratav, 2013, 30). Artığa el koymanın bu ilk kertesi temel bölüşüm ilişkilerini oluşturmada (sınıf farklılıkları bu çerçevede eşitsizlik değil, sömürü biçiminde ortaya çıkmaktadır); artığa el koymanın her biçimi ve mekanizması belirli bir toplumsal sınıflar ikiliği yaratmaktadır. Bu ikilik içinde her sınıf artı ürüne el koymanın her biçiminde kendi diyalektik karşısına bağımlı olarak tanımlanmaktadır. Köleci toplumlarda köleyi efendiden, kapitalist toplumda da işçi sınıfını burjuvaziden bağımsız tanımlamak mümkün değildir (Boratav, 2005: 11). Bu şekilde kapitalist sistemde toplumsal sınıfların temel olarak maddi ve zihinsel üretim araçlarının mülkiyeti ve denetimini elinde bulunduran (artık değere el koyan) sınıfla el koyulan artık değeri üreten olmak üzere burjuva-proleterya ya da sermaye-emek (ve bunların kendi içlerindeki alt bölümler) şeklinde olduğu kabul edilmektedir.

Üretim ilişkilerinin tümünün toplumun ekonomik yapısını oluşturduğu, toplum düzeninde ekonomik ilişkilerin temel yapı ilişkileri olduğu kabul edilen Marksizme göre hukuki, siyasi, entelektüel yapı da bu temel üzerine kurulmakta, üretim ilişkileri toplumun sosyal siyasal, entelektüel hayatını biçimlendirmektedir. Siyasal partiler, hukuk, ahlak, din, sanat, felsefe gibi üst yapı kurumları ise dayandıkları ekonomik temeli yansıtmaktadırlar ve devlet hakim sınıfın siyasal gücüdür (Göze, 1986: 291-292).

“Sınıflara bölünmüş bir toplumda devlet, ekonomik bakımdan hakim sınıfın siyasal gücüdür. Marksizme göre sayı bakımından azınlıkta olan sömüren sınıfın çoğunluğu teşkil eden sömürülenler sınıfına hakim olabilmesi için yalnızca ekonomik güç yeterli değildir, bir zorlama mekanizmasına da gerek vardır. İşte devlet de –ordu, polis gibi- silahlı gücü ile mahkemeleri, hapishaneleri ile bu zecir¹ mekanizmasını oluşturur. Böylece Marksizme göre devlet ekonomik bakımdan güçlü sınıfın baskı aracıdır. Hukukun da görevi yöneticiler sınıfının çıkarlarını korumaktır, yönetici sınıfın iradesi yasadır.” (Wetter, 1965: 207’den akt. Göze, 1986: 292)

Toplumsal sınıflara ilişkin diğer yaklaşım ise Marksist yaklaşımdaki karşıtlığa dayanan sınıfsal değerlendirme yerine, farklılaşmayı (gelir düzeyi veya toplum içindeki konum gibi) esas almaktadır. Bunun aslında istatistiki bir sıralama işlemi olduğunu kaydeden Boratav’a göre böylelikle temel bölüşüm karşıtıllıklarına değil gelirdeki farklılıklara odaklanılmaktadır:

“Bu çokluk dağılımının (gelir dağılımı tablosunun) ana ‘sınıfları’, eşit sayıda bireyden (haneden) oluşan gelir dilimleridir. Bu dilimlerde toplanan insanlar, ait oldukları toplumsal konuma, sosyoekonomik gruba göre değil, farklı süreçler sonunda oluşan gelir düzeyine göre tanımlanırlar. Yaygın bir uygulama, ‘en düşük’ten, ‘en yüksek’ olana göre sıralanan birimleri, yüzde yirmilik gelir gruplarına ayırmaktır. Bu gruplama, incelenen topluluğun alt/orta/üst sınıflarının belirlenmesine yol açar. Araya giren alt-orta ve üst-orta sınıflar da eklendiğinde, beş gelir (servet) grubundan oluşan bir tabakalaşma ortaya çıkmış olacaktır. Amerikan sosyal bilimciler tarafından çok sık kullanılan orta sınıflar kavramı ile bu sıralamanın en ortasında yer alan kalabalık bir grup (diyelim

nüfusun yüzde 60'ını oluşturan gelir dilimlerinin tümü) kastedilmektedir. Bu gevşeklik içinde Amerikan işçi sınıfı genellikle orta sınıf içinde kabul edilir ve alt sınıfları tanımlayabilecek toplumsal özellikler (dolayısıyla gerçek sınıf kimlikleri) belirsiz kalır. ... Bölüşüm karşıtlıklarını ilke ve kuramsal olarak reddeden bir yaklaşımdan toplumsal sınıflar türetilemez.” (Boratav, 2013: 38-40)

Toplumsal tabakalaşma, paylaşım konusu olan bir “artık değer” üretiminden itibaren oluşmuştur. Üreten, üretimi yöneten, üretilene el koyan ya da pay alanların oluşturduğu bir tabakalaşma içinde toplumsal düzen biçimlenmiş, günümüzden geriye yaklaşık 5 bin 500 yıllık bir süreci kapsayan toplumsal yapılanmada insanların toplum içindeki yeri de bu çerçevede tanımlanmaya başlamıştır. Toplumsallaşma sürecinde insan diğer toplumsal gerçeklikler gibi eşitsiz bir toplum yapısını da öğrenip benimsemekte; kim ve ne olduğuna dair bilinci bu süreçte biçimlenmekte, ait olduğunu düşündüğü toplumsal grubun bakış açılarını edinmekte, bu açılar içindeki biz ve onlar kategorileştirmesi içinde dünyayı algılayıp yorumlamaktadır. Bu kategorileştirmede biz ve onlar yaşanan yerle ilgili, milliyet, ırk, etnik köken, spor kulübü taraftarlığı, siyasal parti ve diğer birçok farklı konuda olabilmektedir. Birey hangi gruba ait olduğunu hissediyorsa o grubun çeşitli konulardaki bakış açısını içselleştirmekte ve ilgili konularda olan biteni algılayıp yorumlamasında aidiyet hissettiği grubun bakış açısı etkili olmaktadır. Bu durum sosyal psikolojide kalıpyargı olarak adlandırılmaktadır². “Kalıpyargılar bir sosyal grubun üyeleri arasında yaygın bir şekilde paylaşılan genellemelerdir” (Gürel, 2011: 106; Hogg ve Vaughan; Ünlü, 2004). Kalıpyargılar bir kez bir gruba yerleştikten sonra kalıcı olmakta, kalıpyargılara uymayan bilgiler istisnai olarak değerlendirilmektedir (Şerif ve Şerif, 1996: 655). Dolayısıyla, insanların olan biteni değerlendirirken, kendilerini ve dünyayı yorumlarken aidiyet hissettikleri toplumsal sınıfa ilişkin bakış açısını benimseyip dünyaya bu çerçeveden de bakmaları beklenmektedir.

Ancak, Lippmann’ın da kaydettiği gibi bir dış dünya bir de bu dış dünyaya yönelik çizilen bir resim vardır. Zihinde oluşan kategoriler, kalıpyargılar ve önyargılar bu (çizilen) resmin ürünüdür ve kişi olan biteni kendisine verilmiş olan çerçeveden görüp değerlendirmektedir. (Gürel, 2011: 127). Bu çerçeve, (inşa edilen) toplumsal bilinci ifade etmektedir, sınıf bilincini içermesi ise çerçeveyi inşa edenlerin çıkarlarıyla çelişmektedir. Nitekim toplumsal sınıflar ve sınıf bilincine dair araştırma ve tartışmalar dar bir çevrede sürmekte; toplumun gündeminde ya da ilgi alanında pek yer almadığı görülmektedir. “Günümüzde, farklı kültürel kimliklere dayalı yeni toplumsal hareketlerin yükselmesi ve sınıfa dayalı politikaların görece öneminin azalmasıyla birlikte kimlik politikaları, sınıfsal olmayan çelişkilere odaklanmış ve emek-sermaye çelişkisinin dışında kalan yaşam tarzı, bireysel kendini gerçekleştirme, cinsiyet, sivil haklar ve çevre gibi konular ekseninde” (Şen, 2011: 88) yoğunlaşmıştır.

Dinsel, cinsiyetçi, ırkçı, milliyetçi ve benzeri sınıf dışı ideolojilerin yükselmesi ile yeni dünya düzeni arasında güçlü bir ilişki olduğunu kaydeden Şen’in de belirttiği gibi (2011: 89): kapitalizmin bir dünya sistemi olarak varlığını sürdürebilmesi, sınıfsal çelişkilerin ikincil düzeyde kalmasına bağlıdır. İşsizliğin, yoksulluğun arttığı kriz dönemlerinde sınıf çatışması potansiyeli yükselmekte, bu tür durumlarda tehlikeyi bertaraf etmek, toplumsal muhalefeti bastırmak ve kontrol etmek amacıyla bireyler kültür temelli bir çatışmanın içine çekilmektedir. Böylelikle bağımlı sınıfların kendi içinde etnik, dinsel vb. temellerde bölünüp türdeşliğini yitirmesi, ulusal ve küresel ölçekte sınıf mücadelesinden uzaklaşması ve bu temeldeki örgütlülük ve dayanışma bilincinin zayıflaması sağlanmaktadır.

3. TOPLUMSAL SINIF KAVRAMININ HALKIN BİLİNCİNDEKİ KARŞILIĞINA DAİR ARAŞTIRMA

Yukarıda belirtildiği gibi sınıf bilincinin gelişmesi için insanların öncelikle bir toplumsal sınıfa aidiyet hissetmeleri gerekmektedir. Bu çerçevede, insanların toplum içindeki konumunu nitelemek amacıyla kullanılan kavramlardan ‘toplumsal sınıf’ın onların zihninde ne şekilde yer bulduğunu (ya da bulmadığını) gözlemlemek amacıyla bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Anket ve basit gözlem tekniği ile gerçekleştirilen araştırmada, katılımcıların demografik bilgileri, enformasyon kaynakları, sosyal hayata katılımlarına dair veri sağlayacak sorulara yer verilmiştir. Araştırmanın bu konuda yapılan diğer çalışmalara katkısı, “Kendinizi hangi sınıfa ait hissediyorsunuz?” sorusunun literatürdeki sınıflamalara dair seçenekler içeren çoktan seçmeli bir soru değil, açık uçlu soru olarak yöneltilmiş olmasıdır. Böylelikle mevcut seçeneklerden o an yakın bulduğunu işaretlemek yerine katılımcının zihninde bu soruya neyin karşılık geldiğini öğrenmek amaçlanmıştır. Alandaki çalışmalara diğer katkının ise aidiyet hissettikleri sınıfla kendi koşullarının ne kadar uyumlu olduğuna dair verileri sağlayacak sorulara yer verilmiş olmasıdır.

Araştırma, Mart-Temmuz 2019 tarihleri arasında hem internette hem de yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı tarafından Kocaeli ve İstanbul’da kent merkezi, ilçeler ve köylerde yüz yüze görüşerek soru formlarının doldurulması sağlanmış, aynı zamanda internette de anket uygulaması yürütülmüştür. Tabakalı rastgele örnekleme yöntemiyle gerçekleştirilen anket sonucunda 405 form değerlendirmeye alınmıştır. Araştırmanın yüzde 5 hata payı ile güvenilirlik oranının yüzde 95 olduğu değerlendirilmektedir³.

Araştırmanın yanıtını aradığı sorular şöyledir.

1. Sıradan insanın zihninde “sınıf kavramı” ne ifade etmektedir?
2. Herhangi bir sınıfa aidiyet hissettiklerini belirtenlerin koşulları o toplumsal sınıfa niteleyen koşullarla uyumlu mudur?

Araştırmanın temel varsayımı sıradan insanın zihninde aidiyet hissi ve sınıf bilincine sahip olabileceği net bir “toplumsal sınıf” kavramının olmadığı, konunun zihninde muğlak olduğudur. Bu çerçevede ikinci varsayım da herhangi bir sınıfa aidiyet hissettiğini belirtenlerin nitelikleri ve yaşam koşullarının o sınıfa nitelemekte kullanılan ölçütlerle uyumlu olmadığına dairdir.

3.1 Araştırmanın Bulguları ve Yorumlar

Araştırmanın odağında katılımcıların kendilerini hangi sınıfa ait hissettikleri sorusu bulunmaktadır. Soru formunda demografik özelliklerin hemen ardından “Kendinizi hangi sınıfa ait hissediyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir.

Katılımcıların zihninde sınıf kavramının ne çağrıştırdığı, neye karşılık geldiği ya da gelmediği önemli bir veridir. Bu nedenle soru açık uçlu düzenlenmiştir. Yanıtlar herhangi bir sınıflamaya tabi tutulmadan aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 1. Kendilerini Hangi Sınıfa Ait Hissediyorlar

HANGİ SINIFA AİT HİSSEDİYORLAR	SAYI	ORAN (%)
Beyaz yakalı	4	1,0
İşçi	21	5,2
Orta sınıf	119	29,4
Yoksul	6	1,5
Öğrenci	8	2,0
Aydın	2	,5
Emekli	3	,7
Alt tabaka	12	3,0
Memur	4	1,0
Elit	3	,7
Orta halli	11	2,7
İyi	2	,5
Akademisyen	1	,2
İnsanların sınıflara ayrılmasına karşıyım	2	,5
Dindar	2	,5
Hizmet	1	,2
Burjuva	4	1,0
Halk	5	1,2
Diğer	16	4,0
Hiçbir sınıfa mensup değilim	5	1,2
İnsan	8	2,0
Orta üstü	4	1,0
İyi halli	1	,2
Orta direk	7	1,7
Azınlık	1	,2
Beyaz yakalı	3	,7
Zeki	3	,7
Milliyetçi	1	,2
Kapitalist	1	,2
Üst sınıf	4	1,0
Sosyal demokrat	1	,2
Eğitimci	4	1,0
İşsiz	2	,5
Orta alt	2	,5
Toplam	273	67,4
Yanıtsız	132	32,6
Toplam	405	100,0

Katılımcıların üçte biri (yüzde 32.6'sı) bu soruya yanıt ver(e)memiştir. Soruyu yanıtlamayanların büyük bölümünün sınıf kavramına dair herhangi bir bilgisinin olmadığı gözlenmiştir. Soruyu yanıtlamayanların yaklaşık dörtte biri de konunun siyasal olduğu kanaatine vardığını belirtmiş ve “bu işlerle uğraşmanın” sorun yaratacağını belirterek “ben siyasete karışmam” şeklinde yorumlarla soruyu yanıtlamamıştır.

Katılımcıların yüzde 29.4'ü bu soruya “orta sınıf” yanıtı vermiştir. Bu oran, soruya yanıt veren katılımcıların yüzde 46.3'üne karşılık gelmektedir. Başka bir deyişle, sınıf kavramına ilişkin herhangi bir şekilde fikri olan katılımcıların neredeyse yarısı kendilerini orta sınıfa mensup hissettiklerini belirtmişlerdir. Soruya verilen yanıtlar incelendiğinde sınıf kavramıyla ilgili terimlerin dışında milliyet, meslek, siyasal görüş ve çalışılan sektöre dair nitelermelerin de kullanıldığı görülmektedir. Bu da ikinci bölümde belirtildiği gibi toplumun ilgisinin kültürel farklılıklara odaklandığına dair bir veridir. Sınıf kavramıyla ilgili terimlerden ise toplumsal sınıfları gelir veya servet düzeyleri, statü farklılıkları vb. unsurları içeren, gelir dağılımı tablosunun yüzde 20'lik dilimlere ayrılmasıyla oluşturulan (alt, orta, üst gibi) sınıflamanın daha fazla kullanıldığı görülmektedir. Üretim ilişkileri temel alınarak oluşturulan Marksist sınıf çözümlerine dair terimler ise daha az kullanılmıştır. Bu bulgu; gelir, servet, statü farklılıklarıyla ilgili sınıflamanın bilinme oranının daha fazla olduğu şeklinde değerlendirilebilir.

Katılımcıların bu soruya en yüksek oranda “orta sınıf” yanıtını verdikleri görülmüştür. Bu nedenle “orta sınıf” yanıtını verenlerin ekonomik, toplumsal ve kültürel niteliklerinin ayrıca değerlendirilmesi yararlı bulunmuştur. Katılımcıların tümü ile kendini orta sınıfa ait hissettiklerini belirtenlerin verilerinin karşılaştırılabilmesi için veriler ayrı ayrı sunulmaktadır.

3.2 Demografik Özellikler

Araştırmaya katılanların yaş, cinsiyet ve öğrenim durumuna göre dağılımı aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 2: Demografik Bilgiler

	DEMOGRAFİK BİLGİLER	SAYI	ORAN (%)
YAŞ ARALIĞI	10-15	5	1,2
	16-19	34	8,4
	20-29	134	33,1
	30-39	58	14,3
	40-49	66	16,3
	50-59	60	14,8
	60-69	32	7,9
	70-79	14	3,5
	80 ve üzeri	2	,5
	Toplam	405	100,0
	CİNSİYET	Erkek	178
Kadın		226	55,8
Yanıtsız		1	,2
Toplam		405	100,0
ÖĞRENİM DURUMU	Okuma yazma bilmiyor	6	1,5
	Okuryazar	9	2,2
	İlkokul	39	9,6
	Ortaokul	32	7,9
	İlköğretim okulu	1	,2
	Lise	105	25,9
	Ön lisans	51	12,6
	Lisans	139	34,3
	Yüksek lisans	15	3,7
	Doktora	6	1,5
	Yanıtsız	2	,5
	Toplam	405	100

Tablo 3: "Orta Sınıfa" Ait Hissedenlerin Demografik Özellikleri

"ORTA SINIF" A AİT VERİLER			
	DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER	SAYI	ORAN (%)
YAŞ	16-19	6	5,0
	20-29	38	31,9
	30-39	13	10,9
	40-49	23	19,3
	50-59	15	12,6
	60-69	15	12,6
	70-79	9	7,6
	Toplam	119	100,0
CİNSİYET	Erkek	54	45,4
	Kadın	65	54,6
	Toplam	119	100,0
ÖĞRENİM DURUMU	Okuma yazma bilmiyor	4	3,4
	Okuryazar	4	3,4
	İlkokul	15	12,6
	Ortaokul	8	6,7
	Lise	33	27,7
	Ön lisans	13	10,9
	Lisans	37	31,1
	Yüksek lisans	4	3,4
	Yanıtsız	1	,8
	Toplam	119	100

3.3 İş Ve Gelir Durumları

Araştırmaya katılanların işleri ve gelir durumları değerlendirildiğinde yüzde 23.5'inin kendine ait bir gelirin olmadığı, yüzde 27.4'ünün asgari ücret veya daha altında aylık geliri olduğu görülmektedir. Kendine ait bir geliri olmadığını söyleyenlerin büyük bölümünü iş durumunda ev kadını, öğrenci ve işsiz olduğunu belirtenler oluşturmaktadır. Katılımcıların gelir durumu değerlendirildiğinde yarısından fazlasının (yüzde 50.9) mevcut asgari ücret ve altında aylık gelire sahip olanlarla, kendine ait bir geliri olmayanlardan oluştuğu görülmektedir.

Tablo 4: İş-Çalışma Bilgileri

İŞ BİLGİLERİ	SAYI	ORAN (%)
İşçi	38	9,4
Memur	26	6,4
Esnaf	17	4,2
Tacir	4	1,0
Yönetici (Alt Düzey)	1	,2
Yönetici (Orta Düzey)	5	1,2
Öğretmen	24	5,9
Akademisyen	6	1,5
Asker	1	,2
Polis	5	1,2
Din Görevlisi	1	,2
Çiftçi	11	2,7
Ev Kadını	38	9,4
İşsiz	22	5,4
Öğrenci	75	18,5
Emekli	25	6,2
Mühendis	6	1,5
Diğer Kariyer Meslekler	20	4,9
Sağlıkçı /Eczacı	9	2,2
Belirtilmemiş	42	10,3
Diğer	16	4,0
Satış Pazarlama	13	3,2
Toplam	405	100

Tablo 5: "Orta Sınıfa" Ait Hissedenlerin İş-Çalışma Bilgileri

"Orta Sınıf" İş Bilgileri		
	Sayı	Oran (%)
İşçi	9	7,6
Memur	8	6,7
Esnaf	8	6,7
Tacir	1	,8
Yönetici (Orta Düzey)	2	1,7
Öğretmen	9	7,6
Asker	1	,8
Polis	1	,8
Çiftçi	8	6,7
Ev Kadını	17	14,3
İşsiz	5	4,2
Öğrenci	21	17,6
Emekli	8	6,7
Mühendis	2	1,7
Diğer Kariyer Meslekler	3	2,5
Sağlıkçı /Eczacı	2	1,7
Belirtilmemiş	9	7,6
Diğer	3	2,5
Satış Pazarlama	1	,8
Yanıtsız	1	,8
Toplam	119	100

Katılımcıların iş-çalışma durumları değerlendirildiğinde yüzde 18.5 ile en yüksek oranda öğrenci⁴, ardından yüzde 9.4'er oranla ev kadını ve işçilerin yer aldığı görülmektedir. Katılımcılar arasında kendisini orta sınıfta değerlendirenler arasında da en yüksek oranda (yüzde 17.6) öğrenciler bulunmaktadır. İkinci sırada ev kadını olduğunu belirtenler, ardından işçi ve öğretmenler (yüzde 7.6'lık oranlarda) gelmektedir. Katılımcıların tamamı içindeki oranları değerlendirildiğinde, işçilerin dörtte birinin, öğretmenlerin üçte birinin kendilerini orta sınıfa ait hissettiklerini belirttikleri görülmektedir.

Tablo 6: Gelir Düzeyleri

GELİR DURUMLARI	SAYI	ORAN (%)
Kendine ait bir geliri yok	95	23,5
600 TL'den az	19	4,7
600-900 TL arası	18	4,4
900-1500 TL arası	22	5,4
1500-2020 TL arası	45	11,1
2020-2500 TL arası	49	12,1
2500-3000 TL arası	32	7,9
3500-4000 TL arası	39	9,6
4000-6000 TL arası	55	13,6
6000-8000 TL arası	7	1,7
8000-10.000 tl arası	5	1,2
10.000 TL'den fazla	4	1,0
20.000 TL'den fazla	1	,2
Yanıtsız	14	3,5
Toplam	405	100

Tablo 7: "Orta Sınıfa" Ait Hissedenlerin Gelir Düzeyleri

"ORTA SINIF" AYLIK GELİR DURUMU		
Kendine ait bir geliri yok	22	18,5
600 tl'den az	5	4,2
600-900 TL arası	6	5,0
900-1500 TL arası	10	8,4
1500-2020 TL arası	10	8,4
2020-2500 TL arası	16	13,4
2500-3000 TL arası	8	6,7
3500-4000 TL arası	16	13,4
4000-6000 TL arası	21	17,6
8000-10.000 TL arası	1	,8
10.000 TL'den fazla	1	,8
20.000 TL'den fazla	1	,8
Yanıtsız	2	1,7
Toplam	119	100

Katılımcıların yüzde 23.5'i kendilerine ait bir gelirlerinin olmadığını belirtmiştir. Öğrenci ve bağımlı iş ilişkileri içinde yer almayan ev kadınları ile işsizler dikkate alındığında bunun doğal olduğu söylenebilir. Ancak kendini orta sınıfa ait hissettiklerini söyleyenlerin yüzde 18.5'inin kendine ait bir gelirinin olmadığı, yüzde 26.8'inin de asgari ücret ve altında aylık gelire sahip olanlar olduğu görülmektedir. Buna göre orta sınıfta yer aldığını belirtenlerin yüzde 45.3'ü kendine ait geliri olmayanlarla asgari ücret (yüzde 13.4) ve altında geliri olanlardır. Orta sınıfta yer aldığını belirten katılımcıların yüzde 65.8'i 3 bin TL altında veya hiç geliri olmayanlardan, yüzde 97'si ise 6 bin TL altında (hiç geliri olmadığını belirtenler dahil) aylık geliri olanlardan oluşmaktadır. DİSK ve TÜRK-İŞ'in açıkladığı raporlara göre⁵ araştırmanın yapıldığı dönemde dört kişilik bir aile için açlık sınırı (aylık) 2 bin, yoksulluk sınırı 6 bin TL'nin üzerindedir. KAMU-SEN'in raporlarına göre ise araştırmanın yapıldığı döneme ait açlık ve yoksulluk sınırları kişi başı aylık 3 bin TL ve 6 bin TL'nin üzerindedir⁶. Araştırmaya katılanların kişi başı gelirleri dikkate alındığı için dört kişilik aile üzerinden yapılan açlık ve yoksulluk sınırları ile değerlendirme yapmak çok sağlıklı olmayacak ya da katılımcıların bir kısmının (ailede birden fazla kişinin çalışması nedeniyle) hane halkı gelirin dikkate alınmamış olması eksiklik olarak değerlendirilebilecektir. Ancak çalışabilir nüfus içinde işsizlik oranı göz önünde bulundurulduğunda hane halkı içinde işsiz, çocuk, yaşlı ve/veya bağımlı iş ilişkileri içinde yer almadığı için kendine ait geliri olmayan ev kadınlarının da bulunduğu dikkate alınmalıdır.

3.4 Enformasyon Kaynakları

Katılımcıların tamamı ile kendini orta sınıfa ait hissettiğini belirtenlerin enformasyon kaynaklarına ilişkin veriler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 8: Dünyada Olan Biteni Hangi Kaynaklardan İzliyorlar

	HİÇ	NADİREN	ARADA SİRADA	HAFTADA BİRKAÇ GÜN	HER GÜN	YANITSIZ	TOPLAM
Gazete okuma sıklığı	18,8	24,7	23,2	11,4	22,0		100,0
(Orta sınıfa ait hissediyorum diyenlerin) gazete okuma sıklığı	18,5	22,7	24,4	10,9	23,5		100,0
Televizyon izleme sıklığı	6,7	19,8	19,8	13,8	36,5	3,5	100,0
(Orta sınıfa ait hissediyorum diyenlerin) Televizyon izleme sıklığı	3,4	18,5	23,5	10,1	39,5	5,0	100,0
Kitap-dergi okuma sıklığı	18,3	12,1	29,1	23,0	15,8	1,7	100,0
(Orta sınıfa ait hissediyorum diyenlerin) kitap-dergi okuma sıklığı	21,8	37,8	10,1	26,1	2,5	1,7	100,0
İnternete girme sıklığı	6,2	2,2	6,2	3,7	80,5	1,2	100,0
(Orta sınıfa ait hissediyorum diyenlerin) internete girme sıklığı	10,9	2,5	6,7	2,5	73,9	3,4	100,0

Veriler değerlendirildiğinde kendini orta sınıfa ait hissettiğini belirten katılımcıların gazete ve televizyonu enformasyon kaynağı olarak daha çok tercih ettikleri görülmektedir. Gazete ve televizyonda en güvenilir bulunan içerik türünün ise haberler olduğu görülmektedir:

Araştırmaya katılanların yüzde 27.2'si gazete yazı türleri içinde en çok haberleri, yüzde 19.8'i ise makaleleri daha güvenilir bulduğunu belirtmiştir. Orta sınıfa ait hissettiğini belirtenlerde de bu sıralama değişmemektedir. En yüksek oranda (yüzde 32.8) haberler, ardından makale (yüzde 15.1) güvenilir bulunmaktadır.

Televizyon programları ile ilgili güven konusunda da haberler yüzde 29.5'lik oranla ilk sırada yer almakta, ardından yüzde 21.5'lik oranla belgeseller en güvenilir televizyon programı olarak görülmektedir. Orta sınıfa ait hissettiğini belirtenler de televizyon programları içinde en çok haberleri (yüzde 31.1) güvenilir bulduklarını belirtmişlerdir. Bu grupta belgeselleri en güvenilir televizyon programı olarak değerlendirenlerin oranı yüzde 16'dır.

Karşılaştırmada en belirgin fark kitap-dergi okuma konusunda ortaya çıkmaktadır. Kendini orta sınıfa ait hissettiğini söyleyen katılımcıların yüzde 2.5'i her gün kitap okuduğunu, yüzde 21.8'i ise hiç kitap okumadığını belirtmiştir. Buna karşın katılımcıların tamamı değerlendirildiğinde her gün kitap okuyanların oranının yüzde 15.8, hiç kitap okumayanların oranının da yüzde 18.3 olduğu görülmektedir.

Katılımcıların en sık kullandıkları enformasyon kaynağının internet olduğu görülmektedir. Her gün internete girdiğini belirtenler katılımcıların tümünde yüzde 80.5'e ulaşmakta, orta sınıfa ait hissettiğini belirtenlerde bu oran yüzde 73.9'a düşmektedir. Katılımcıların tümü içinde internete hiç girmeyenlerin oranı yüzde 6.2 iken, orta sınıfa ait hissettiğini belirtenlerde bu oran yüzde 10.9'dur. İnternette en çok zaman geçirilen sitelerin ise sosyal medya siteleri olduğu belirtilmektedir. Katılımcıların tümü içinde internette genellikle sosyal medyada zaman geçirdiğini belirtenler yüzde 36.5, sık sık sosyal medyada zaman geçirdiğini belirtenler yüzde 26,2 oranındadır. Orta sınıfa ait hissettiğini belirtenlerin de internette en çok sosyal medya sitelerinde zaman geçirdikleri görülmektedir (genellikle sosyal medyada zaman geçiririm diyenler yüzde 38.9, sık sık sosyal medyada zaman geçiririm diyenler yüzde 30.5).

Enformasyon kaynakları açısından genel bir değerlendirme yapıldığında en az kullanılan kaynağın kitaplar, en fazla kullanılan enformasyon kaynağının da internet olduğu görülmektedir. İnternette en çok sosyal medyada zaman geçirildiği, kitap türleri arasında da en çok roman okumanın tercih edildiği belirlenmiştir. İnternet, haber ve kitap içeriği de dahil olmak üzere neredeyse diğer tüm enformasyon kaynaklarını içeriğinde barındırdığı için en fazla ve sık kullanılan kaynak olması olağan görülmektedir. Ancak internette daha çok sosyal medyada zaman geçirildiği, sosyal ilişkilerin sanal aleme taşındığı buna karşın internetin bilgi edinmek amacıyla kullanım oranının az olduğu ortaya çıkmaktadır. İnternetin bilinçli kullanılmaması Schiller'in geçmişte televizyon için yaptığı değerlendirmenin internet için de büyük oranda geçerli olduğunu göstermektedir:

“Birbiriyle alakasız bilgi akışının yoğunluğunun hızla artması, bir bakıma haklı sayılabilecek bir şikayete, medyanın aşırı bir enformasyon yükü altında bunaldığı yolundaki yakınmalara sebebiyet vermektedir. İşin aslına bakacak olursanız bir mana ifade eden, çağı anlamamıza yardımcı olacak enformasyon akışında bir artma mevcut değildir. Nasıl ki, reklamlar işlenen her konunun arasına sıkıştırılıp dikkatler dağıtılıyor, her mesele sıradanlaştırılıyorsa, yeni iletişim teknolojileri de ıvır-zıvır haberlerin bir sel gibi medyayı basmasına, manayı arayan insanın bu arayışının daha bir umutsuz arayış haline dönmesine neden olmaktadır.

...Haberler peş peşe sıralanmakta, ortalık karman çorman olmakta, okuyucu/dinleyici, öylesi bir ortamda yaşadıklarını değerlendirme şansı bulamamaktadır. Beynin olayları tasnif edip değerlendirmeye fırsatı olmamaktadır. Zihin, içerisine her saat yüzlerce enformasyon dökülen bir eleğe çevrilmektedir. Bunlardan ancak pek azı önemlidir, gerisi çöplük malzemesidir. Enformasyon, dikkatlerin belirli noktalarda toplanıp bireyin uyanık kılınmasını sağlamak yerine şuuraltını aşırı derecede yükleyip muhakeme gücünü köreltmektedir.

...Zihinsel faaliyetler dumura uğramakta, ardi arkası gelmez saçma sapan programlar izleyenlerin zekasını köreltmektedir. İnsanlar etrafına kritik eder bir gözle bakamamakta, yaşananlardan farklı olanların yaşanabilmesinin imkan dahilinde olabileceğini aklının ucundan bile geçirememektedir.

... Enformasyon mekanizmasının büyük bir kısmı, teknolojik özellikleri itibariyle bireysel pasifliği teşvik edici mahiyettedir. ... Bu özellik, beyin yıkama amacına yönelik olarak hazırlanmış programlarla birleşince sonuç, izleyenlerin aptallaşması şeklinde tezahür etmektedir." (Schiller, 1993: 46-52).

3.5 Yaşadıkları Çevre

Araştırmanın veri elde etmeyi amaçladığı bir başka konu, katılımcıların yaşadıkları çevrede hangi olanaklara sahip olduklarına dairdir. Bu nedenle, yaşadıkları mahallede aşağıdakilerden hangisinin bir veya birden fazla olduğu ya da olmadığına dair çoktan seçmeli soru yöneltilmiştir.

Tablo 9: Yaşadıkları Çevrede Sosyal-Kültürel Olanaklar

Yaşadıkları Mahallede Hangileri Var	Yok	Bir Tane Var	Birden Fazla Var	Yanıtız
Okul	17,0	31,6	46,9	3,5
Sağlık Ocağı	8,9	52,3	34,1	4,7
Hastane	40,2	35,3	20,2	4,2
Bakkal	19,8	28,9	46,9	4,4
Süper Market	12,3	22,0	61,5	4,2
Alışveriş Merkezi	41,5	21,0	32,6	4,9
Spor Merkezi	48,9	24,4	22,0	4,7
Otopark	40,2	27,9	27,2	4,7
Tiyatro Salonu	61,0	18,5	14,8	5,7
Sinema Salonu	68,1	18,3	8,6	4,9
Kıraathane	31,1	20,0	43,5	5,4
Kafe	20,7	20,5	52,6	6,2
Lokanta	23,2	21,7	50,6	4,4
Meslek Edinme Kursu	33,3	30,6	30,6	5,4
Çocuk Parkı	21,2	29,4	44,2	5,2
Park-Yeşil Alan	8,6	31,9	54,6	4,9
Cami-Kuran Kursu	8,4	34,3	52,8	4,4
Kütüphane	66,9	13,3	12,6	7,2

Katılımcıların tümüne dair veriler incelendiğinde yüzde 17'sinin yaşadığı mahallede okul, yüzde 66.9'unun yaşadığı mahallede kütüphane, yüzde 68.1'inin yaşadığı mahallede sinema, yüzde 61'inin yaşadığı mahallede tiyatro ve yüzde 48.9'unun yaşadığı mahallede spor merkezinin olmadığı görülmektedir. Buna karşın yüzde 61.1'inin yaşadığı mahallede birden fazla süper market, yüzde 54.6'sının yaşadığı mahallede birden fazla park-yeşil alan, yüzde 52.8'inin yaşadığı mahallede birden fazla cami-kuran kursu ardından kafe (yüzde 52.6'sının yaşadığı mahallede birden fazla) ve lokanta (yüzde 50.6) bulunmaktadır.

Aynı değerlendirme kendini orta sınıfa ait hissettiğini belirtenler için yapıldığında şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır:

Tablo 10: "Orta Sınıfa" Ait Hissedenlerin Yaşadıkları Çevrede Sosyal-Kültürel Olanaklar

YAŞADIKLARI MAHALLEDE HANGİLERİ VAR "ORTA SINIF"	YOK	BİR TANE VAR	BİR DEN FAZLA VAR	YANITSIZ
Okul	17,6	34,5	46,2	1,7
Sağlık Ocağı	8,4	59,7	29,4	2,5
Hastane	47,9	29,4	20,2	2,5
Bakkal	15,1	31,9	50,4	2,5
Süper Market	15,1	25,2	58,0	1,7
Alışveriş Merkezi	43,7	26,9	26,1	3,4
Spor Merkezi	44,5	25,2	26,1	4,2
Otopark	36,1	31,1	28,6	4,2
Tiyatro Salonu	59,7	22,7	12,6	5,0
Sinema Salonu	60,5	25,2	10,1	4,2
Kıraathane	21,8	19,3	54,6	4,2
Kafe	25,2	18,5	52,1	4,2
Lokanta	21,0	24,4	52,1	2,5
Meslek Edinme Kursu	37,0	33,6	24,4	5,0
Çocuk Parkı	22,7	25,2	48,7	3,4
Park-Yeşil Alan	13,4	27,7	54,6	4,2
Cami- Kuran Kursu	10,1	33,6	52,9	3,4
Kütüphane	68,1	12,6	10,1	9,2

Kendini orta sınıfa ait hissettiğini belirtenlerin yaşadıkları mahallelerde ise en az kütüphane, sinema ve tiyatro salonu olduğu görülmektedir. Buna göre yüzde 68.1'inin yaşadığı mahallede kütüphane, yüzde 60.5'inin yaşadığı mahallede sinema ve yüzde 59.7'sinin yaşadığı mahallede tiyatro salonu yoktur. Yaşadıkları mahallede birden fazla olanlar arasında en yüksek oranda süper market (yüzde 58) park- yeşil alan (yüzde 54.6) ve aynı oranda kiraathane bulunmaktadır. Bu gruptaki katılımcıların yüzde 52.9'unun yaşadığı mahallede birden fazla cami ve/veya kuran kursu bulunmakta, yaşadığı mahallede birden fazla ibadethane olanların oranının yaşadığı mahallede birden fazla okul olanlardan fazla olduğu görülmektedir. Bu sonuç, katılımcıların tümü dikkate alındığında da geçerlidir. Katılımcıların tamamına dair veriler incelendiğinde yüzde 46.9'unun yaşadığı mahallede birden fazla okul olmasına karşın yüzde 52.8'inin yaşadığı mahallede birden fazla cami-kuran kursu bulunduğu görülmektedir.

3.6 Sosyal Hayata Katılımlarına Dair Veriler

Araştırmada katılımcıların sosyal-kültürel etkinliklere katılımı ilgili sorulara verdikleri yanıtlar değerlendirildiğinde kültürel etkinliklerle ilgili ilginç veriler ortaya çıkmıştır.

Tablo 11: Sosyal ve Kültürel Etkinliklere Katılımları

En Son Ne Zaman	Hiç	Bir Yıldan Daha Uzun Zaman Önce	Son Bir Yıl İçinde	Son Altı Ay İçinde	Son Bir Ay İçinde	Son Bir Hafta İçinde	Yanıtsız
Tiyatroya Gittiniz	32,1	27,2	8,4	3,2	20,2	5,4	3,5
Sinemaya Gittiniz	12,6	30,1	18,8	7,2	18,8	7,2	5,4
Tatile Gittiniz	10,4	15,3	8,9	15,3	30,1	14,6	5,4
Kitap Satın Aldınız	18,0	19,0	28,4	13,1	9,4	5,7	6,4
Bir Lokantada Yemek Yediniz	4,9	11,4	22,0	40,2	10,4	5,9	5,2
Komşu Ziyaretine Gittiniz	9,6	9,1	15,8	30,4	9,1	19,8	6,2
Arkadaşlarınızla Dışarıda Bir Araya Geldiniz	7,2	12,6	18,8	40,5	7,2	8,9	4,9
Evde Konuk Ağrladınız	4,7	7,7	20,2	31,9	10,6	17,8	7,2
Müzik Konserine Gittiniz	19,5	13,1	11,4	7,9	21,0	20,2	6,9
Pikniğe Gittiniz	10,4	21,0	19,5	15,6	17,3	11,4	4,9
Alışveriş Merkezine Gittiniz	5,7	15,1	29,4	30,4	9,9	4,2	5,4
Başka Bir Şehre Gittiniz	5,9	15,6	20,2	17,5	19,0	16,3	5,4
Yurt Dışına Gittiniz	39,8	5,7	5,4	12,1	18,8	10,9	7,4
Spor Yaptınız	36,8	15,6	10,1	17,5	9,4	2,7	7,9
İbadethaneye Gittiniz	14,3	11,6	13,8	25,9	16,5	10,9	6,9
Sergiye Gittiniz	35,6	14,3	10,4	8,1	16,3	8,9	6,4
Müzeye Gittiniz	28,6	20,5	9,9	8,6	18,5	7,7	6,2
Festival-Şenliğe Gittiniz	24,4	18,0	12,3	11,6	18,3	6,9	8,4

Tablo 12: Orta Sınıfa" Ait Hissedenlerin Sosyal ve Kültürel Etkinliklere Katılımları

EN SON NE ZAMAN	HİÇ	BİR YILDAN DAHA UZUN ZAMAN ÖNCE	SON BİR YIL İÇİNDE	SON ALTI AY İÇİNDE	SON BİR AY İÇİNDE	SON BİR HAFTA İÇİNDE	YANITSIZ
Tiyatroya Gittiniz	31,1	26,9	5,9	1,7	25,2	5,9	3,4
Sinemaya Gittiniz	17,6	28,6	19,3	4,2	20,2	5,9	4,2
Tatile Gittiniz	11,8	14,3	10,1	10,9	31,9	15,1	5,9
Kitap Satın Aldınız	24,4	12,6	26,9	15,1	15,1	1,7	4,2
Bir Lokantada Yemek Yediniz	5,0	9,2	26,1	42,0	10,9	3,4	3,4
Komşu Ziyaretine Gittiniz	8,4	6,7	21,8	33,6	10,9	11,8	6,7
Arkadaşlarınızla Dışarıda Bir Araya Geldiniz	8,4	8,4	17,6	45,4	8,4	7,6	4,2
Evde Konuk Ağırladınız	3,4	7,6	24,4	33,6	9,2	14,3	7,6
Müzik Konserine Gittiniz	21,8	13,4	11,8	5,9	21,0	18,5	7,6
Pikniğe Gittiniz	10,9	19,3	21,0	13,4	21,0	9,2	5,0
Alışveriş Merkezine Gittiniz	5,9	7,6	32,8	31,9	14,3	2,5	5,0
Başka Bir Şehre Gittiniz	6,7	20,2	21,0	21,0	16,8	10,1	4,2
Yurt Dışına Gittiniz	43,7	7,6	1,7	12,6	20,2	10,9	3,4
Spor Yaptınız	31,1	16,8	11,8	21,8	11,8	1,7	5,0
İbadethaneye Gittiniz	17,6	11,8	13,4	28,6	20,2	4,2	4,2
Sergiye Gittiniz	39,5	7,6	9,2	10,9	22,7	5,0	5,0
Müzeye Gittiniz	27,7	18,5	13,4	7,6	21,8	4,2	6,7
Festival-Şenliğe Gittiniz	26,9	15,1	7,6	14,3	21,0	5,9	9,2

Katılımcıların yüzde 18'i hiç kitap satın almadığını belirtmiştir. Hiç kitap satın almadığını belirtenlerin kendini orta sınıfa ait hissedenler arasındaki oranı yüzde 24.4'tür. Hayatında hiç sinemaya gitmediğini söyleyenlerin oranı yüzde 32.1 (orta sınıfa ait hissedenlerde yüzde 17.6), hiç tiyatroya gitmediğini belirtenlerin oranı yüzde 32.1'dir (orta sınıfa ait hissedenlerde yüzde 31.1). Katılımcıların bir kısmının film, tiyatro gibi etkinlikleri televizyon veya internetten izledikleri, bu nedenle sinema veya tiyatroya gitmedikleri düşünülebilir. Ancak hayatında hiç spor yapmadığını belirtenlerin oranı yüzde 36.8'dir. Bu oran orta sınıfa ait olduğunu belirtenlerde yüzde 31.1'dir. Katılımcıların tümü ile orta sınıfa ait hissettiğini belirtenler arasında ilginç bir fark ibadethaneye gitme konusunda görülmektedir. Katılımcıların tamamı değerlendirildiğinde hayatında hiç ibadethaneye gitmediğini belirtenlerin oranı yüzde 14.3 iken, orta sınıfta olduğunu söyleyenlerin yüzde 17.6'sı hiç ibadethaneye gitmediklerini belirtmişlerdir.

Hiç lokantada yemek yemediğini belirtenler yüzde 5, hiç başka bir şehre gitmeyenler yaklaşık yüzde 6 oranındadır. Son zamanlarda tatile veya başka şehre gitme ile ilgili oranlarda araştırmanın yapıldığı tarih aralığında dini bayram olmasından kaynaklanan bir sapma olabileceği değerlendirilmektedir.

Katılımcıların tümü ve orta sınıfa ait hissettiğini belirtenler açısından ortak noktanın sosyal hayatlarında kültürel etkinliklerin en seyrek etkinlikler (hatta hiç) olmasıdır. Hayatlarında hiç kitap satın almayan, sinemaya, tiyatroya, konsere, sergiye müzeye gitmeyenlerin oranlarının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bu durumda katılımcıların yaklaşık üçte birinin adeta toplum içinde yaşamının doğal sonucu olarak eş, dost, akrabalarla görüşme, fiziksel varlığını sürdürecektir gelir elde etmek için çalışma ve ihtiyaçları için alışveriş yapma ile sınırlı bir sosyal hayatlarının olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durum TÜİK'in "Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması"nda en alttaki yüzde 20'lik gelir grubunun toplam gelirden aldığı payın düştüğüne dair verinin gerçek hayattaki karşılığıdır. TÜİK'in araştırmasına göre Türkiye'de en üstteki yüzde 20 olarak adlandırılan en zengin kesim gelirin yüzde 47,6'sını alırken en yoksul kesim olan yüzde 20'nin aldığı miktar toplam gelirin ancak yüzde 6,1'i. Buna göre Türkiye'de en yoksul yüzde 40'lik kesime toplam gelirden düşen pay sadece yüzde 17'dir.

Tablo 13: Eşdeğer Hane Halkı Fert Gelirine Göre Sıralı Yüzde 20'lik gruplar: 2017, 2018

Yüzde 20'lik fert grupları	2017	2018
Toplam	100,0	100,0
İlk yüzde 20 (En düşük)	6,3	6,1
İkinci yüzde 20	10,7	10,6
Üçüncü yüzde 20	14,8	14,8
Dördüncü yüzde 20	20,9	20,9
Son yüzde 20 (En yüksek)	47,4	47,6
P80/P20 oranı	7,5	7,8
Gini Katsayısı	0,405	0,408

Kaynak: TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2018

TÜİK'e göre Türkiye'de maddi yoksunluk oranı yüzde 26.5 oranındadır ⁷. Ancak katılımcıların yalnız yüzde 16'sı sosyal hayatını yüzde 27.9'u da ekonomik durumunu kötü veya çok kötü olarak nitelemektedir.

Tablo 14: Ekonomik ve Sosyal Hayatlarına Dair Değerlendirmeleri

Hayatlarından Memnuniyet Düzeyi	Çok Kötü	Kötü	İdare Eder	İyi	Çok İyi	Yanıtsız
Ekonomik Durumunuz	10,6	17,3	44,9	24,2	0,7	2,2
Sosyal Hayatınız	11,1	15,1	44,7	22,7	4,4	2,0

Katılımcıların yaklaşık yüzde 25'i ekonomik ve sosyal durumlarının iyi olduğunu, yaklaşık yüzde 45'i de ekonomik ve sosyal durumlarının ne kötü ne de iyi olduğunu belirtmiştir

Kendini orta sınıfa ait hissettiğini belirtenler arasında ekonomik durumunu iyi olarak tanımlayanlar yüzde 21, sosyal hayatlarını iyi ve çok iyi olarak niteleyenler yüzde 22,7 oranındadır.

Tablo 15: "Orta Sınıfa" Ait Hissedenlerin Ekonomik ve Sosyal Durumlarına Dair Değerlendirmeleri

Hayatlarından Memnuniyet Düzeyi "Orta Sınıf"	Çok Kötü	Kötü	İdare Eder	İyi	Çok İyi	Yanıtsız
Ekonomik Durumunuz	8,4	22,7	47,1	21,0	-	,8
Sosyal Hayatınız	5,9	21,0	49,6	19,3	3,4	0,8

Bu grupta da ekonomik durumlarını ve sosyal hayatlarını ne iyi ne kötü olarak tanımlayanlar en yüksek orandadır ancak katılımcıların tümüne göre bu grupta ekonomik durumunu (yüzde 31.1) ve sosyal hayatını (yüzde 26.9) kötü ve çok kötü olarak niteleyenler daha fazladır.

Tablo 16: Bugün ve Geleceğe Dair Değerlendirmeleri

	Karamsarım	Kaygılıyım	Umutluyum	İyimserim	Yanıtsız
Bugünkü Hayatınız Hakkında	14,8	27,9	32,3	22,5	2,5
Geleceğiniz Hakkında	20,0	38,8	26,7	12,3	2,2

Katılımcıların tümü arasında bugünkü hayatları hakkında umutlu ve iyimser olanlar daha fazladır. Gelecek hakkında ise kaygı ve karamsarlık daha yüksek orandadır.

Tablo 17: "Orta Sınıfa" Ait Hissedenlerin Bugüne ve Geleceğe Dair Değerlendirmeleri

	Karamsarım	Kaygılıyım	Umutluyum	İyimserim	Yanıtsız
Bugünkü Hayatınızla İlgili	20,2	31,1	31,9	15,1	1,7
Geleceğiniz Hakkında	19,3	47,1	25,2	6,7	1,7

Kendini orta sınıfa ait hissettiğini belirtenler arasında ise hem bugün hem de gelecekle ilgili karamsar ve kaygılı olanların oranının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılanların yüzde 54,8'i borçlu olduklarını belirtmişlerdir (orta sınıfa ait hissettiğini söyleyenlerde bu oran yüzde 55,5'tir). Neden borcunuz var sorusuna yanıt verenlerin yalnızca yüzde 3,5'i ev, araba alma gibi yatırım nedeniyle borçlu olduklarını diğerleri ise ihtiyaç nedeniyle (eğitim, geçim gibi) borçlandıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar

“Bugünlerde en büyük sorunuz nedir?” sorusuna en yüksek oranda “ekonomi” (yüzde 25.7) ve “işsizlik” (yüzde 19.5), gelecekteki en önemli sorunuz ne olabilir sorusuna da yine en yüksek oranda ekonomi (yüzde 19.5) ve işsizlik (yüzde 10.9) yanıtını vermişlerdir.

4. SONUÇ

Hegemonya, dünyaya hakim sınıf açısından bakmayı sağlayacak bir çerçeve sunarken, kendisi için tehdit oluşturan fikirlerin meşru alanın dışında tanımlanması, muğlaklaştırılması veya karmaşıklaştırılması gibi yollarla topluma ulaşmasını ve benimsenmesini engellemeyi de içermektedir. Sınıf bilinci de eşitsizliklerin sorgulanması ve ayrıcalıklı konumlarını diğerlerinin aleyhine eşitsizlikten elde eden egemen sınıfa karşı mücadele tehdidi oluşturmaktadır. Dolayısıyla hegemonyanın sürekliliği için toplumsallaşma sürecinin ve toplumsal bilincin (biz ve onlar ayrımının çerçeveleri ve bu çerçeveleri oluşturan nedenleri de sorgulamaya yol açacak) bir sınıf bilincini içermesini beklemek gerçekçi olmaktan uzaktır. Nitekim bu çalışma dolayısıyla yapılan araştırmada da sınıf bilincinin en ilkel hali olarak tanımlanan bir sınıfa ait hissetmek bir yana, araştırmaya katılanların üçte birinin zihinlerinde toplumsal sınıf kavramına ait bir fikir dahi olmadığı ortaya çıkmıştır.

Araştırmaya katılanlardan üçte biri “Kendinizi hangi sınıfa ait hissediyorsunuz?” sorusuna yanıt ver(e)memiştir. Üçte ikisi yanıt vermiştir ancak yanıtlar değerlendirildiğinde yaklaşık yüzde 16’sının inanç, kişisel özellik, siyasal görüş, kültürel kimlikle ilgili (toplumsal sınıfla değil) yanıtlar verdiği görülmektedir. Mevcut toplumsal sınıflamalardan herhangi birine yakın (yoksul, halk, hizmet gibi) bir yanıt verenler de dahil edilerek bu soruya yanıt veren katılımcıların yüzde 52’sinin toplumsal sınıf kavramını bildiği veya kavramdan haberdar olduğu değerlendirilmektedir. Katılımcıların yüzde 6.4’ünün Marksist toplumsal sınıflamada kullanılan işçi, burjuva, kapitalist terimlerini kullandıkları görülmektedir. Ancak soruya “işçi” yanıtını verenlerin ne kadarının işlerini belirtmek ne kadarının işçi sınıfını ifade etmek amacıyla bu yanıtı verdikleri bilinmemektedir.

Katılımcıların yaklaşık yüzde 55’inin ise gelir düzeyine göre yapılan sınıflamada kullanılan terimlerle (orta, alt, alt orta, üst gibi) yanıt verdikleri görülmektedir. Bu durum, üretim ilişkilerinde artık değeri üretenle artık değere el koyan karşıtlığını içeren toplumsal sınıflama yerine, gelir düzeylerine odaklanan ve karşıtlık barındırmayan gelir düzeyine göre sıralamanın bilinme ve benimsenme oranının yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırmada katılımcılar hangi sınıfa ait hissettikleri sorusuna en yüksek oranda “orta” veya “orta sınıf” yanıtı vermiştir. Bu, başka araştırmalarda da görülen ve irdelenen bir sonuçtur. Burada üzerinde durulması gereken “orta”nın katılımcılar açısından ne ifade ettiği. Araştırmacının sahada yüz yüze anket uygulamasının büyük bölümünü gerçekleştirirken gözlemlendiği, bu yanıtı veren katılımcıların çoğunun (gelir düzeylerine göre bölümlenen yüzde 20’lik dilimler içinde orta sınıfı ifade etmekten çok) yaşamlarını sürdürdükleri, içinde oldukları, kendi toplumsal çevrelerini dikkate alarak “orta” veya “orta sınıf” nitelemesini yaptıklarıdır. Nitekim kendini orta sınıfa ait hissettiğini söyleyen katılımcıların gelir düzeyleri değerlendirildiğinde yüzde 45.3’ünün asgari ücret ve altında ya da kendine ait bir geliri olmayanlardan oluştuğu görülmektedir. Bu da kendilerini içinde oldukları toplumsal çevreye göre “ortada” gördüklerini doğrulayan bir veri olarak değerlendirilmektedir.

Diğer yandan insanların kendilerinin herhangi bir sıralamada altta değil ortada yer aldığını düşünmesinin benlikleri açısından birçok olumsuzluğu bertaraf edici olduğu da dikkate alınmalıdır. Özellikle işsizlik ve yoksulluk bölüşüm ilişkilerinin adaletli ve dengeli olup olmadığı ile değil de kişinin kendi yetersizliği ve başarısızlığı olarak sunuluyorsa, “ortada” olmak altta olanlara göre daha yeterli ve başarılı olunduğuna dair bir gösterge olarak işlev görmektedir. Burada üzerinde durulması gereken konulardan birisi de budur. İşsizlik, yoksulluk ve yoksunluğun sorumlusu olarak kaynakların adaletsiz bölüşümü ve bu bölüşümde çıkarı olan

tarafın çıkarlarının koruma altına alınması dolayısıyla sorumlu olanlar değil; işsiz, yoksul, yoksun olanların kendi yetersizlik ve başarısızlıklarına ikna olmalarıdır. Yetersizlik ve başarısızlığa ikna olmanın sonucu daha fazla artık değer üretecek ya da artık değer üretilmesini sağlayacak niteliklere sahip olmak için daha çok çabalamaktır, sorgulamak değil. Bu durumda sınıf bilincinin, bir üstteki yüzde 20'lik gelir dilimine dahil olmayla, "sınıf atlamayla" çerçevelenmiş bir bilinci ifade etmesi de şaşırtıcı değildir. İşte bu hegemonyadır.

KAYNAKÇA

Kitap

- BORATAV, K. (2005) 1980’li Yıllarda Türkiye’de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm, Ankara: İmge
- BÜYÜKKANTARCIOĞLU, N. (2006) Toplumsal Gerçeklik ve Dil, İstanbul: Multilingual
- CEVİZCİ A. (2000) Felsefe Sözlüğü, İstanbul: Paradigma
- ERDOĞAN, İ. (2000) Kapitalizm Kalkınma Postmodernizm ve İletişim, Ankara: Erk
- GÖZE, A. (1986) Siyasal Düşünceler ve Yönetimler, İstanbul: Beta Basım Yayım
- ÖZKALP, E. (1998) Sosyolojiye Giriş, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayın Nu: 140
- ÖZLEM, D. (1999) Siyaset Bilim ve Tarih Bilinci, İstanbul: İnkılap
- RİGEL, N. (2000) İletişim Tasarımında Haber, İstanbul: Der
- YAZICIOĞLU, Y. ve ERDOĞAN, S. (2004) SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Detay Yayıncılık

Çeviri Kitap

- ALTHUSSER, L. (2003) İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları (çev. Alp Tümertekin), İstanbul: İthaki
- BOETİE, E. (1987) Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev (çev. Mehmet Ali Ağaoğulları), İstanbul: BFS Yayınları
- CREHAN, K. (2006) Gramsci Kültür Antropoloji (çev. Ümit Aydoğmuş), İstanbul: Kalkedon
- MARKS K., Engels, F. (2010) Alman İdeolojisi (Feu) (çev. Sevim Belli), İstanbul: Sol Yayınları
- MORTON, D. (2011) Gramsci’yi Çözümlemek, (çev. Barış Baysal), İstanbul: Kalkedon
- SCHİLLER, H. (1993) Zihin Yönlendirenler, (çev. Cevdet Cerit), İstanbul: Pınar Yayınları
- ŞERİF, M. ve ŞERİF, C. (1996) Sosyal Psikolojiye Giriş (çev. Mustafa Atakay, Aysun Yavuz), İstanbul: Sosyal Yayınlar

Kitap Bölümü

- DURŞUN, D (2012) “Siyaset ve Birey: Siyasal Katılma” Siyaset Bilimi, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını Nu: 2671, Eskişehir

Kitap İçinde Makale

- BORATAV, K. (2012) “Toplumsal Sınıflar”, (hazırlayanlar: Gökhan, G. ve Attila A.) Siyaset Bilimi Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler, İstanbul: Yordam Kitap

Makale

- AYTAÇ, Y. (2003) “Bilincin Sosyolojik Analizi”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 2 (4)
- ÇETİN, H . (2003) “Siyasetin Evrensel Sorunu: İktidarın Meşrutiyeti - Meşrutiyetin İktidarı” Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 58 (03)
- GÜREL, N. (2011) “Kişilik Psikolojisi, Önyargının Psikolojisi ve Kamuoyu: Gordon Allport Ve Walter Lippmann’ın Görüşleri Çerçevesinde Bir Değerlendirme”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2011, 2(2)
- ŞEN F. (2011) “Kültürel Kimlikler Karşısında Sınıf Kimliği ve İşçi Sınıfı Kimliğinin Medyada Temsili (Tekel İşçi Eylemi Örneği)”, İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, Güz 2011, Sayı:33
- YILMAZ, Ç. (2013) “İşçi Sınıfı Bilinci Üzerine Güncel Yaklaşımlar”, Çalışma ve Toplum, 2013/3

Elektronik Kaynaklar

- URL 1: <http://disk.org.tr/wp-content/uploads/2019/02/DISK-AR-Krizde-Emeg%CC%86in-Durumu-Arastirmasi-SON.pdf>
- URL 2: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=3075>
- URL 3: <http://www.turkis.org.tr/dosya/0B7Qd57aTry7.pdf>
- URL 4. <https://sozluk.gov.tr/>
- URL 5 : <https://www.aa.com.tr/tr/egitim/yuksekogretim-istatistikleri-aciklandi/1468890>
- URL 6: <https://www.kamusen.org.tr/genel-haberler/subat-2019-asgari-gecim-sonuclari-bell oldu/4157/>
- URL 7 : <https://www.ntv.com.tr/egitim/meb-egitim-ogretim-istatistiklerini-acikladi,lShpxzBaC0mdXGSjqOpg>

NOTLAR

¹ Zorlama, zorlanarak sağlanan (TDK Güncel Türkçe Sözlük).

² “İnsanlar sosyal dünyayı algımlarken bir takım kategoriler oluştururlar. Genellikle de “biz” ve “onlar” şeklinde bir ayrıma giderek sosyal kategorizasyonda bulunurlar. Sosyal kategorizasyon çok boyutludur ve önyargılı düşüncenin ilk basamağını oluşturur.

Kategorizasyon yoluyla zihinde bir takım şemalar belirginleşir ve şemalardan yola çıkarak yargılara varılır ki buna kalıpyargı (stereotype) denir. Kalıpyargıya da dayanarak önyargılı düşünce oluşur. Örneğin küçük yaşlardan itibaren zihinde kadın ve erkek kategorileri oluşturulur ve hatta bunlar alt kategorilere bölünürler. Kadınlar hakkında genel düşünmek yerine, kadınlar; anneler, iş kadınları, güzellik kraliçeleri, feministler, oğlansı kızlar ya da evlenmemiş yaşlı kızlar gibi özel kategorilere ayrılabilirler. Zihinde bu kategorilere yönelik şemalar oluşur. Örneğin zihinde oluşan anne figürü “yemez içmez doyurur, fedakârdır” şeklindedir. (Ünlü, 2004: 260).

Önyargı çoğunlukla din, cinsiyet, milliyet gibi sosyal gruplara yönelik olarak geliştirilen tutumdur. “Önyargı” ifadesi, içerisinde genel tutum yapısını barındırdığı gibi tutumun duygusal boyutunu da yansıtmaktadır. Örneğin İngilizlerle hiç karşılaşmamış olan bir kişi İngilizlerin çok soğuk insanlar olduğunu düşünüyor ve onları sevmiyor olabilir. Bu kişi olumsuz önyargıya sahiptir. Diğer taraftan Araplarla da hiç karşılaşmamış olan bu kişi, Arapları cana yakın buluyor olabilir. O halde bu kişi Araplar hakkında olumlu önyargıya sahiptir (Ünlü, 2004: 181).

Kalıpyargı ise genel olarak insanlar hakkında zihinlerde oluşturulan imgelerdir. “Kalıpyargılar bir sosyal grubun üyeleri arasında yaygın bir şekilde paylaşılan genellemelerdir” (Hogg ve Vaughan 2000’den aktaran Ünlü 2004). Bir başka tanım ise şöyledir: “Önyargıyı muhafaza eden bilişsel çerçeve kalıpyargıdır. Bir kalıpyargı, bir grubun üyeleri hakkında, sadece o grubun üyeleri olmaları nedeniyle sahip olunan bir dizi inanç ve beklentidir” (Feldman 1998’den aktaran Ünlü 2004).

Belirli bir birey veya grup hakkında kişinin zihinsel imajları, algıları, inançları ve beklentileri kişinin onlara yönelik bakış açısına hükmeder. Bu bilişsel süreçte kalıpyargılar onun seçimlerinde, enformasyon grubunun yorumlanması ve vurgulanmasında ön yargı ile çakışabilir. Üstelik kişinin idrak etmeye ilişkin süreçte, sadece şeyler hakkında peşin hükümleri değil, ama kendini gerçekleştirme iddiaları da yoktur. Kişi algıda seçiciliğe sahiptir. O nedenle de umduğunu görmek ister ve o yönde yönlendirilir. Eğer ki kişi, verilen bilgi kendi beklentileri ile uyuşmuyorsa bilgiyi reddetmeyi seçebilir.” Gürel, 2011: 106-107)

³ Örneklemin iyi belirlenmesi koşuluyla 384 kişi 100 milyonluk bir kütleyi yüzde 5 hata payı ile temsil edebilmektedir (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004: 50)

⁴ 2019 verilerine göre Türkiye’de MEB’e bağlı örgün öğrenim kurumlarında yaklaşık 18.5 milyon, yüksek öğrenim kurumlarında da yaklaşık 7 milyon 750 bin öğrenci kayıtlı. Öğrencilerin toplam nüfusa oranı ile araştırmaya katılanlar arasında öğrencilerin oranı uyumludur.

<https://www.aa.com.tr/tr/egitim/yuksekgretim-istatistikleri-aciklandi/1468890>

<https://www.ntv.com.tr/egitim/meb-egitim-ogretim-istatistiklerini-acikladi,1ShpxzBaC0mdXGSjqjOppg>

⁵ <http://www.turkis.org.tr/dosya/0B7Qd57aTry7.pdf>, <http://disk.org.tr/wp-content/uploads/2019/02/DISK-AR-Krizde-Emeg%CC%86in-Durumu-Arastirmasi-SON.pdf>

⁶ <https://www.kamusen.org.tr/genel-haberler/subat-2019-asgari-gecim-sonuclari-belli-oldu/4157/>

⁷ “Finansal sıkıntıda olma durumunu ifade eden maddi yoksunluk; çamaşır makinesi, renkli televizyon, telefon ve otomobil sahipliği ile beklenmedik harcamalar, evden uzakta bir haftalık tatil, kira, konut kredisi, borç ödemeleri, iki günde bir et, tavuk, balık içeren yemek ve evin ısınma ihtiyacının ekonomik olarak karşılanamama durumu ile ilgili hanehalklarının algılarını yansıtmaktadır.” <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30755> (Erişim Tarihi: 21 Eylül 2019)

CERRAHİ DUMAN, ALINACAK ÖNLEMLER VE ÇALIŞAN FARKINDALIĞI¹

SURGICAL SMOKE, PRECAUTIONS AND EMPLOYEE AWARENESS

Şule OLGUN *

* Öğr. Gör. Dr., İzmir Kavram Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü
TÜRKİYE, e-mail: sule.olgun@kavram.edu.tr
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8037-9134>

Geliş Tarihi: 6 Aralık 2019; Kabul Tarihi: 25 Ocak 2020
Received: 6 December 2019; Accepted: 25 January 2020

ÖZET

Hemostaz, eksizyon ve diseksiyon amacıyla elektrokoter kullanımı, yüksek hızda matkap kullanımı, testere kullanımı, lazer işlemi ve ultrasonik aletlerin kullanımı sırasında açığa çıkan yüksek ısı; protein ve diğer organik maddelerin yanmasına, çevre dokulardaki hücrelerde de termal nekroz oluşumuna sebep olmaktadır. Böylece; dokulardaki yağ ve proteinin parçalanması ve buharlaşması sonucunda cerrahi duman açığa çıkmaktadır.

Uluslararası birçok sağlık kuruluşu tarafında geliştirilen kılavuzlarda özellikle öncelikli olarak çalışanların cerrahi dumana maruz kalma riskleri konusunda farkındalığının oluşturulması gerektiği, duman oluşumunun en aza indirgenmeye çalışılması, dumandan korunmaya yönelik uygun koruyucu ekipmanların ve duman tahliye sistemlerinin kullanılmasının gerekliliği ve tüm bu konuların yaptırımı için de personel eğitiminin şart olduğu belirtilmektedir. Cerrahi dumandan korunmada ameliyathane çalışanlarının farkındalığını arttırmaya yönelik eğitimler verilmesi, hastane protokollerinin ve yazılı talimatların belirlenmesi, belirli aralıklarla verilen eğitimlerin tekrarlanması, cerrahi duman konusunda daha fazla araştırmaların yapılarak farkındalığın artırılması gerektiği düşünülmektedir.

Bu derlemenin amacı; cerrahi duman, alınan önlemler ve çalışan farkındalığı arttırmaya yönelik literatür bilgilerini derlemek ve siz değerli okuyucularımıza sunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Cerrahi duman, önlem, çalışan farkındalığı

¹ Bu çalışma 5-7 Aralık 2019 tarihlerinde Çanakkale/TÜRKİYE' de gerçekleşen III. Uluslararası Farkındalık Konferansı'nda sunulmuş aynı isimli bildirinin gözden geçirilmiş halidir.

ABSTRACT

The use of electrocautery for the purpose of hemostasis, excision and dissection, the use of high-speed drills, the use of saws, laser processing and the high heat released during the use of ultrasonic instruments; It causes protein and other organic materials to burn and thermal necrosis in cells in surrounding tissues. As a result of the decomposition and evaporation of fat and protein in the tissues, surgical smoke is released.

In the guidelines developed by many international health institutions, it is necessary to raise awareness of the risks of exposure to surgical smoke, in particular, to try to minimize the formation of smoke, to use appropriate protective equipment and smoke evacuation systems for smoke protection and to ensure that personnel training is required. It is thought that trainings should be given to increase the awareness of the operating room personnel in the prevention of surgical smoke, determination of hospital protocols and written instructions, repetition of the trainings given at regular intervals, and further research on surgical smoke should be increased.

The purpose of this review; The aim of this course is to compile and present the literature information about surgical smoke, precautions taken and employee awareness to our esteemed readers.

Key Words: *Surgical smoke, prevention, employee awareness*

1. GİRİŞ

Ameliyathaneler; içinde birçok ileri düzeyde araç gereç barındıran, bu sebeple de birçok riskin hasta ve çalışan sağlığını olumsuz yönde etkileyebildiği ortamlardır. Bu risklerden biri de içinde pek çok zararlı maddeyi barındıran, kokulu ve görünür özellikteki cerrahi dumandır (Edwards ve Reiman, 2008; Okoshi ve ark., 2015; York ve Autry, 2018).

Hemostaz, eksizyon ve diseksiyon amacıyla elektrokoter kullanımı, yüksek hızda matkap kullanımı, testere kullanımı, lazer işlemi ve ultrasonik aletlerin kullanımı sırasında açığa çıkan yüksek ısı; protein ve diğer organik maddelerin yanmasına, çevre dokulardaki hücrelerde de termal nekroz oluşumuna sebep olmaktadır. Böylece; dokulardaki yağ ve proteinin parçalanması ve buharlaşması sonucunda cerrahi duman açığa çıkmaktadır (Yavuz van Giersbergen, 2015; Yavuz van Giersbergen ve Şahin Köze, 2017; Fencl, 2017; York ve Autry, 2018).

Cerrahi dumanın %95'i sudan, geriye kalan %5'lik kısmı ise ölü ve canlı hücrel materyal, kan partikülleri, bakteri, virüs, toksik gaz ve buhardan oluşmaktadır (Spearman ve ark., 2007). Cerrahi duman ile mutajen gazlar, karsinojenler, DNA komponentlerini içeren partikül ya da Human Papilloma Virüsü (HPV) havaya yayılabilir. Bu sebeple cerrahi duman, hastaların ve ameliyathane çalışanlarının sağlığını tehlikeye atmaktadır (Öğün ve Çuhruk, 2001; Can ve Ökten, 2004; Spearman ve ark., 2007; Özbayır, 2010; Choi ve ark., 2017; Hahn ve ark., 2017; Georgesen ve Lipner, 2018). Amerika İş Güvenliği ve Sağlık İdaresi (The Occupational Safety and Health Administration, OSHA) her yıl 500.000'den fazla sağlık çalışanın (cerrah, ameliyathane hemşiresi, anestezi uzmanı ve teknisyeni vb) cerrahi dumana maruz kaldığını belirtmektedir (OSHA, 2017a ve 2017b).

2. GENEL BİLGİLER

Henüz literatürde cerrahi dumanın uzun vadedeki etkileri üzerine tam bir bilgi belirtilmemiştir ancak kısa vadedeki etkileri üzerinde durulmuştur.

2.1. Cerrahi Duman ve Etkileri

Cerrahi dumanın çalışan sağlığı üzerindeki etkisi olarak; akciğer dokusu üzerinde patolojik değişiklikler, yüksek yoğunluktaki karbon monoksitin kandaki karboksihemoglobin

düzeyinde düşüşe sebep olması örnek verilebilir. Cerrahi duman çalışan sağlığını etkilediği gibi aynı zamanda hasta sağlığını da olumsuz etkilemektedir. Cerrahi dumanın hastanın hemoglobin yapısında biyokimyasal değişiklikler meydana getirdiği belirtilmektedir. Ayrıca cerrahi dumana maruz kalan sağlık çalışanlarında; baş ağrısı, gözlerde sulanma, hapşırma, boğazda yanma, öksürük, saçlarda koku, mide bulantısı, baş dönmesi, sinirlilik, rinit, konjonktivit, hipoksi, sersemlik, dermatit, güçsüzlük, kas krampları, karın ağrısı, nazofarengeal lezyon, astım gibi semptomların görüldüğü belirtilmektedir (Usta ve ark., 2019).

Cerrahi dumanın laparoskopik cerrahi sırasında batının görünürlüğünü azalttığı, periton boşluğu içindeki dumanın ise periton membranı tarafından emildiği ve bunun sonucu olarak da kırmızı kan hücrelerinin oksijen taşıma kapasitesini azaltan metahemoglobin ve karboksihemoglobin konsantrasyonlarında artışa sebep olduğu, hastanın pulseoksimetre değerlerinin yanlış yükselmesi sonucunda dishemoglobinemilere bağlı olarak hasta hipoksisinin farkedilemediği ve batın içinde cerrahi duman üretimine bağlı olarak pot alanlarda metastazların olabileceği belirtilmiştir (Weld ve ark., 2007; Carbajo-Rodríguez ve ark., 2009). Cerrahi duman çevre sağlığını da olumsuz etkilemektedir. Yapılan bir araştırmada laparoskopik cerrahi sırasında 5 dakikalık elektro cerrahinin kullanımı sonucunda batında 345 ppm karbon monoksit, işlem sonunda ise 475 ppm karbon monoksit olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç; Çevre Koruma Birliklerinin belirttiği sınırın 35 ppm üstündedir (Ulmer, 2010).

2.2. Cerrahi Dumandan Korunmaya Yönelik Alınması Gereken Önlemler

Uluslararası birçok sağlık kuruluşu tarafında geliştirilen kılavuzlarda (Amerikan Cerrahi ve Ameliyathane Hemşireleri Derneği-AORN, Amerikan Ulusal Standartlar Enstitüsü-ANSI, Acil Bakım Araştırma Enstitüsü-ECRI) cerrahi dumandan korunmaya yönelik önlem alınması gerektiği belirtilmektedir. Bu kılavuzlarda özellikle öncelikli olarak çalışanların cerrahi dumana maruz kalma riskleri konusunda farkındalığının oluşturulması gerektiği, duman oluşumunun en aza indirgenmeye çalışılması, dumandan korunmaya yönelik uygun koruyucu ekipmanların ve duman tahliye sistemlerinin kullanılmasının gerekliliği ve tüm bu konuların yaptırımı için de personel eğitiminin şart olduğu belirtilmektedir (ANSI, 2010; AORN, 2013; ECRI, 2017).

Ülkemizde ise; Sağlıkta Kalite ve Akreditasyon Daire Başkanlığı kalite standartları içerisinde ameliyathane genel havalandırma sistemine yönelik standartlara değinilmiş ancak cerrahi dumana yer verilmemiştir (Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2016).

Cerrahi dumandan korunmaya yönelik alınabilecek önlemleri şöyle sıralayabiliriz:

- 1- Duman çıkaran cihazların üzerinde filtre bulundurulması
- 2- Ameliyathanelerde merkezi duman tahliye sistemlerinin kullanılması ve işlem bitiminde hortum, filtre ve absorbe edici maddelerin enfekte atık olarak düşünülmesi, enfekte atık kutusuna atılması
- 3- Duman uzaklaştırma sistemlerine ilişkin olarak aletlerin kullanım kılavuzlarının dikkatlice okunması ve filtrelerin değiştirilme talimatlarına uyulması
- 4- 0.1-0.3 µm boyutundan daha büyük boyuttaki parçacıkların uzaklaştırılması için HEPA filtrelerin yerine ULPA filtrelerin kullanılması
- 5- Duman uzaklaştırmada kullanılan tahliye araçlarının, tedavi bölgesine 1 cm'den uzakta tutulması
- 6- Cerrahi dumanı aspire eden duvara sabitlenmiş aspiratör cihazlarının kullanılması
- 7- Ameliyathane çalışanları tarafından maske, önlük, gözlük gibi kişisel koruyucu ekipmanların kullanılması
- 8- Personel farkındalığının arttırılması ve bilgi eksikliğinin giderilmesi amacıyla eğitimlerin verilmesi

- 9- Hastanelerde cerrahi dumandan korunmaya yönelik yazılı talimatların ve protokollerin belirlenmesi ve belirli aralıklarla denetimlerin yapılması (Öğün ve Çuhruk, 2001; Can ve Ökten, 2004; Özbayır, 2010; Yavuz ve ark., 2013; Yavuz ark., 2015; Ilce ve ark., 2017).

2.3. Ameliyathane Hemşirelerinin Cerrahi Dumana Yönelik Farkındalığı

Toplumdaki bireylere kıyasla ameliyathane hemşirelerinin iki kat daha fazla oranda solunum problemi yaşadığı belirtilmektedir (Ball, 2010). Literatürde cerrahi dumana maruz kalan hemşirelerin sıklıkla yaşadığı şikayetlerin; mide bulantısı, kusma, öksürük, göz yaşarması, boğazda yanma, boğaz ağrısı, sinirlilik ve baş ağrısı olduğu belirtilmektedir (Can ve Ökten, 2004; Öğün ve Çuhruk, 2001; Özbayır, 2010; Yavuz ve ark., 2013; Yavuz ark., 2015; Ilce ve ark., 2017). Bu kadar ciddi sorunlar yaşanmasına rağmen ameliyathanelerde cerrahi dumana yönelik alınan önlemlerin yeterli olmadığı bu sebeple de bireysel ve kurumsal farkındalığın artırılması için hizmet içi eğitimlerin faydalı olacağı belirtilmektedir (Usta ve ark., 2019). Yurt dışında yapılan bir araştırmada uygulanan bir eğitim programı sonucunda ameliyathane çalışanları tarafından duman tahliye cihazının kullanımının %80 oranında arttığı belirlenmiştir (Anderson, 2017). Türkiye’de yapılan bir araştırmada ameliyathane çalışanlarının sadece ¼’lük bir kısmının cerrahi dumana yönelik eğitim aldığı belirlenmiştir (Ünver ve ark., 2016).

Türkiye’de cerrahi dumandan korunmada hemşirelerin büyük bir çoğunluğu cerrahi maske kullanmakta, filtrasyon maskesinin kullanım oranı ise istendik düzeyde değildir. Oysa ki; cerrahi maske işlem sırasında mikroorganizmalara ve aerosol vücut sıvılarına karşı korunmak için kullanılan en standart ekipmandır. Cerrahi maske sadece büyük damlacıklar ya da 5µm’dan büyük partikülleri engelleyebilmektedir. Cerrahi dumandaki partikül boyutu ise 0,1µm’dan küçüktür ve bu sebeple cerrahi maskelerin cerrahi dumana karşı koruyuculuk sağlamadığı belirtilmektedir (Edwards ve Reiman, 2008; Yavuz ve ark., 2013; Ilce ve ark., 2017).

Cerrahi dumanın tahliyesinde aspirasyon kateterlerinin etkin bir yöntem olmadığı belirtilmekte, buna rağmen ameliyathane çalışanlarının aspirasyon kateterini cerrahi dumandan korunmak için kullandığı, cerrahi duman çıkaran aletlerin üzerinde ise filtre olmadığı belirtilmektedir (Yavuz ve ark., 2015; Ilce ve ark., 2017).

3. SONUÇ

Toplumdaki bireylere kıyasla ameliyathane hemşirelerinin iki kat daha fazla oranda solunum problemi yaşadığı, ciddi sağlık sorunları yaşanmasına rağmen ameliyathanelerde cerrahi dumana yönelik alınan önlemlerin yeterli olmadığı belirtilmektedir. Sonuç olarak cerrahi duman hem çalışan ve hasta sağlığını hem de çevre sağlığını olumsuz etkilemektedir. Bu sebeple; cerrahi dumandan korunmada ameliyathane çalışanlarının farkındalığını arttırmaya yönelik eğitimler verilmesi, hastane protokollerinin ve yazılı talimatların belirlenmesi, belirli aralıklarla verilen eğitimlerin tekrarlanması, cerrahi duman konusunda daha fazla araştırmaların yapılarak farkındalığın artırılması gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- American National Standards Institute (ANSI)., 2010. ANSI Z136.4-2010: American National Standard Recommended Practice for Laser Safety Measurements for Hazard Evaluation. 2010. LIA: Laser Institute of America Orlando.
- ANDERSON, R., BRADLEY, D., ETZKIN, J., TURNER PYE, NN, LANE DL, BROOKS, B.C., et al., 2017. Staff Compliance With Smoke Evacuation in the Operating Room AORN J, 105(6): 561-63.
- BALL, K., 2010. Compliance with surgical smoke evacuation guidelines: implications for practice. AORN J, 92(2): 142-49.
- CAN, Ö.S., ÖKTEN, F., 2004. Operasyon odasında çalışma riskleri. Türkiye Klinikleri Anestezi Reanimasyon Dergisi, 2: 103-112.
- CARBAJO-RODRIGUEZ, H., AGUAYO-ALBASINI, J.L., Soria-Aledo V, García-López C., 2009. Surgical smoke: risks and preventive measures. CIR ESP, 85(5) :274-9.
- CHOI, D.H., CHOI, S.H., KANG, D.H., 2017. Influence of surgical smoke on indoor air quality in hospital operating rooms. Aerosol and Air Quality Research, 17(3): 821-30. DOI: 10.4209/aaqr.2016.05.0191
- EDWARDS, B.E., REIMAN R.E., 2008. Results of a survey on current surgical smoke control practices. AORN J, 87(4): 739-49.
- FENCL, J.L., 2017. Guideline implementation: surgical smoke safety. AORN J, 105(5): 488-97.
- GEORGESEN, C., LIPNER, S.R., Review., 2018. Surgical Smoke: Risks Assessment and Mitigation Strategies. J Am Acad Dermatol [Internet]. [cited 2018 Jun 27]. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/29902546>. DOI: 10.1016/j.jaad.2018.06.003.
- HAHN, K.Y., KANG, D.W., AZMAN, Z.A., KIM SY, KIM, S.H., 2017. Removal of hazardous surgical smoke using a built-in-filter trocar: a study in laparoscopic rectal resection. Surgical Laparoscopy Endoscopy & Percutaneous Techniques, 27(5): 341-45
- ILCE, A., YUZDEN, E.G., YAVUZ VAN GIERSBERGEN, M., 2017, The Examination of Problems Experienced by Nurses and Doctors Associated with Exposure to Surgical Smoke and the Necessary Precautions. J Clin Nurs, 26: 1555-1561.
- Institute. Laser Use and Safety (ECRI)., 2017. [updated 2017 Sept 26; cited 2018 Feb 16] Available from: <http://ceeducation.org/Documents/3-Lasers/ECRI-SurgAn17.pdf>
- Occupational Safety & Health Administration (OSHA)., 2017a. Laser/Electrosurgery Plume. Retrived July 3, from <https://www.osha.gov/SLTC/laserelectrosurgeryplume/>.
- Occupational Safety & Health Administration (OSHA)., 2017b. Surgical Smoke. Retrieved July 3, from <https://www.osha.gov/SLTC/etools/hospital/surgical/surgical.html#LaserPlume>.
- OKOSHI, K., KOBAYASHI, K., KINOSHITA, K., TOMIZAWA, Y., HASEGAWA, S., SAKAI, Y., 2015. Health risks associated with exposure to surgical smoke for surgeons and operation room personnel. Surg Today, 45 (8): 957-65.
- ÖĞÜN, C.Ö., ÇUHRUK, H., 2001. Ameliyathane ortamının ameliyathane personelinin sağlığı üzerine etkileri. Türkiye Klinikleri Tıp Bilimleri, 21: 83-93.

- ÖZBAYIR, T., 2010. Ameliyat dönemi bakım. Karadakovan A, Eti Aslan F. Eds. Dahili ve Cerrahi Hastalıklarda Bakım. 1. Baskı. Adana: Nobel Kitabevi, 309-344.
- Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sağlıkta Kalite ve Akreditasyon Daire Başkanlığı. Sağlık Hizmetleri., 2016. İçinde: Sağlıkta Kalite Standartları Hastane. 2. Baskı. Ankara: Pozitif Matbaa, s. 229-37.
- SPEARMAN, J., TSAVELLAS, G., NICHOLS, P., 2007. Current Attitudes and Practices Towards Diathermy Smoke, *Ann R Coll Surg Engl*, 89:162-165.
- The Association of perioperative Registered Nurses (AORN)., 2013. Recommended practices for laser safety in the perioperative practice settings. In: Perioperative Standarts and Recommended Practices. Denver: AORN. p . 143-56.
- ULMER B., 2010. Best Practices for Minimally Invasive Procedures. *AORN Journal*, vol:91, no: 5.
- USTA, E., AYGİN, D., BOZDEMİR, H., VE UÇAR, N., 2019. Ameliyathanelerde Cerrahi Dumanın Etkileri ve Korunmaya Yönelik Alınan Önlemler, *HSP*, 6(1):17-24
- ÜNVER, S., YILDIZELİ TOPÇU, S., YILDIZ FINDIK, Ü., 2016. Surgical smoke, me and my circle. *International Journal of Caring Sciences*, 9(2): 697- 703.
- WELD, KJ., DRYER, S., AMES, CD., 2007 Analysis Of Surgical Smoke Produced By Various Energy-Based Instruments and Effect On Laparoscopic Visibility. *J Endourol*. 21(3):347-351.
- YAVUZ, M., KAYMAKÇI, Ş., ÖZŞAKER, E., DİRİMEŞE, E., OKGÜN ALCAN, A., 2015. Investigation of surgical smoke risks and preventive measures in turkish operating rooms. In: 7th EORNA Congress Abstract Book. 44-46.
- YAVUZ, M., KAYMAKÇI, Ş., ÖZŞAKER, E., DİRİMEŞE, E., OKGÜN ALCAN, A., 2013. Ameliyathanelerde Güvenli Cerrahi, Duman ve Yangın Konusundaki Uygulamaların İncelenmesi. Ege Üniversitesi Bilimsel Araştırma Proje Kesin Raporu. İzmir, Proje No: 2010-HYO-006.
- YAVUZ VAN GIERSBERGEN, M., ŞAHİN KÖZE, B., 2017. Ameliyathanede İş Ortamı Kalitesi; Cerrahi Duman- Literatür Taraması. Ögce F, Candan Dönmez Y, Çelik B, Turhan Damar H, editörler. 2.Uluslararası 10.Ulusal Türk Ameliyathane ve Cerrahi Hemşireliği Kongresi; 2-5 Kasım 2017; Antalya, Türkiye. İzmir: Metabasım Maatbacılık Hizmetleri, s. 553.
- YAVUZ VAN GIERSBERGEN, M., 2015. Cerrahi duman. İçinde: Yavuz van Giersbergen M, Kaymakçı Ş, editörler. Ameliyathane Hemşireliği. İzmir: Metabasım Matbaacılık Hizmetleri, s. 245-52.
- YORK, K., AUTRY, M., 2018. Surgical smoke: putting the pieces together to become smoke-free. *AORN J*, 107(6):692-703.

Journal of Awareness

Cilt / Volume 5, Sayı / Issue 1, 2020, pp. 71-76

E - ISSN: 2149-6544

URL: <https://www.ratingacademy.com.tr/ojs/index.php/joa>

DOI: <https://doi.org/10.26809/joa.5.006>

Araştırma Makalesi / Research Article

PREVENTING AND COMBATING VIOLENCE AGAINST WOMEN: CASE OF TURKEY

Laura AGOLLI * & Rriollza AGOLLI **

* Oakland University Rochester, MICHIGAN

e-mail: lagolli@oakland.edu

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7429-9610>

* Msc., University "Fan S. Noli"

Korçë, ALBANIA e-mail: roza_ag@hotmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9152-0412>

Geliş Tarihi: 17 Ocak 2020; Kabul Tarihi: 31 Ocak 2020

Received: 17 January 2020; Accepted: 31 January 2020

ABSTRACT

In a patriarchal society, violence against women is part of the expression of the legitimacy of male domination. This horror, as old as mankind itself, must end soon. Women should start to realize that they are far more valuable than men, more than just ideal mothers.

Women should understand that their values and powers go beyond the role of being good and obedient girls. Women's potentials should be used beyond superficial things. Today, women need to know how to achieve success and achieve meaningful goals and objectives rather than supporting other achievements. Strong women pursue personal accomplishments, promote themselves and contribute to society as a whole.

This article in particular is trying to raise awareness about the elimination of all forms of violence against violence in recent years to analyze and women against women as a widespread phenomenon in Turkey. Violence against a woman is the greatest dignity of humanity. At the same time, violence against women is obviously an indicator of helplessness. In order to completely eliminate this event, first of all, awareness should be raised against violence against women; Turkish society should be educated to support and protect women who are subjected to violence.

Key Words: woman, violence, awareness, patriarchal, society.

¹ Bu çalışma 5-7 Aralık 2019 tarihlerinde Çanakkale/TÜRKİYE' de gerçekleşen III. Uluslararası Farkındalık Konferansı'nda sunulmuş aynı isimli bildirinin gözden geçirilmiş halidir.

INTRODUCTION

Violence against women is one of the most serious events facing society today. It is prevalent both physically and psychologically. However, most denunciations come from women and girls who are subjected to domestic violence. According to official statistics, only one in ten women report it to the police, and when patience is over, it comes a long time after the violence against them. This is justified in many cultures where men are still believed to have the right to control women's freedom and life. What are the most common causes? Economic crisis, alcohol and narcotic substances, lack of dual communication, betrayal and so on.

At first, many women are unaware that they are victims of abuse, but everything is stressed at work, alcohol, drugs, and so on. For this, they feel guilty of not being as good as one wants to find happiness, most of which comes from our traditional culture background, where women play a submissive role. Women believe that couples must stay together to overcome difficulties, regardless of circumstances. And most of them think that even if the father is the worst, the children need a father nearby. There are also women who do not have financial income, who cannot cope and prefer to endure. There are women who report the case, then they live in hidden danger both for themselves and for their children.

Violence against women is increasing in the world. This cruel dimension is a crime that has serious consequences that must be avoided at all costs. Statistics have stated that the reported numbers of violence are much lower than the actual number of violence.

DEFINITION OF VIOLENCE AND ITS TYPES

Violence is defined as "the intentional use of physical force or power, threatened or actual, against oneself, another person, or against a group or community, that either results in or has a high likelihood of resulting in injury, death, psychological harm, maldevelopment, or deprivation."¹

Arizona Coalition to end sexual and domestic violation² makes a specific classification of types of domestic violence. So, first of all according to this website violence can be classified as physical abuse which includes direct or indirect aggressive behaviour or threat of physical abuse such as beating, hitting, physical assault, intimidation, threatening with different weapons etc.

A second type of violence is control. Control is a perfect way for the maltreater to dominate the victim. Some examples of control may be wire-tapping, monitoring personal computers and other stuff by invading the privacy of a person; unexpected visits or calls which may become inconvenient and annoying for the victim.

The third type violence in this list is sexual abuse. Sexual abuse includes force and coercion, manipulation of the victim, sexual assault and offense, rape. Exhibiting extreme envy leading to false accusations of unfaithfulness and manipulating actions to restrict the victim's contact with the outside world is considered to be part of sexual abuse.

Furthermore, another type of violence is emotional abuse. That said to offend or criticize in order to weaken the self – confidence of the victim. It involves both public humiliations, real and implied rejection. At the same time it includes threatening with the intention of causing emotional or physical harm or injury; either directly or indirectly; denying or neglecting the needs of the victim, not allowing the victims to exercise their beliefs, isolating them from the community and convincing them that they are incompetent.

Verbal abuse is another type of violence. Any abusive language used to denigrate or intimidate the victim is considered to be verbal abuse. To continue with, one of the other types of violence is the fact of using the male privilege as cited in Arizona Coalition to end sexual

and domestic violation. As long as our society continues to support the patriarchal ideology, men will continue to be dominant and violent. In almost every area of our daily lives, we can witness the male privilege. According to the Department of Justice approximately 80% of the offenders are men³. Male privilege points out the social norms and cultural expectations that contributed to the power and control structures at the heart of domestic violence. Boys are often supposed to solve violent and aggressive issues, and pursue power and control. Their acts are often excused.

As children these learned habits turn into men who always seek power in their relationships— and feel justified in using violence and aggression to obtain that influence. Abusers also blame women for their acts, finding reasons that this is happening because it is their fault (not theirs).

Moreover, economic abuse is also considered as one of the most critical violence type. Economic violence is one way of manipulating economic resources in order to manipulate the victim. Victims are often forced to choose between violence and deprivation, or even homelessness. Economic violence is a common reason for the victims to stay in abusive relationships.

Stalking and stalking behaviors is the next type of violence. Enigmatic messages, watching someone from a distance, following someone, intimidating, not respecting someone's limitations, phone or social media harassing tactics etc.

VIOLENCE AGAINST WOMEN IN TURKEY

Turkey has one of the worst records in the world in terms of killings and violence against women, and experts say Turkish authorities fail to offer women adequate protection. National and international legislation provides full protection for women, but because of its understanding of the role of women, the Turkish Government is reluctant to fully implement such laws. Turkish state institutions do not publish regular data on the killings of women, but human rights NGOs collect data that is not very clear. Turkish women's rights organizations complain that violence against women has increased significantly in recent years. Even women experience violence on the open road, who is not properly dressed or dressed in a modern way.

In 2019 in Turkey 474 women were killed. This is the highest figure in the last 10 years. It is stated that 304 women were murdered in 2016, 353 in 2017 and 280 women were murdered in 2018. Existing data on violence against women have been compiled by media reports, but experts suspect the reality is much worse. Violence is usually not reported to legal authorities if it occurs within the family. If it is not within the family, it can be reported to the legal authorities, but then the government prefers to offer reconciliation rather than penalizing men. Women have second-class status in Turkey, and the government does not want to see them in prominent roles in society. The role of women is limited to being a mother, a wife, and a dependent on men. Historically, a certain level of violence against women, especially within the family, has been "acceptable" in Turkish society.

THE CASE OF EMINE BULUT

“I don't want to die!” Emine Bulut sighed as she waited for an ambulance after being attacked by her husband.

“Mom, don't die!” Her ten-year-old daughter cried with tears in her eyes.

Emine Bulut is just one of hundreds of victims in Turkey. At a time when Turkey has signed the Council of Europe's Istanbul Convention against Violence against Women, as 47 other countries. This ended up to be a disaster for Turkey and the community.

Bulut became one of the latest victims of domestic violence in Turkey after her husband cut her throat in front of their daughter at a cafe in the Turkish province of Kirikkale on August 23 because she wanted to divorce him. All of this is seen in a video filmed on mobile that has shaken public opinion in Turkey. Emine Bulut, 38, died shortly after the stabbing attack at the hospital. After that thousands of people started the protests against violence against women. Not only public but also politicians, football clubs and celebrities condemned the violence.

Fedai Varai (43) was sentenced to life imprisonment. The court evaluated the action of the accused Fedai Varan within the scope of 'intentional manslaughter' and ruled for life imprisonment pursuant to Article 81 of the Turkish Penal Code.

THE CASE OF GÜLEDA CANKEL

Murdered by her boyfriend at a young age, Güleda Cankel was a student of Isparta University of Applied Sciences at the Department of Photography. Güleda was killed by her boyfriend Zafer P. It is known that Cankel wanted to break up with him. Pehlivan started by first squeezing her throat and then stabbing her in the chest. The other students who heard the sounds coming from Güleda Cankel's room found the young girl lying motionless. Police and health care teams were referred to the scene. Unfortunately Güleda Cankel could not survive and lost her life.

Guleda Cankel's last twitter post "*breathing does not mean living,*" moved everyone to tears. Cankel lost her life three days after this post. There were several demonstrations all around the country. Turkish women stated that they did not feel safe anymore, tomorrow could be their turn to die.

Zafer Pehlivan, who surrendered to the police station 3 hours after the murder, reported that Güleda struggled for 17 hours and tried to escape 3 times during this period. Pehlivan was arrested by the court and was sent to the courthouse. Zafer Pehlivan will have his first Heavy Penal Court's hearing in 25 February 2020.

Social media was shaken up again with different posts under the hashtag #GuledaCankel, each of them including important social messages. You can read some of the tweets below:

Haluk Levent
@haluklevent

El bebek büyüt
Yeme yedir.
Tek umudun kızının okuması mutlu olması olsun.
Sonra bir katil gelsin onu bıçakla kessin!
Ana yüreği dayanır mı?
Kızlar!
Haluk abinizin tavsiyesi!
Sevgilinizde en ufak bir şiddet eğilimi gördüğünüzde uzaklaşın
kaçın! Lanet okuyun sevgiye. #guledacankel

Gizem
@taleseason

Bu kaçınıcı kurban ettiğiniz can? Canını, kanını bekleyen bir ailenin evine düşürdüğünüz kaçınıcı acı? Yeter artık durun! Sevgi bu kadar basit değil, olmamalı. Nurlar içinde uyu melek
#guledacankel #guledaiçinsusma #susamam

Ruken
@Rkn_yyc

Sevmeyin bizi... #GuledaCankel pic.twitter.com/nylp07UNDM

Nurbanu Turan
@nurbanu_turan

İki gün önceki bu paylaşımın altına 'mekanın cennet olsun' yazmışlar.. Çünkü bir zamanlar ona 'aşkım' diyen biri tarafından önce boğulmak istendi sonra bıçaklanarak öldürüldü.. Susanın elinde kanı var 19 yaşındaki bu kadının.. #GuledaCankel

CONCLUSION

The violence had and continues to have deep roots and all possible measures must be taken against it. Any act of any person that results in violating the physical, moral and psychological integrity of others especially women is an ugly and a reprehensible act. None of the women can remain silent and behave as if nothing happened, as the perpetrator will resume violence while the victim of this violence, or more precisely the victims will continue in the same situation. Criminal legislation has already been amended, both by law and by condemning domestic violence as a criminal offense with the latest amendments. Unfortunately, it took years and many casualties to go down this path, but this does not prevent the possibility of violence continuing. Thus the provision must be strictly enforced to bring about positive effects.

Murders or violence against women is not a country phenomenon or a cultural phenomenon. Violence against women is structurally a problem in our patriarchal societies despite international and national resolutions, conventions, action plans, and laws - despite the struggle of great feminists, efforts, and successes. Sometimes families become a dangerous place for many women. In a patriarchal society, violence against women is part of the expression of the legitimacy of male domination. This horror, as old as mankind itself, must end soon. Women should start to realize that they are far more valuable than men, more than just ideal mothers.

In order to completely eliminate this event, first of all, awareness should be raised against violence against women; Turkish society should be educated to support and protect women who are subjected to violence.

NOTES

¹ *World report on violence and health* (WRVH)

² <https://www.acesdv.org/domestic-violence-graphics/types-of-abuse/>

³ <https://www.bjs.gov/content/pub/pdf/fvs02.pdf>

REFERENCES

- ALTINAY, A. G., & ARAT, Y. (2009). *Violence against women in Turkey: A nationwide survey*.
- BÜKEN, N. Ö., & SAHİNOĞLU, S. (2006). Violence against women in Turkey and the role of women physicians. *Nursing ethics, 13*(2), 197-205.
- DUROSE, M. R., HARLOW, C. W., LANGAN, P. A., MOTIVANS, M., RANTALA, R. R., & SMITH, E. L. (2005). Bureau of Justice statistics, family violence statistics: Including statistics on strangers and acquaintances. *Retrieved November, 16, 2007*.
- EMİNE BULUT, adım adım ölüme böyle götürüldü. (2019, October 20). Retrieved from <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/emine-bulut-adim-adim-olume-boyle-goturuldu-41354515>
- HEISE, L., ELLSBERG, M., & GOTTEMOELLER, M. (1999). Ending violence against women. *Population reports, 27*(4), 1-1.
- İKİNCİ, S. S. Toplumun Kanayan Yarası: Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Kavramı ve Yansımaları. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi, 13*(2), 21-28.
- JOHNSON, M. P. (1995). Patriarchal terrorism and common couple violence: Two forms of violence against women. *Journal of Marriage and the Family, 283-294*.
- Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice.
- KOCACIK, F., KUTLAR, A., & ERSELCAN, F. (2007). Domestic violence against women: A field study in Turkey. *The Social Science Journal, 44*(4), 698-720.
- National Research Council. (1996). *Understanding violence against women*. National Academies Press.
- 'Our demand as women is not to be killed'. (2019, August 23). Retrieved from <https://www.bbc.com/news/world-europe-49446389>
- SEMENZA, D. C. (2019). World Report on Violence and Health. *The Encyclopedia of Women and Crime, 1-3*. doi: 10.1002/9781118929803.ewac0544
- TJADEN, P. G. (2000). *Full report of the prevalence, incidence, and consequences of violence against women: Findings from the National Violence Against Women Survey*. US Department of State.
- Türkiye'yi yasa boğan Güleda Cankel kimdir? Güleda Cankel'in katili Zafer'in ifadesi. (2019, November 20). Retrieved from <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/turkiyeyi-yasa-bog-an-guleda-cankel-olayi-nedir-guleda-cankel-kimdir-41377754>
- TYPES of Domestic Violence. (2014, June 25). Retrieved from <https://www.acesdv.org/domestic-violence-graphics/types-of-abuse/>
- 19 Yaşındaydı: Üniversite Öğrencisi Güleda Cankel 'Sevgilisi' Tarafından Bıçaklanarak Öldürüldü. (2019, November 19). Retrieved from Onedio.com. (2019, November 19). 19 Yaşındaydı?: Üniversite Öğrencisi Güleda Cankel 'Sevgilisi' Tarafından Bıçaklanarak Öldürüldü. Retrieved from <https://onedio.com/haber/19-yasindaydi-universiteli-ogrencisi-guleda-cankel-sevgilisi-tarafindan-bicaklanarak-olduruldu-889899>